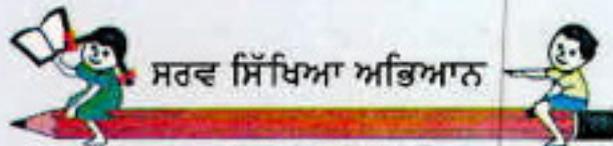

ਗਣਿਤ ਦਾ ਜਾਦੂ

(ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ)

ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ

ਪੜ੍ਹੋ ਸਾਰੇ ਵਧੋ ਸਾਰੇ

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰਾਲਾ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ

© ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ

ਪਹਿਲਾ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2012

ਰੀਵਾਈਜ਼ਡ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2016..... 2,10,500 ਕਾਪੀਆਂ

[This book has been adopted with the kind permission of the National Council of Educational Research and Training, New Delhi.]

All rights, including those of translation, reproduction and annotation etc., are reserved by the Punjab Government

ਅਨੁਵਾਦਕ : ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ

ਸਰਕਾਰੀ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ, ਸਚਿੰਗ
ਬਲਾਕ- ਦਲੁਹਾ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

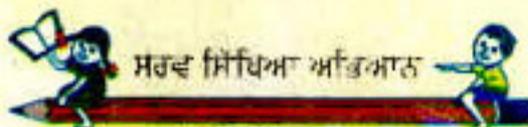
ਸੰਕਲਕ : ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰੀਆ

ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰ
ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਚਿੱਤਰਕਾਰ : ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ

ਚੇਤਾਵਨੀ

1. ਕੋਈ ਵੀ ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰ ਦਾ ਹੁ ਪੇਸ਼ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੇ ਮੌਤਮ ਨਾਲ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਜਿਲਦ-ਸਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨ. 7 ਅਨੁਸਾਰ।
2. ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਛਪਾਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਜਾਅਲੀ ਨਕਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ (ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ) ਦੀ ਛਪਾਈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਸਟਾਕ ਕਰਨਾ, ਜਮ੍ਹਾਂ-ਬੰਦੀ ਜਾਂ ਵਿਕਰੀ ਆਦਿ ਕਰਨਾ ਭਾਰਤੀ ਦਫ਼ਤਰੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਫ਼ਸਦਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਹੈ।
(ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ 'ਵਾਟਰ ਮਾਰਕ' ਵਾਲੇ ਕਾਰਜ ਉੱਪਰ ਹੀ ਛਪਵਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ।)

ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ

ਪੜ੍ਹੋ ਸਾਰੇ ਦੇਖੋ ਸਾਰੇ

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਹਾਲ

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਕੱਤਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਵਿੱਦਿਆ ਭਵਨ, ਫੇਜ਼-8 ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ-160062
ਰਾਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਮੇਸ. ਸਾਹਨੀ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਜਲੰਧਰ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ।

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਜੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਜਿਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚੋਂ ਅਸੀਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇਣਾ ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗਣਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਰੀਕੁਲਮ ਫਰੇਮਵਰਕ-2005 ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਕੂਲ ਕਰੀਕੁਲਮ ਵਿੱਚ ਗਣਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਿੱਖਿਅਕ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਗੀ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਹੋਣਾ ਪਹਿਲੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ ਸਾਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਤਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਪੁਸ਼ਟ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਪੱਧਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿੱਦਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗਣਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਐਨ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਪਯੋਗੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਆਏ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਚੇਅਰਪਰਸਨ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

NCERT ਦੀ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ

- ਚੇਅਰ-ਪਰਸਨ** - ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਅਠੀਤਾ ਰਾਮਪਾਲ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਸੇਂਟਰਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ।
- ਮੁੱਖ ਸਲਾਹਕਾਰ** - ਰੋਹਿਤ ਧਨਕਰ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਤਿਰੰਗੇਰ, ਜੈਪੁਰ
- ਮੈਂਬਰ**
- ਅਸਮੀਤਾ ਵਰਮਾ (PRT) ਨਵਯੁੱਗ ਸਕੂਲ, ਲੰਧੀ ਕਲੋਨੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
  - ਵਿਨੋਦ ਚੰਦਰ ਔਝਾ (PRT) ਫਤੇਹ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਸਵਾਈ ਮਾਧੋਪੁਰ, ਰਾਜਸਥਾਨ
  - ਗੀਤਾ ਮਹਾਸ਼ਬਦ, ਨਵਨੀਰ ਸਿਟੀ, ਨੇੜੇ ਪਵਾਈ ਮਿਊਂਸਪਲ ਹਸਪਤਾਲ, ਪਵਾਈ, ਮੁੰਬਈ ਐਲ.ਕੇ. ਭੋਪਾ, ਰੀਜਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਭੁਬਨੇਸ਼ਵਰ, ਉੜੀਸਾ
  - ਐਮ. ਸ਼ਾਰਦਾ (TGT) ਡੈਮੋਨਸਟਰੇਸ਼ਨ ਮਲਟੀਪਰਪਜ਼ ਸਕੂਲ, ਰੀਜਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਮੈਸੂਰ
  - ਐਨ ਹੈਰਿਨੀ (PRT) ਡੈਮੋਨਸਟਰੇਸ਼ਨ ਮਲਟੀਪਰਪਜ਼ ਸਕੂਲ, ਰੀਜਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਮੈਸੂਰ
- ਮੈਂਬਰ ਸੰਯੋਜਕ** - ਸੂਰਜਾ ਕੁਮਾਰੀ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਆਫ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, (NCERT) ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਨੋਟ : ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ * 'ਤੇ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਪਾਠ ਸਾਮੱਗਰੀ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵਲੋਂ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ਾਮਲ/ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਾ ਸੂਚੀ

ਅਧਿਆਇ

ਪੰਨਾ ਨੰ.

1. ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ

1

2. ਇੱਕ ਤੋਂ ਨੌਂ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

21

3. ਜੋੜ

51

4. ਘਟਾਓ

61

5. ਦਸ ਤੋਂ ਵੀਹ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

69

6. ਸਮਾਂ

89

7. ਮਾਪ

93

8. 21 ਤੋਂ 50 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

104

9. ਅੰਕੜੇ ਬਣਾਉਣਾ

109

10. ਨਮੂਨੇ

111

11. ਸੰਖਿਆਵਾਂ

117

12. ਧਨ

124

13. ਦੱਸੋ ਕਿੰਨੇ

130

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਟਿੱਪਣੀ

135-150

ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਕਿੱਟ

151-154

ਅਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ

ਅੰਦਰ - ਬਾਹਰ

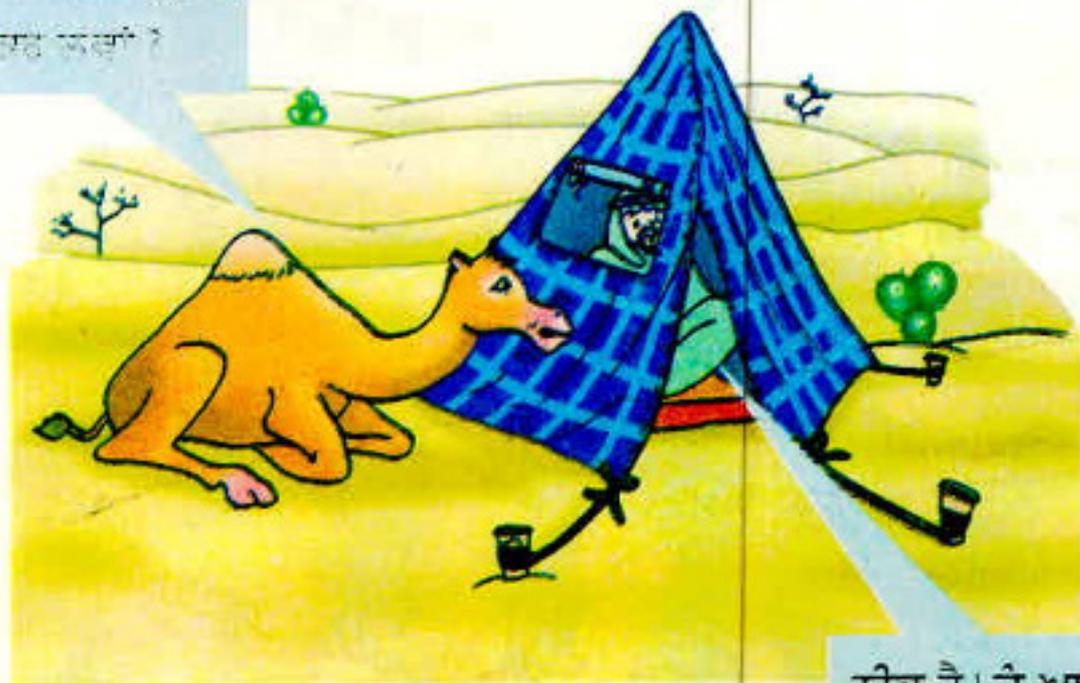
ਇੱਕ ਪਠਾਨ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਉੱਠ ।

ਸਰਦੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ।   ਦੀ ਪਿੱਠ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਘੁੰਮਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਰਾਤ ਨੂੰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਟੈਂਟ ਲਗਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਚੜ੍ਹਾ ਗਿਆ।

 ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ।

ਬਾਹਰ ਰਹਿਣ ਠੰਡਾ ਹੈ।
ਕੀ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਗਰਦਨ
ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਲਵਾਂਗੇ?

ਠੀਕ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪਣੀ
ਗਰਦਨ **ਅੰਦਰ** ਕਰ ਲੈ।

ਬਾਹਰ ਬਹੁਤ ਠੰਢ ਹੈ।
ਕੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ
ਅਗਲੀਆਂ ਲੱਤਾਂ
ਅੰਦਰ ਕਰ ਲਵਾਂ?

ਠੀਕ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ
ਅਗਲੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਵੀ
ਅੰਦਰ ਕਰ ਲੈ।

ਬਾਹਰ ਬਹੁਤ ਠੰਢ
ਹੈ। ਕੀ ਮੈਂ ਅੰਦਰ
ਆ ਜਾਵਾਂ?

ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਇਹ
ਤੰਬੂ ਸਾਡੇ ਦੋਨਾਂ ਲਈ
ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅੰਦਰ
ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ
ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰ ਜਾਓ।

ਉਠ

ਪਠਾਨ

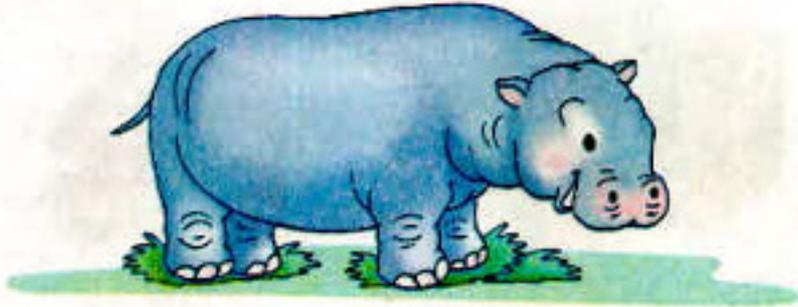
ਤੰਬੂ

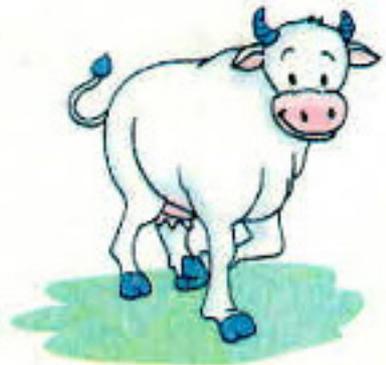

ਵੱਡਾ-ਛੋਟਾ

ਵੱਡੇ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ।

ਛੋਟੇ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ।

ਛੋਟੇ ਟਾਇਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ।

ਸੁਣ ਤੋਂ ਛੋਟਾ - ਸੁਣ ਤੋਂ ਵੱਡਾ

ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਦਰੱਖਤ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ।

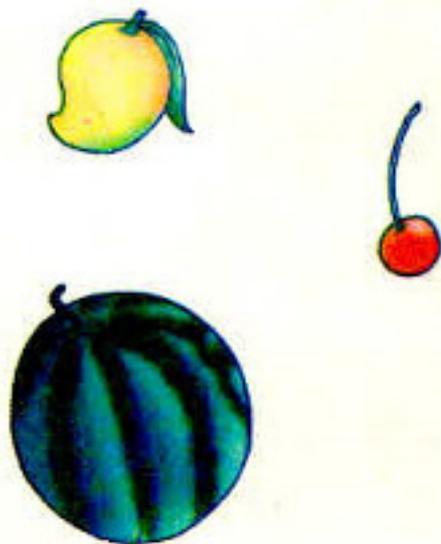

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਜਾਨਵਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ।

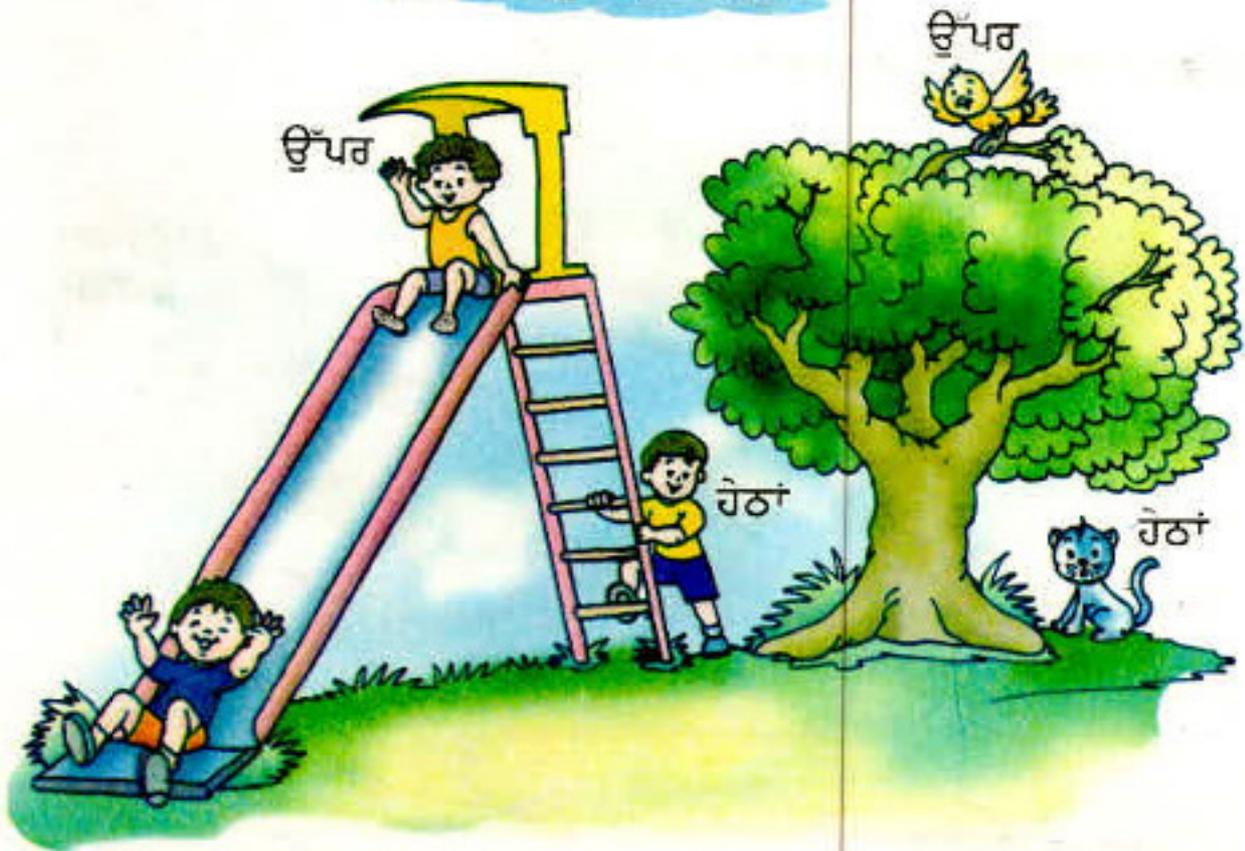

ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਫਲ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਬੁਲਬੁਲੇ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ।

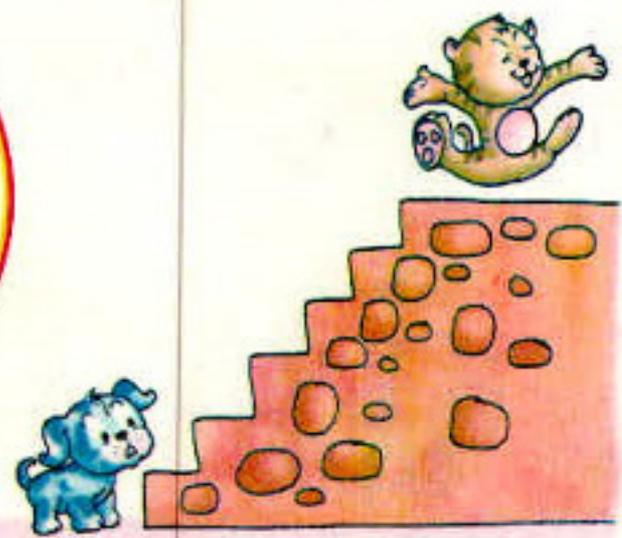
ਉੱਪਰ - ਹੇਠਾਂ

ਉੱਪਰ ਵਾਲੇ ਘੜੇ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓)
ਲਗਾਓ।

ਪੇੜੀਆਂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਵਾਲੇ
ਜਾਨਵਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓)
ਲਗਾਓ।

ਨੇੜੇ - ਦੂਰ

ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ।

ਦਰੱਖਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬੈਠੀ ਬਿੱਲੀ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ।

ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜੇ - ਸਭ ਤੋਂ ਦੂਰ

ਘੁਲੇ ਤੋਂ
ਸਭ ਤੋਂ ਦੂਰ

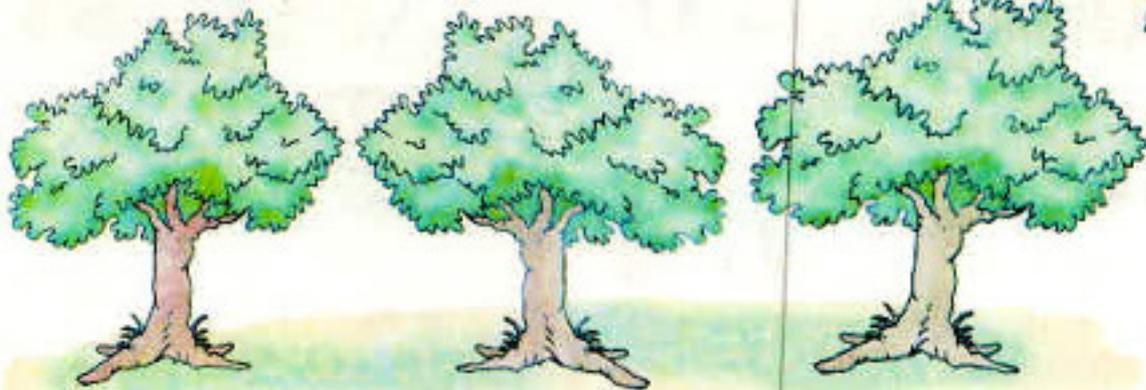
ਘੁਲੇ ਦੇ
ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜੇ

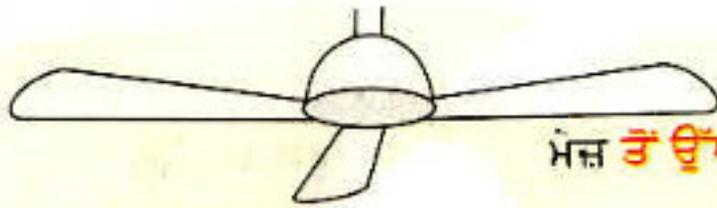
ਦਰੱਖਤ ਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ **ਦੂਰ** ਵਾਲੇ ਕਤੂਰੇ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ।

ਪੰਛੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ **ਨੇੜੇ** ਵਾਲੇ ਦਰੱਖਤ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ।

ਦੇ ਉੱਪਰ -ਦੇ ਹੇਠਾਂ

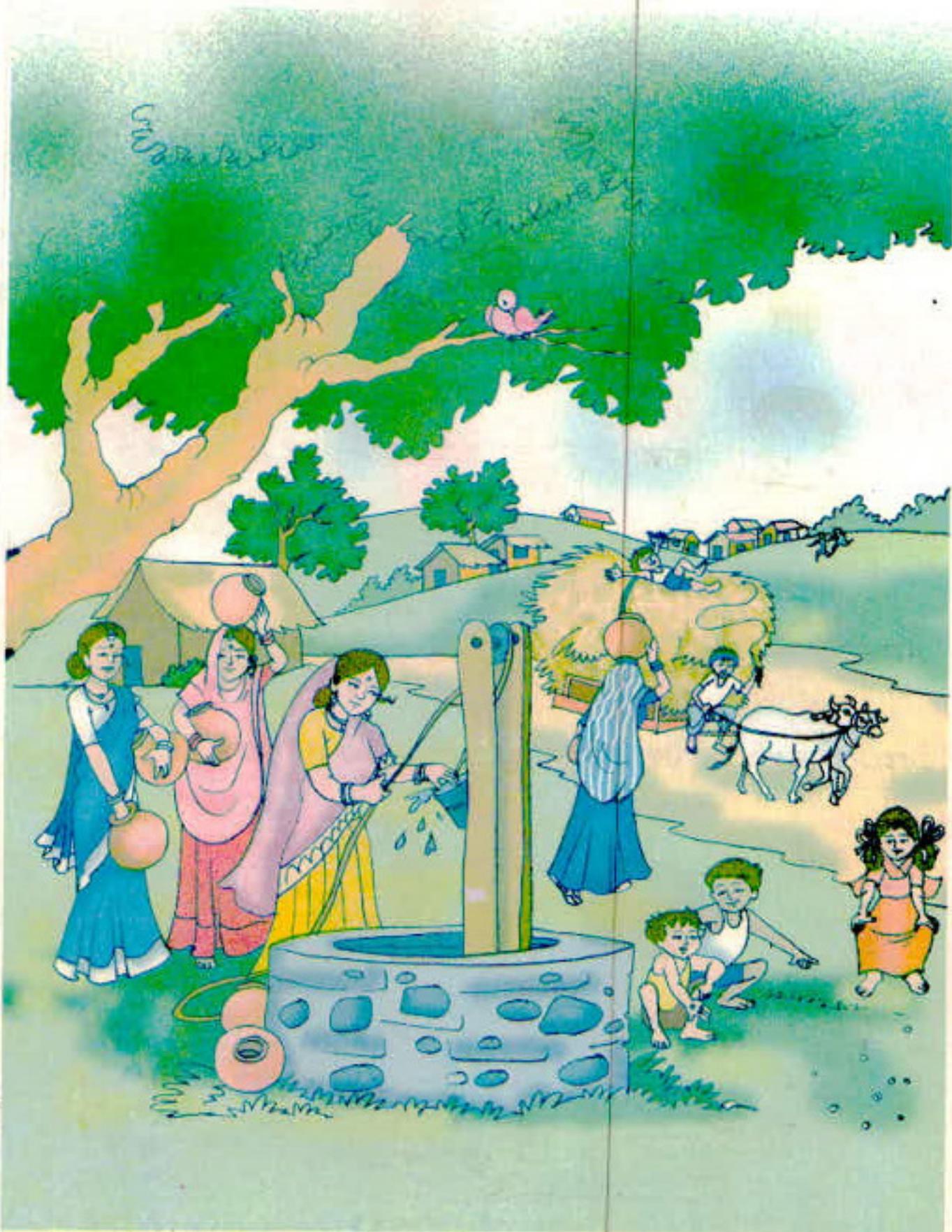
ਮੇਜ਼ ਤੋਂ ਉੱਪਰ

ਮੇਜ਼ ਦੇ ਉੱਪਰ

ਪੱਖੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ

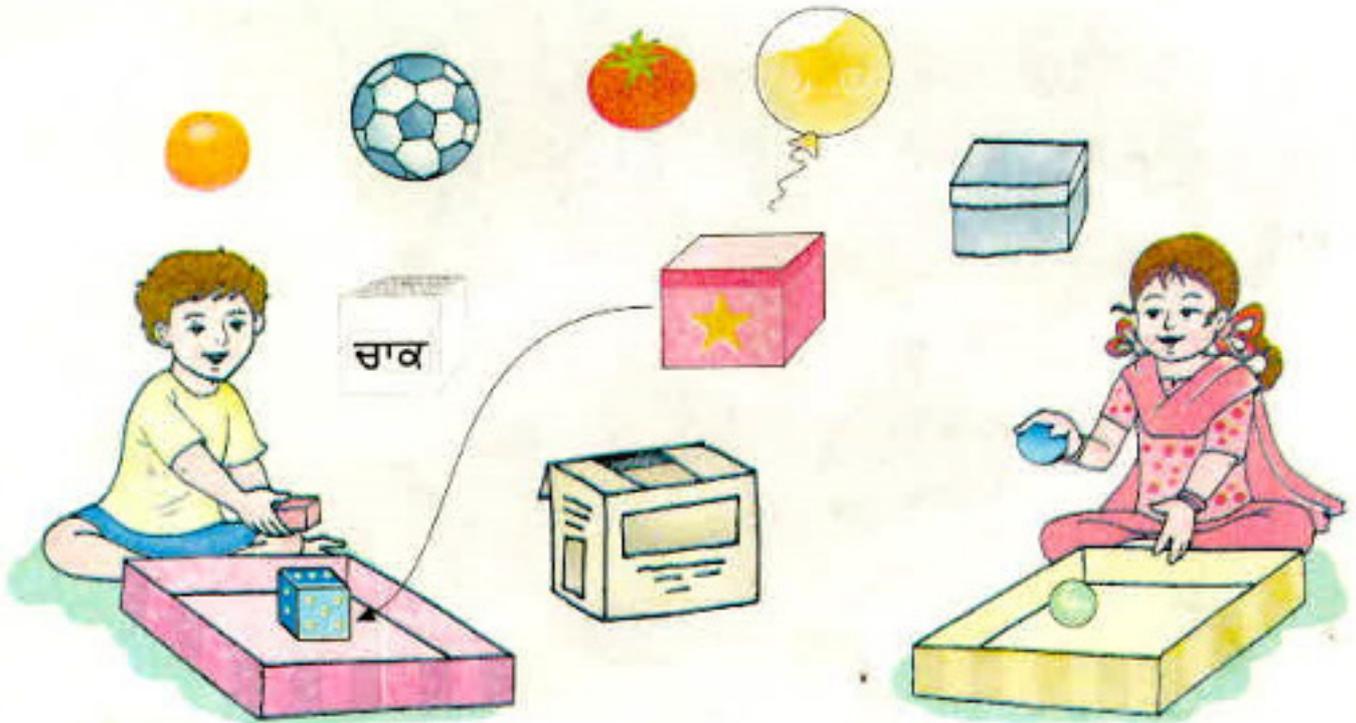
ਮੇਜ਼ ਦੇ ਹੇਠਾਂ

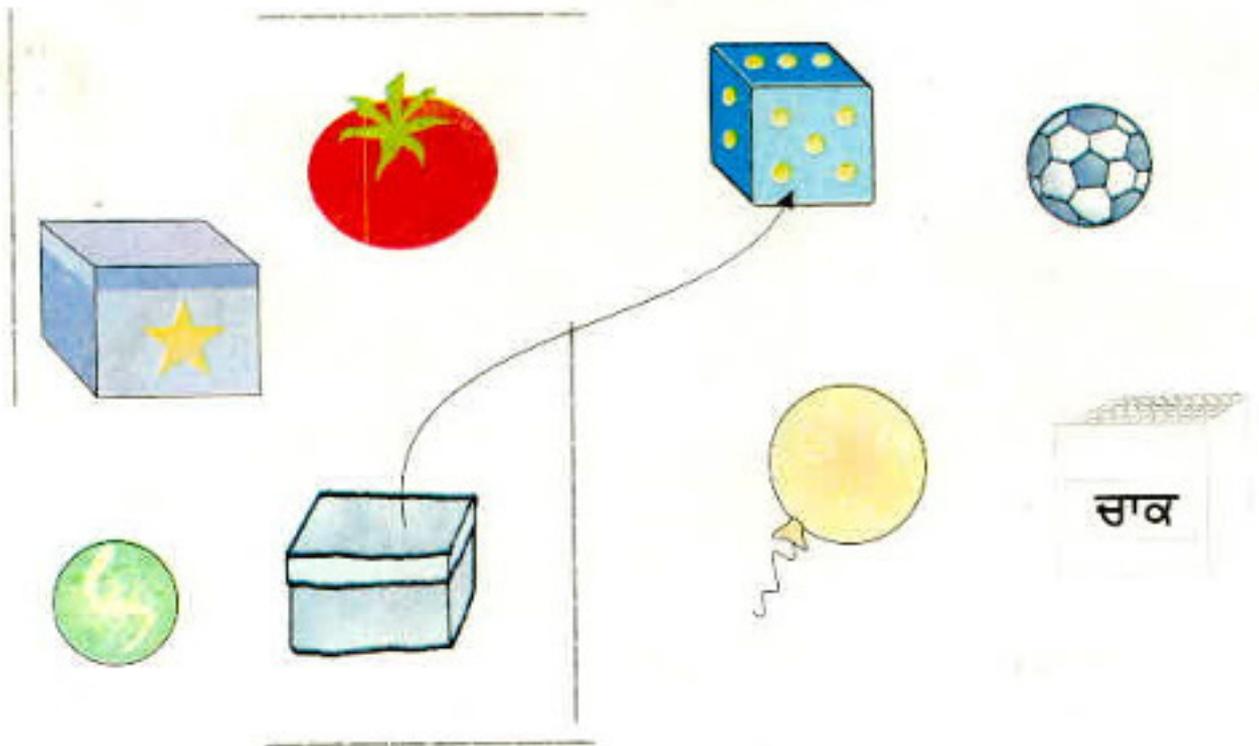
ਨੱਝੇ-ਦੂਰ, ਉੱਥੇ-ਹੋਰ ਥਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ

ਰੇਖਾ ਖਿੱਚਦੇ ਹੋਏ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਬੀ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਡੱਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੋ।

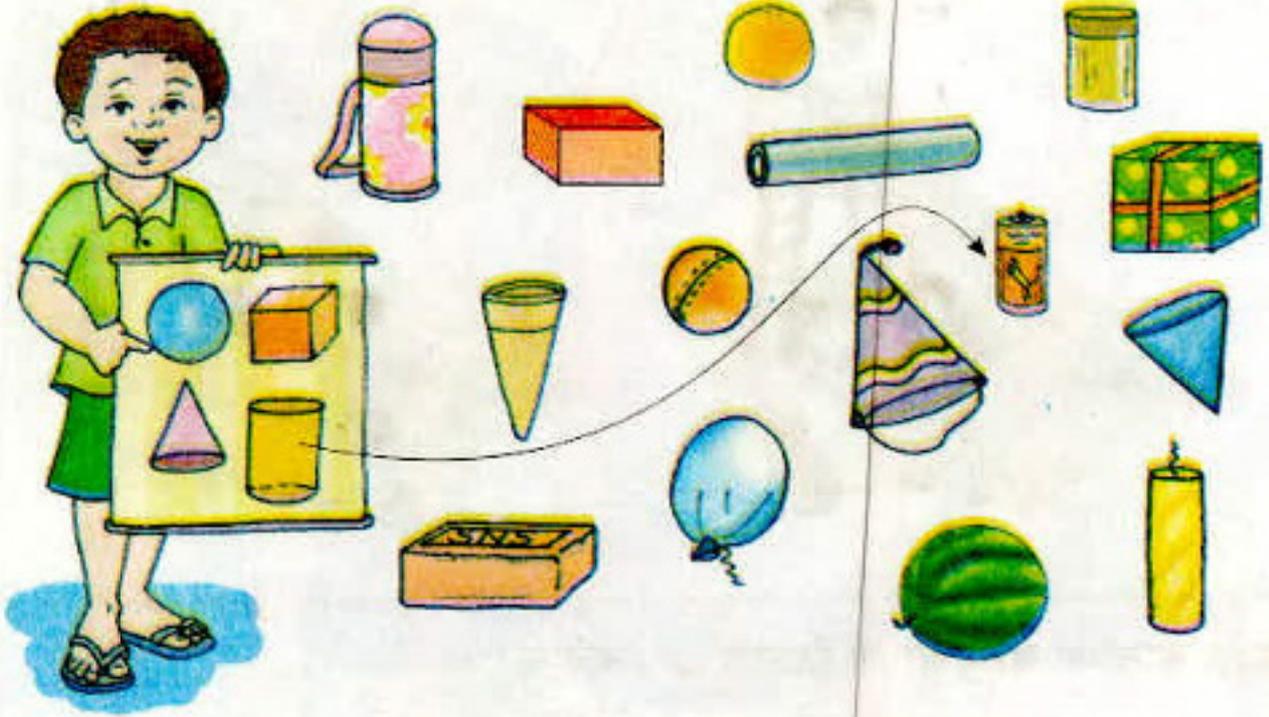
ਰੇਖਾ (ਲਾਈਨ) ਖਿੱਚਦੇ ਹੋਏ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਓ -

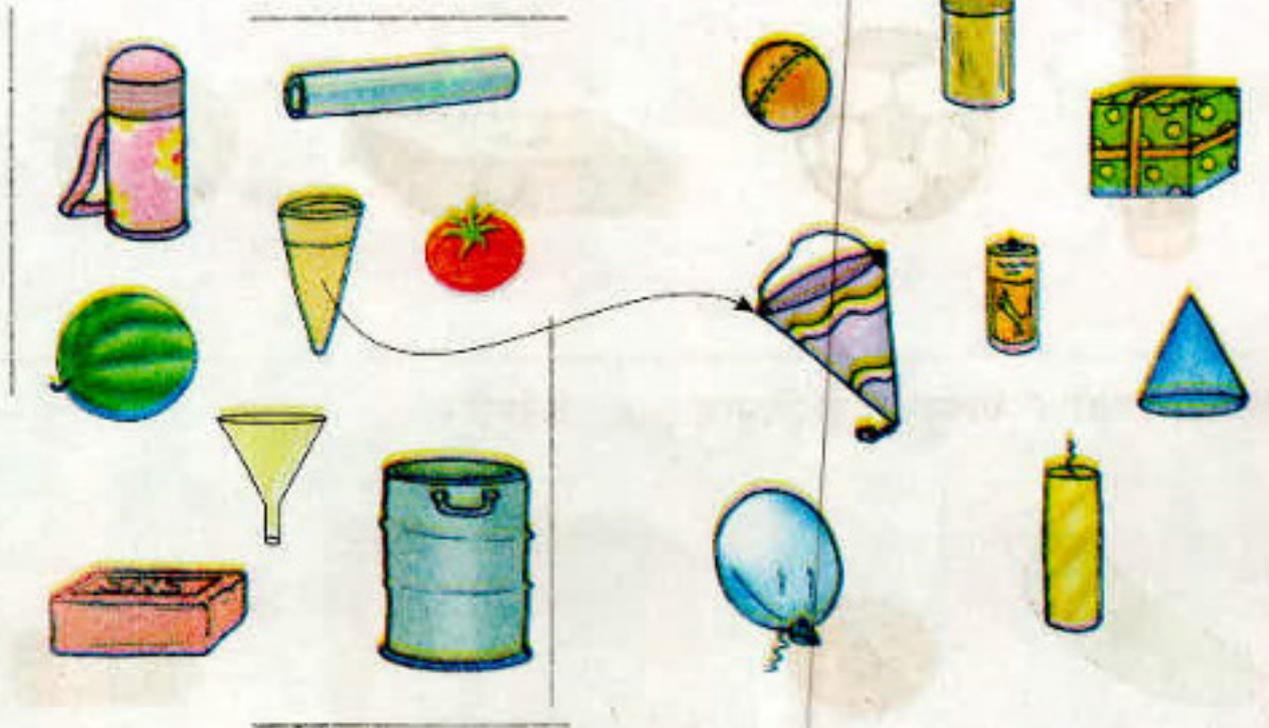

ਛਾਂਟਣਾ

ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛਾਂਟੋ।

ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾਓ।

ਰਿੜ੍ਹਨਾ - ਫਿਸਲਨਾ

ਰਿੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ।

ਫਿਸਲਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ।

ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਦਾਦੀ

ਇੱਕ ਮੇਮਣਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਦਾਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਜੰਗਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਭੇੜੀਆ ਮਿਲਿਆ।

ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਖਾਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿਓ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਦਾਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਾਪਿਸ ਆਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖਾ ਲੈਣਾ

ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਾਪਿਸ ਆਉਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਦਾਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਭੇੜੀਏ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ।

ਔਛਾ, ਤੂੰ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਦਾਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ।

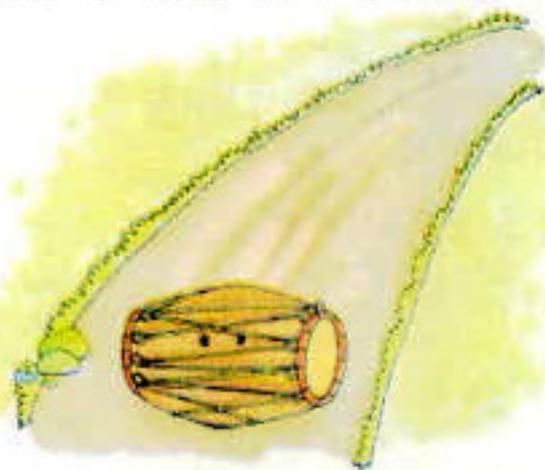
ਚੱਲ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਢੋਲ ਵਿੱਚ ਲੁਕੋ ਲੈ।

ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ।

ਦਾਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਢੋਲ ਨੂੰ ਸੜਕ 'ਤੇ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ।

ਢੋਲ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਰਿੜਨ ਲੱਗਾ।

ਮੋਮਣੇ ਨੇ ਭੇੜੀਏ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੇਖਿਆ।

ਕੀ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਮੋਮਣੇ ਨੂੰ ਇੱਧਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ?

ਨਹੀਂ

ਭੇੜੀਏ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਢੋਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਦੌੜਨ ਲੱਗਾ।

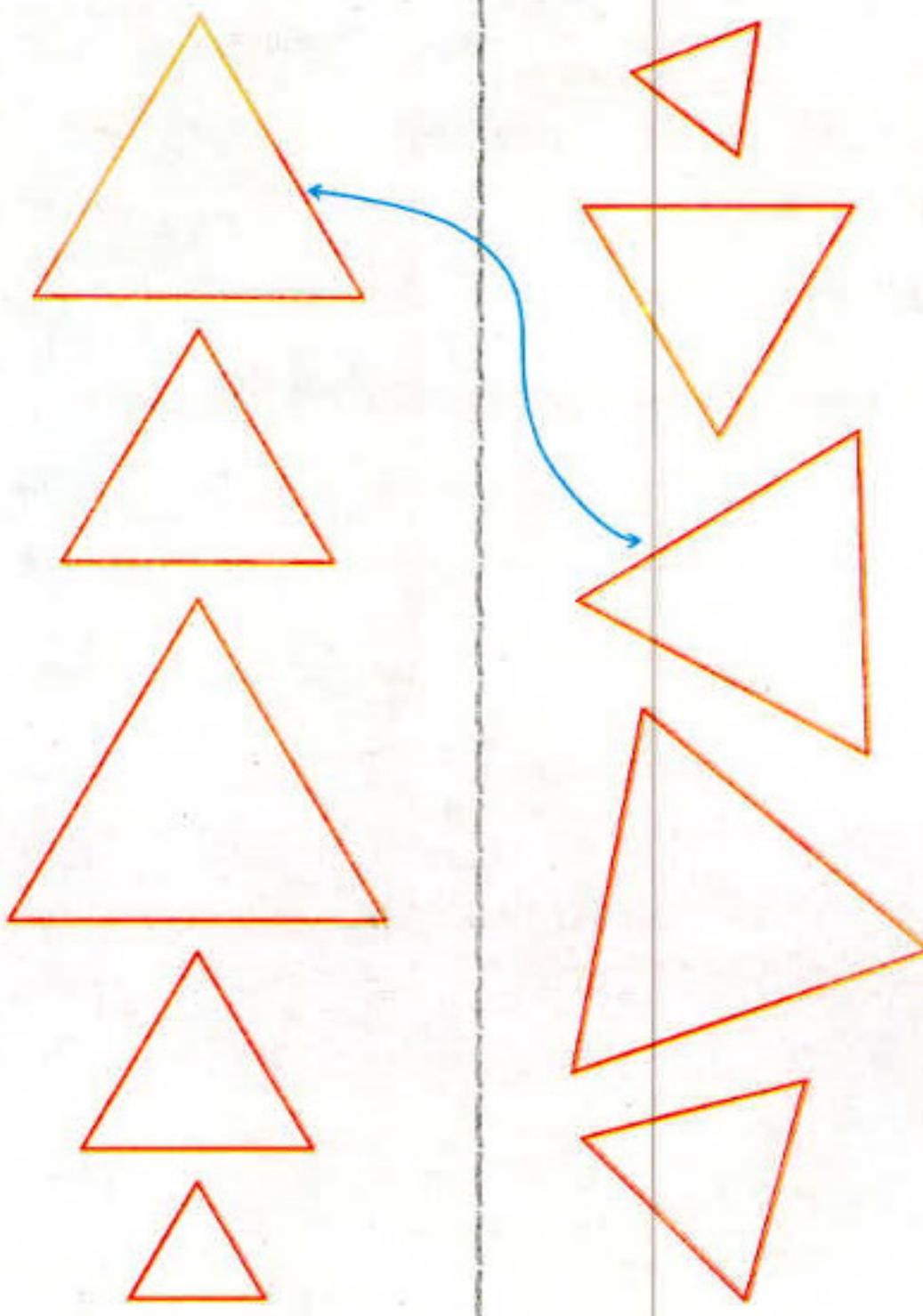
ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਭੇੜੀਆ ਉਸਨੂੰ ਫੜਦਾ, ਮੋਮਣਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਦਾਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।

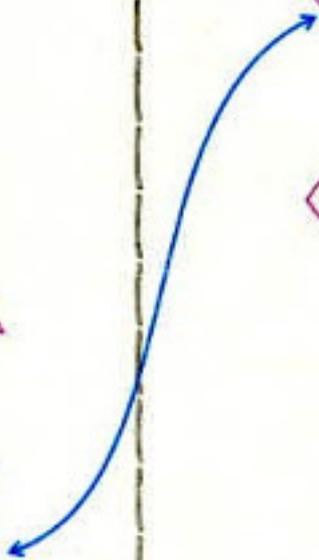
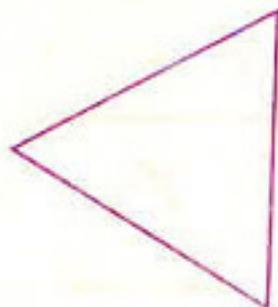
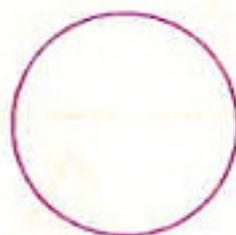
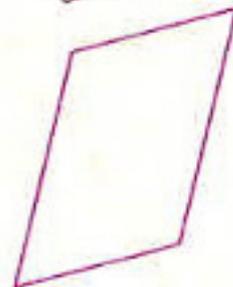
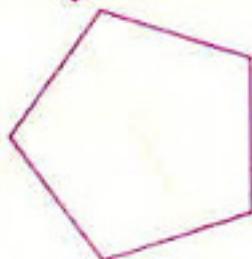
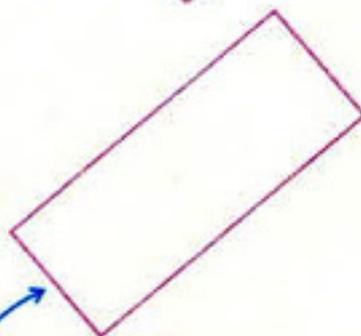
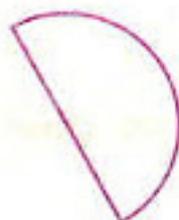
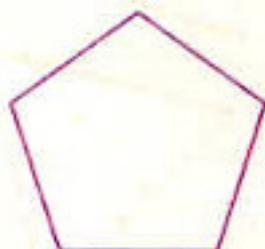
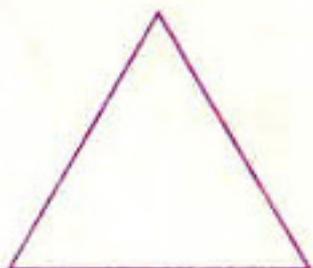
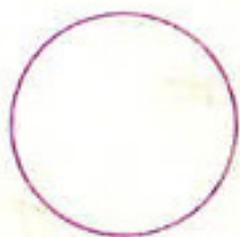

ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ

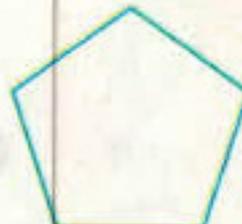
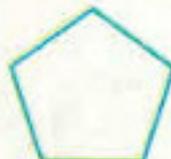
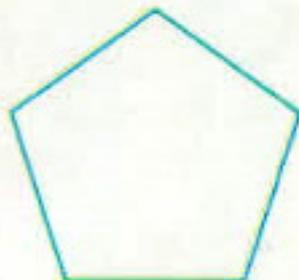
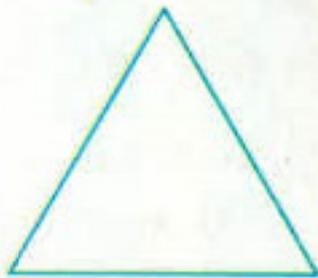
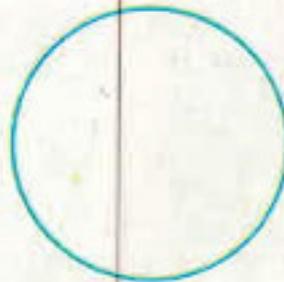
ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਆਕਾਰ ਦੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਮਿਲਾਨ ਕਰੋ।

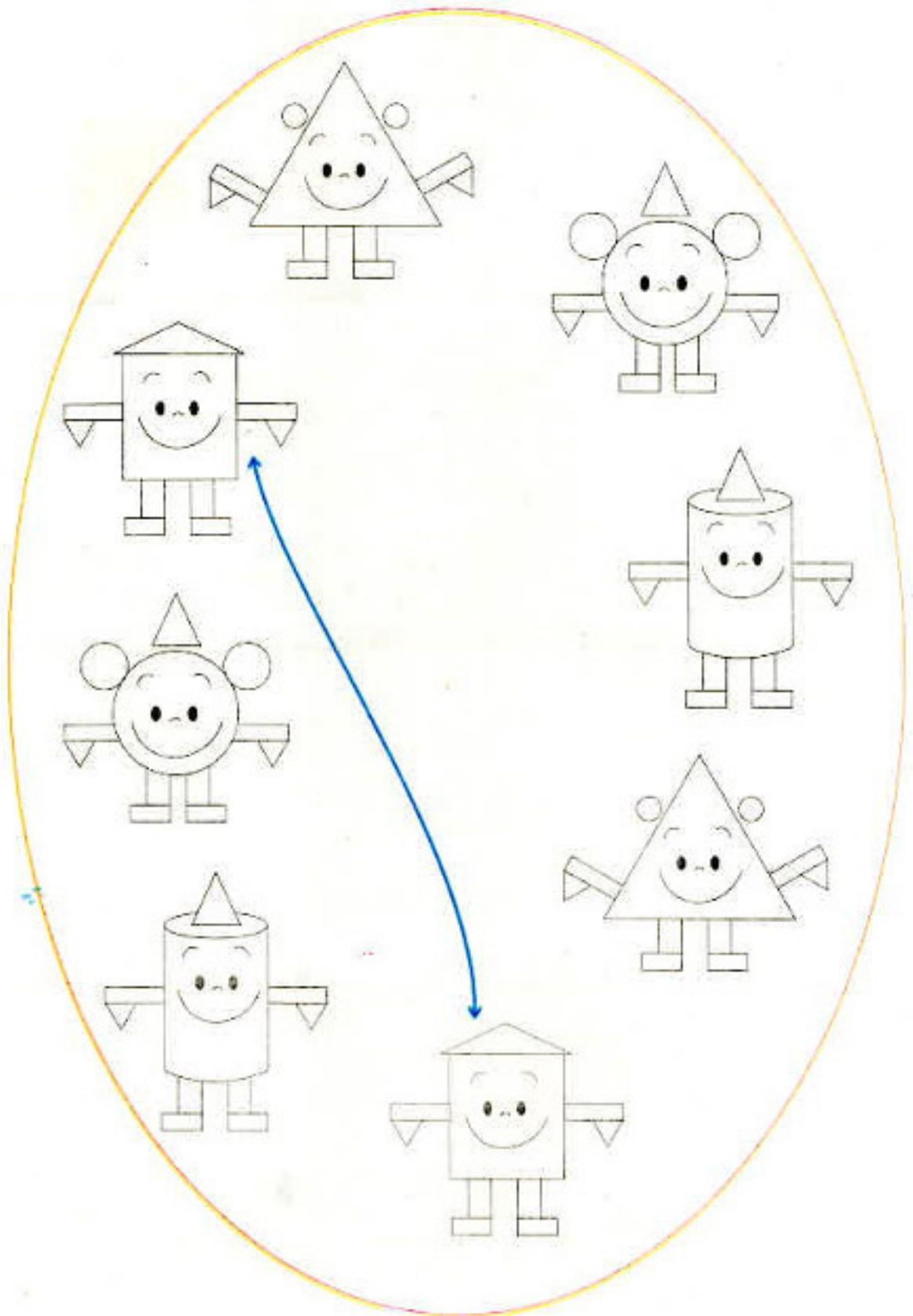
ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਮਿਲਾਨ ਕਰੋ।

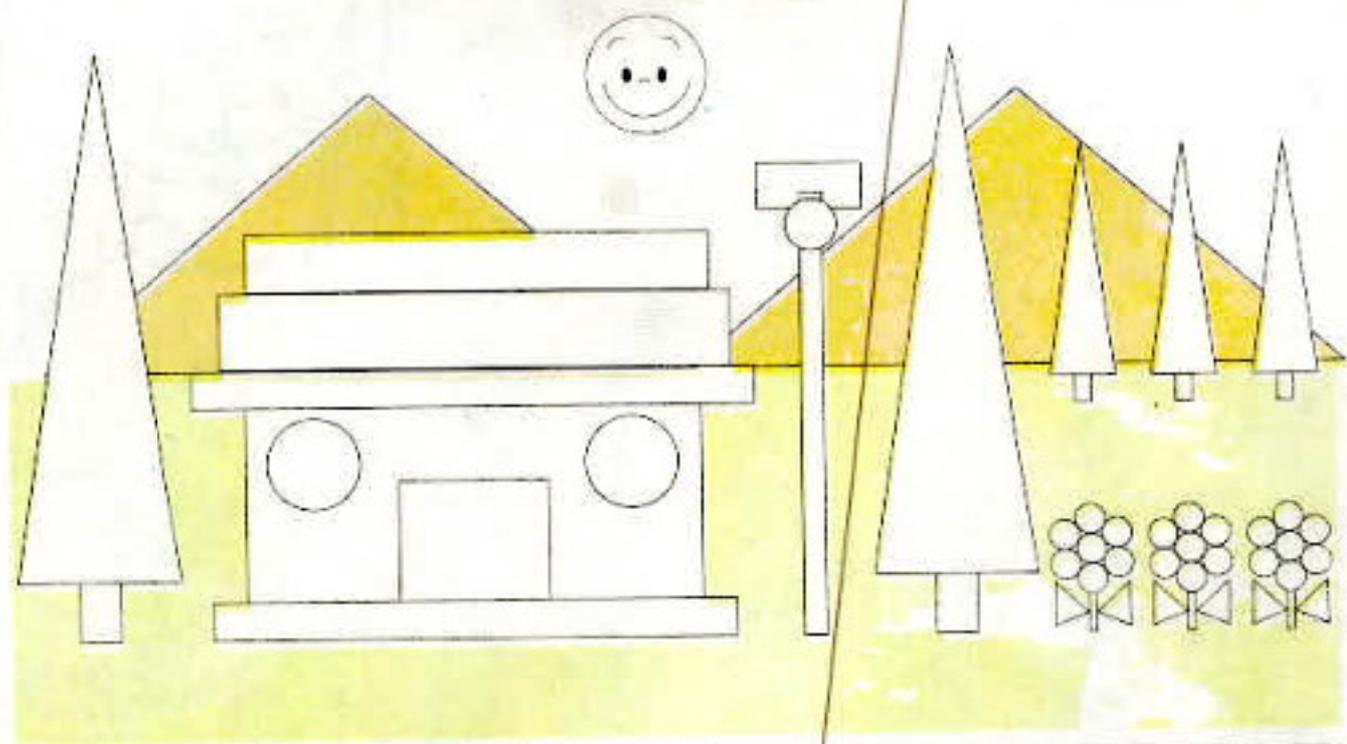
ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ।

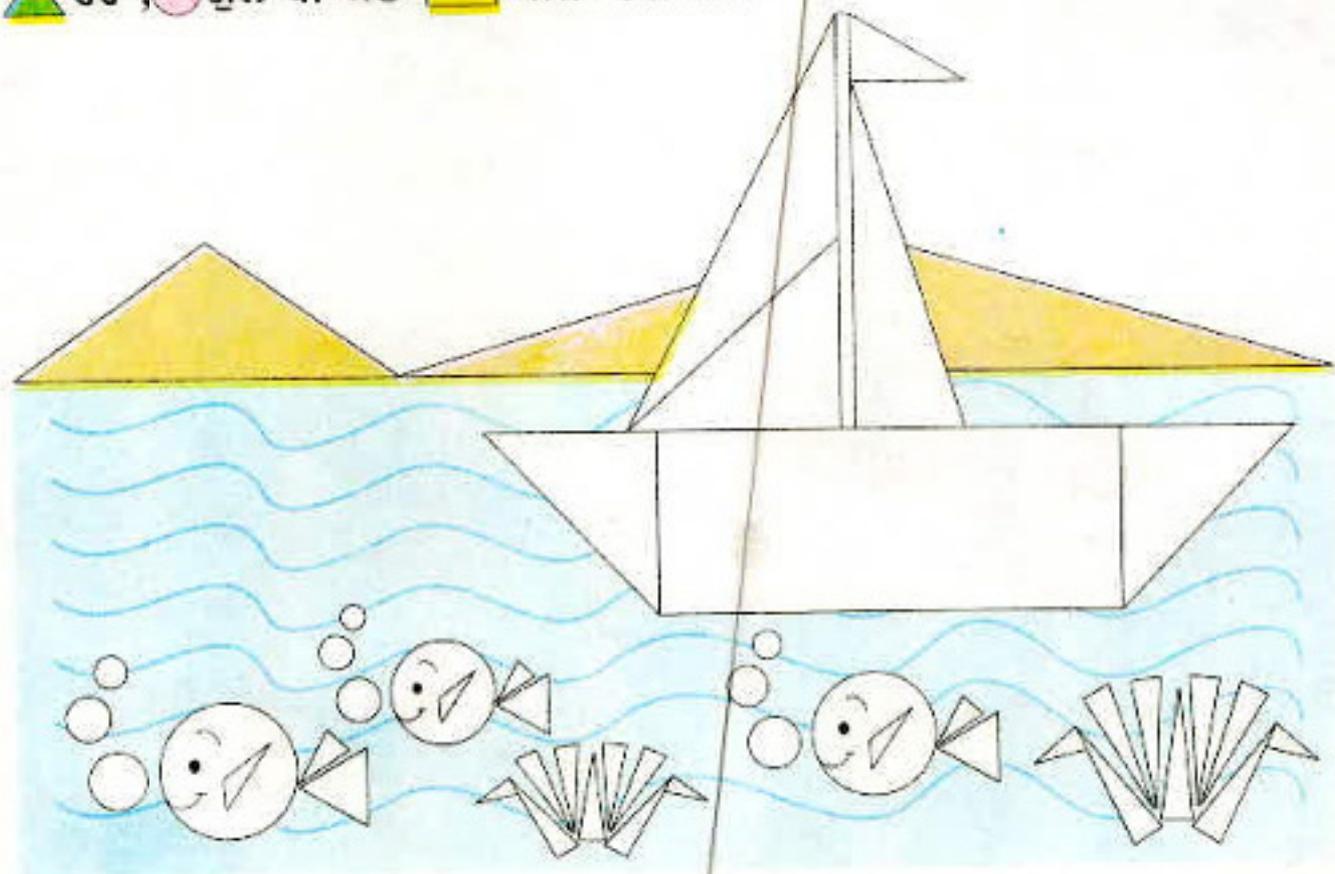
ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਮਿਲਾਨ ਕਰੋ।

▲ ਹਰਾ, ● ਲਾਲ ਅਤੇ ■ ਨੀਲਾ ਰੰਗ ਭਰੋ।

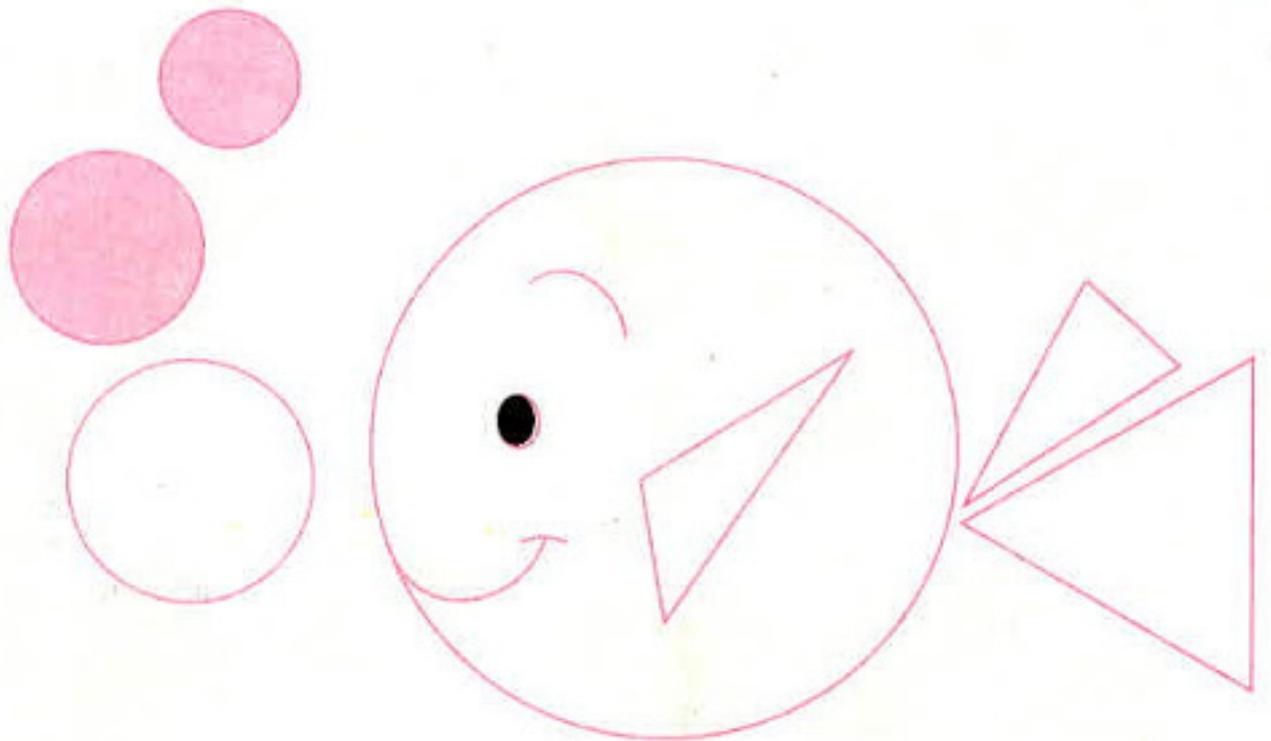
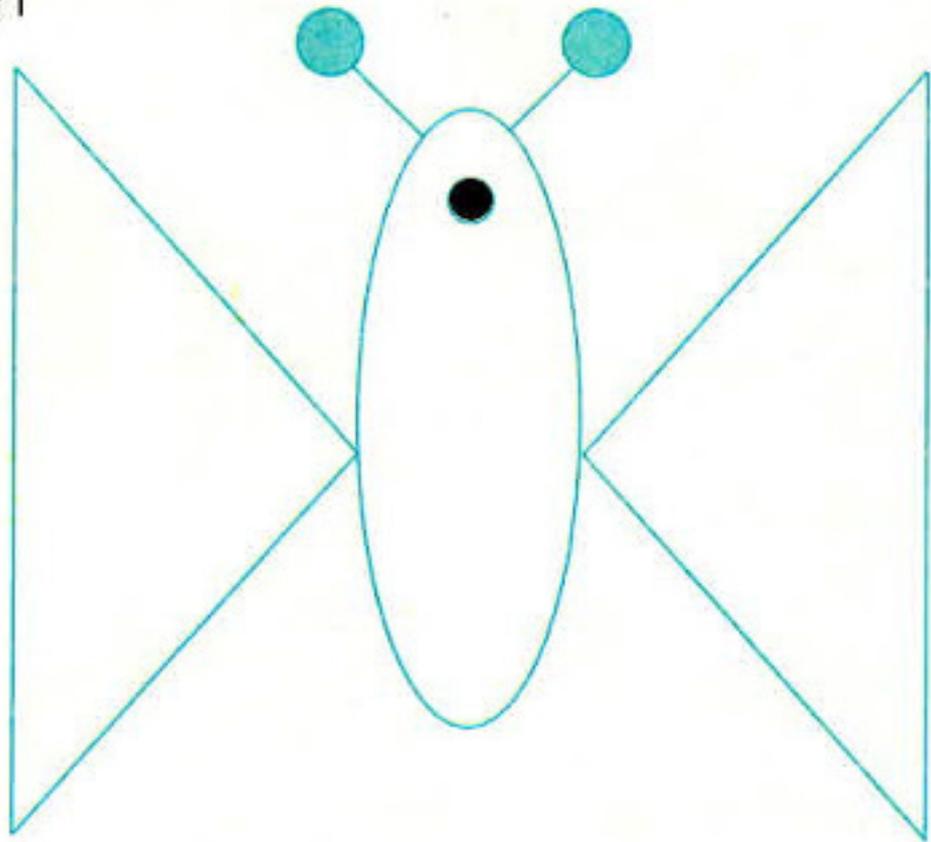

▲ ਹਰਾ, ● ਗੁਲਾਬੀ ਅਤੇ ■ ਪੀਲਾ ਰੰਗ ਭਰੋ।

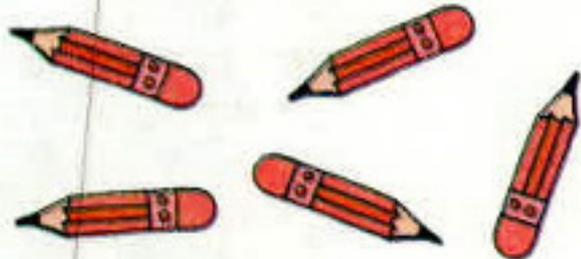
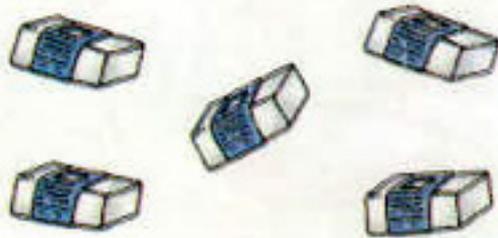
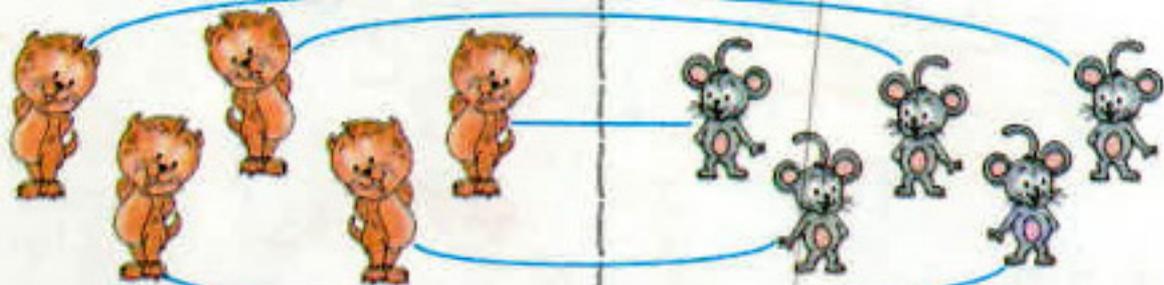
ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਕੱਟ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਓ।

ਇੱਕ ਤੋਂ ਨੌਂ ਤੱਕ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

ਓਨੇ ਹੀ ਜਿੰਨੇ ਕਿ

ਗਿਣਤੀ

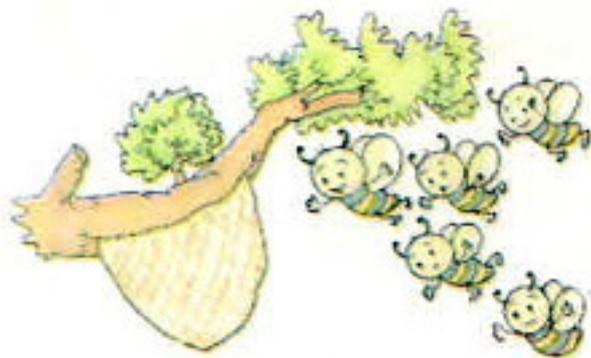
ਇੱਕ - ਇੱਕ - ਇੱਕ
ਛੋਟਾ ਬੱਚਾ ਬੈਠਾ ਹੈ
ਦਰੀ 'ਤੇ ਇੱਕ

ਦੋ-ਦੋ-ਦੋ
ਚਿੜੀਆ ਘਰ ਪਹੁੰਚੇ
ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਦੋ।

ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ
ਪਿੰਜਰੇ ਚੋਂ ਤੋਤੇ
ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਏ ਤਿੰਨ।

ਚਾਰ-ਚਾਰ-ਚਾਰ
ਖਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਬੈਠੇ
ਛੋਟੇ ਕਤੂਰੇ ਚਾਰ

ਪੰਜ-ਪੰਜ-ਪੰਜ
ਛੱਤੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀਆਂ
ਸ਼ਹਿਦ ਮੱਖੀਆਂ ਪੰਜ

ਛੇ-ਛੇ-ਛੇ
ਸੁਨੀਤਾ ਹਥੜੀ ਨਾਲ
ਠੱਕ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਲਾਂ ਛੇ।

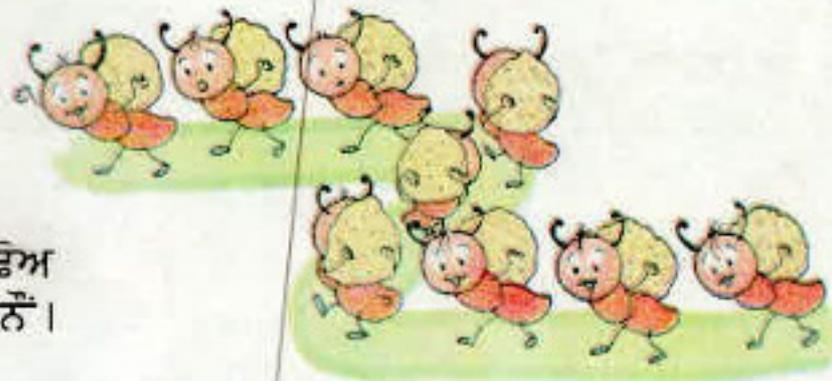

ਸੱਤ-ਸੱਤ-ਸੱਤ
ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਬੋਣੇ
ਨੱਚ ਰਹੇ ਨੇ ਸੱਤ

ਅੱਠ-ਅੱਠ-ਅੱਠ
ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਭਜਾ ਰਹੇ ਨੇ
ਮਿਲਕੇ ਚੁੱਧੇ ਅੱਠ।

ਨੌਂ-ਨੌਂ-ਨੌਂ
ਖਾਣਾ ਰਹੀਆਂ ਢੋਅ
ਲਾਲ ਕੀੜੀਆਂ ਨੌਂ।

ਵੱਧ ਜਾਂ ਘੱਟ

ਵੱਧ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ -

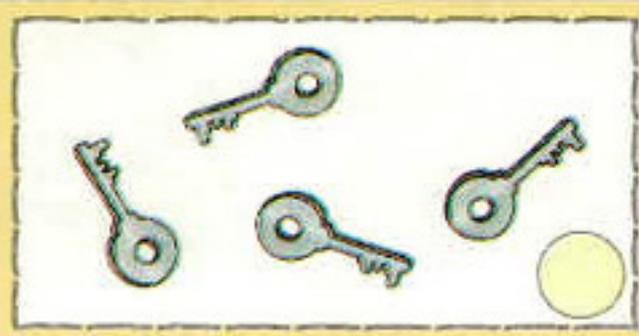

ਵੱਧ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ -

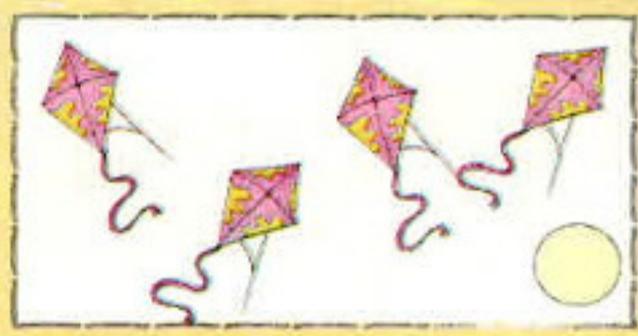

24

ਘੱਟ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ -

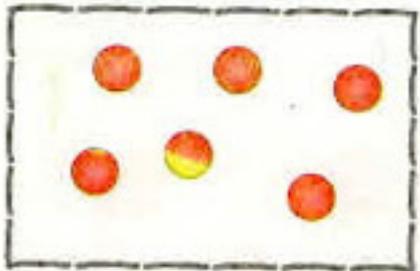
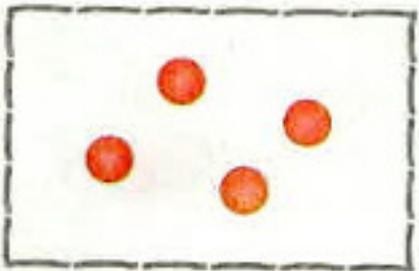
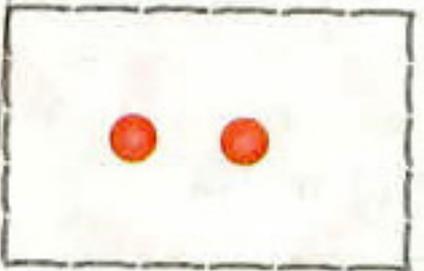
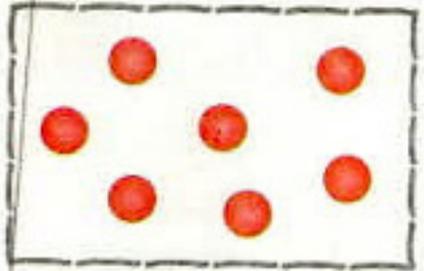
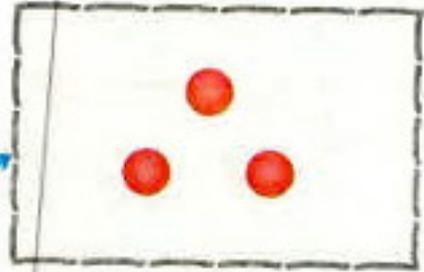
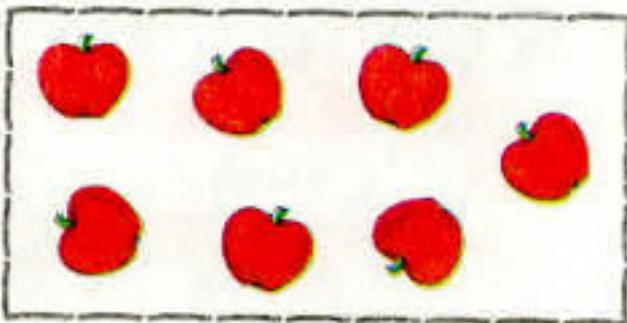
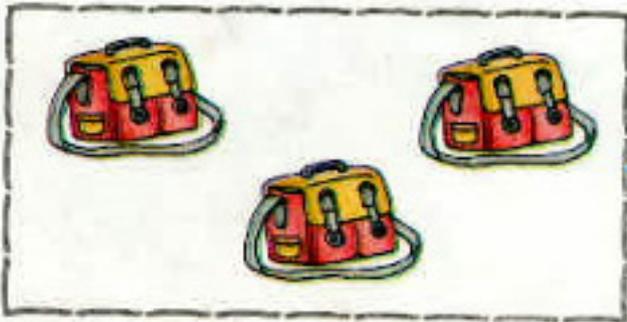
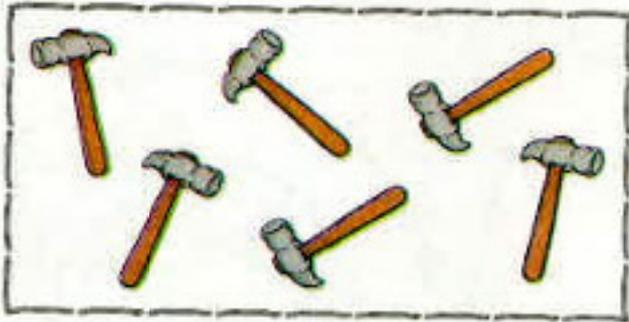
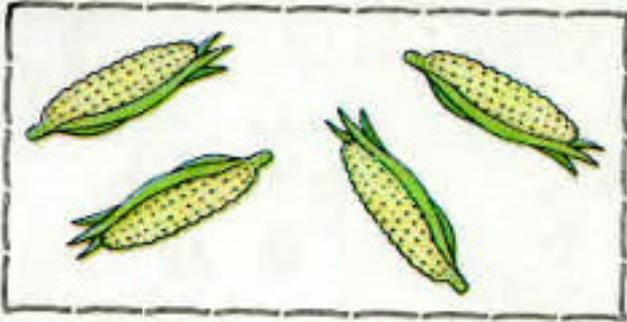

ਘੱਟ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ -

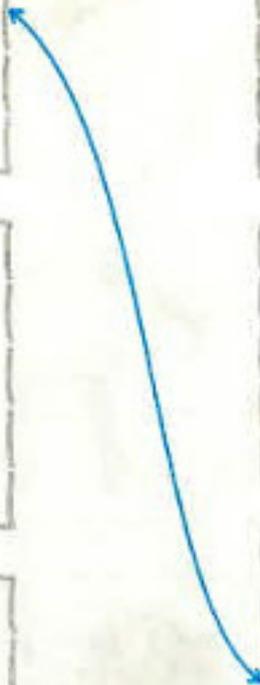
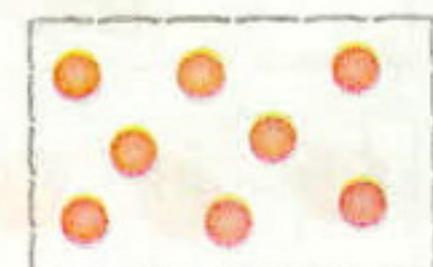
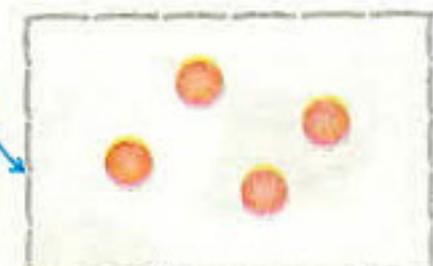
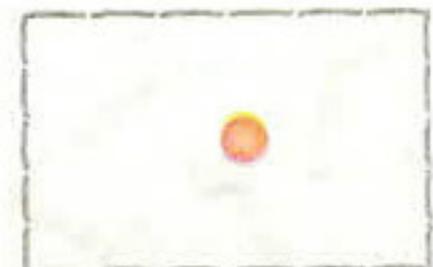
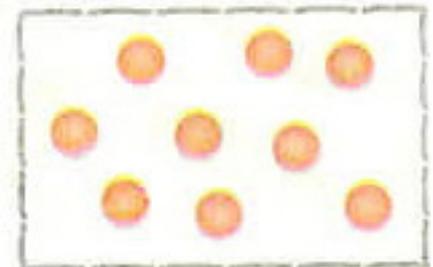
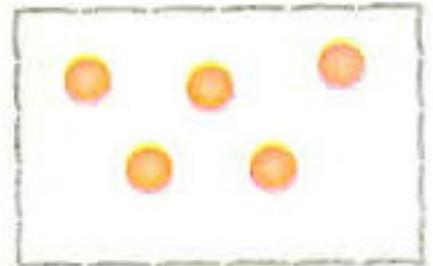
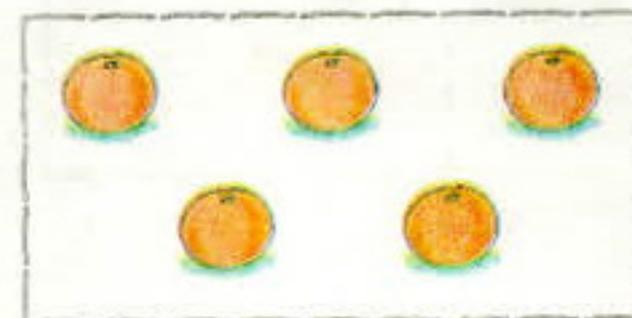
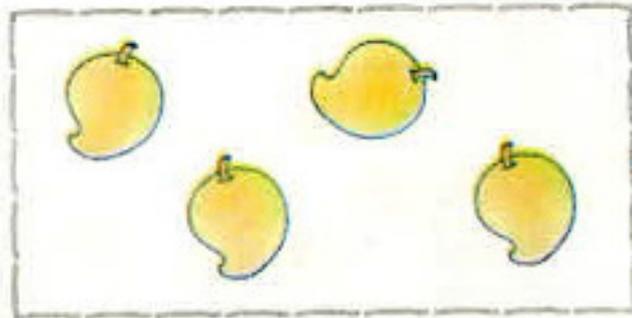
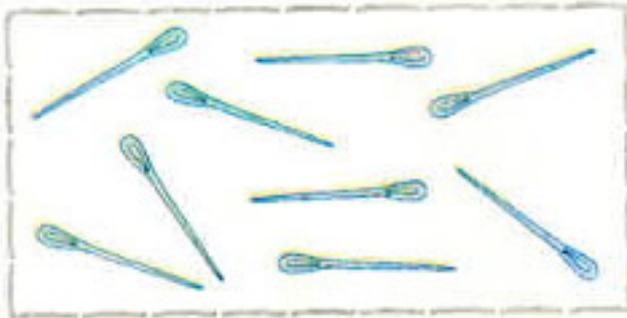

ਗਿਣੋ ਅਤੇ ਮਿਲਾਓ

ਗਿਣੋ ਅਤੇ ਮਿਲਾਓ

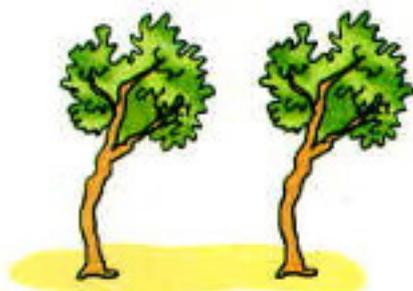
ਇੱਕ

ਇੱਕ

...						

२						

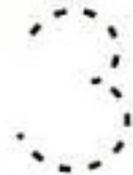
ਤਿੰਨ

3
ਤਿੰਨ

3

3						

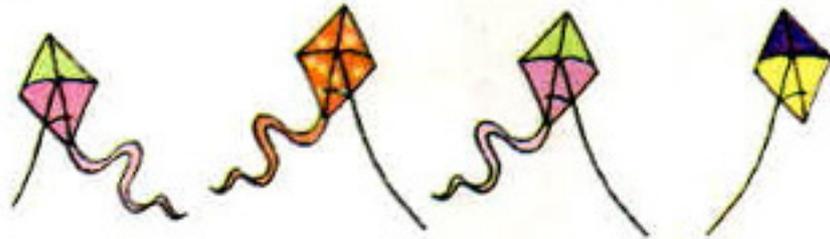

ਚਾਰ

4
ਚਾਰ

4						

5

ਪੰਜ

5

5

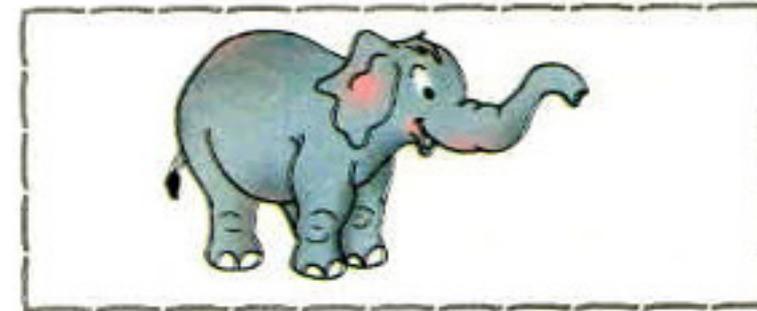
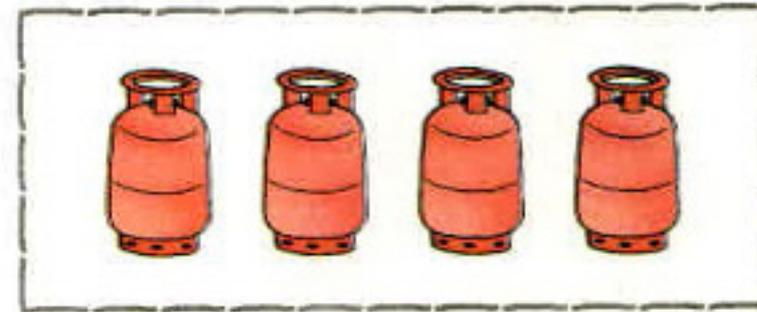
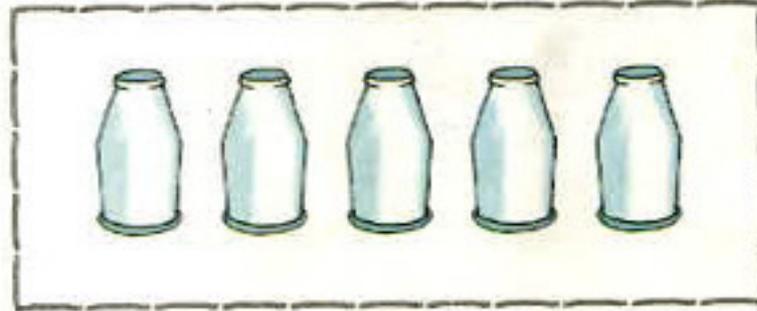
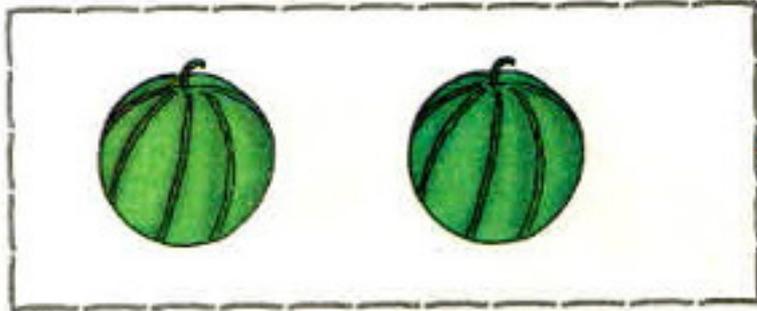
5

5						

ਗਿਣੋ ਅਤੇ ਮਿਲਾਓ

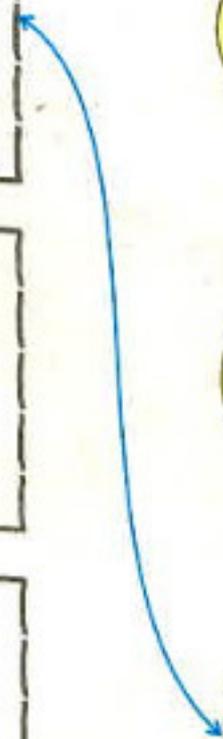
4

3

2

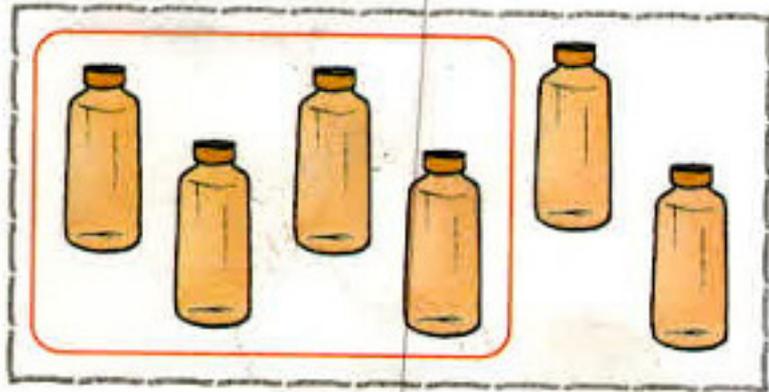
1

5

ਸਮੂਹ ਬਣਾਓ ।

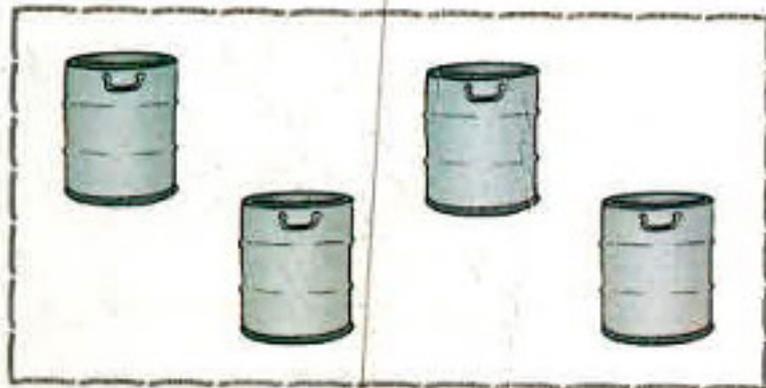
4 ਬੋਤਲਾਂ ਦਾ

3 ਦਰੱਖਤਾਂ ਦਾ

2 ਡਰੱਮਾਂ ਦਾ

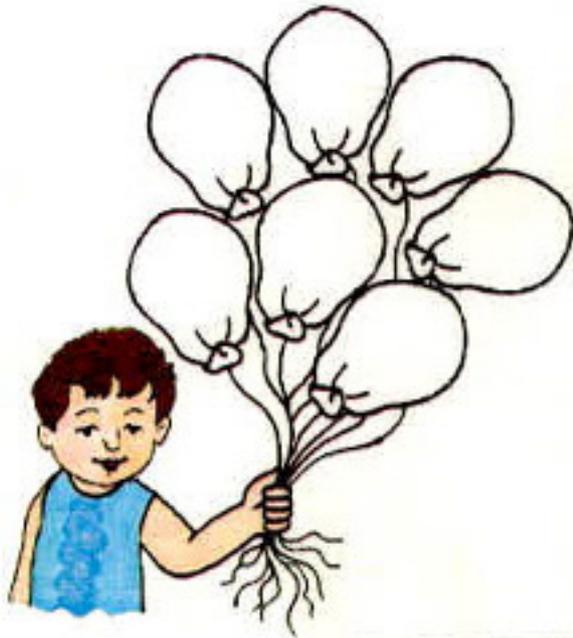

5 ਲਾਲਟੇਨਾਂ ਦਾ

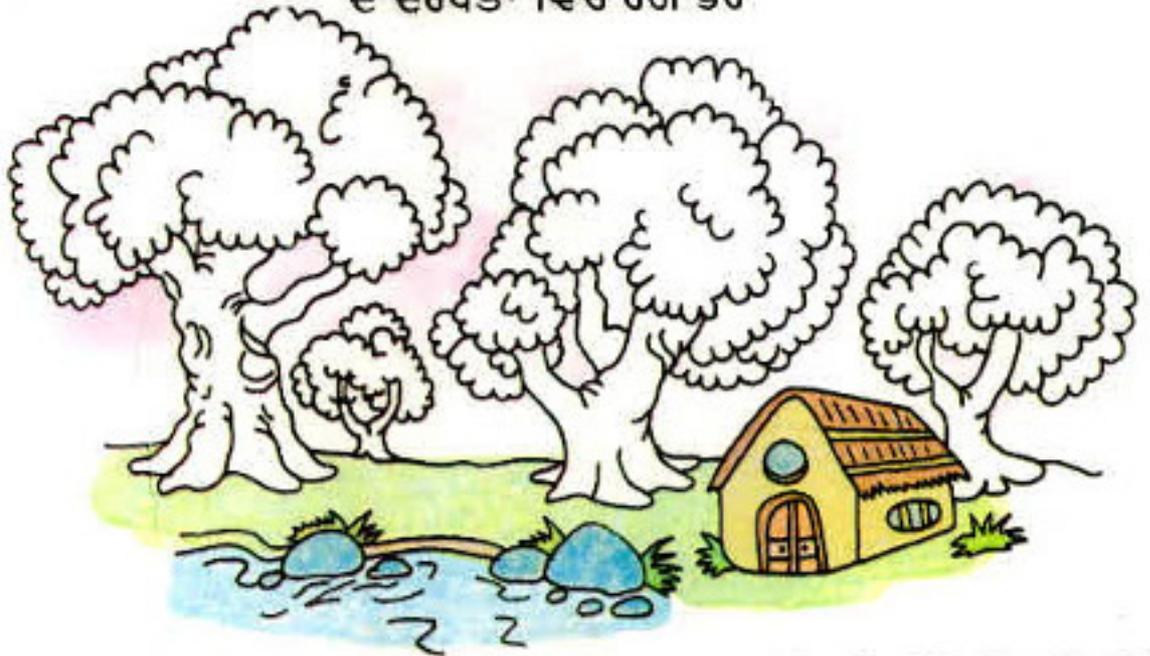
ਪੰਜ ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ

ਚਾਰ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ

ਦੋ ਦਰੱਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ

ਤਿੰਨ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ

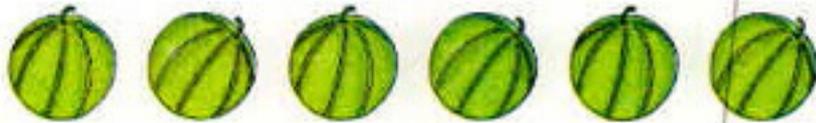

6

6

6

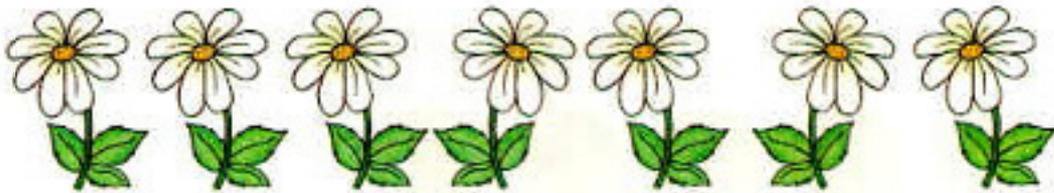

ਸੱਤ

7
ਸੱਤ

7

7

7

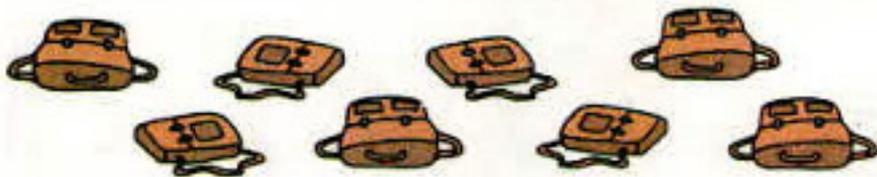
7						

8

अठ

8

8

8

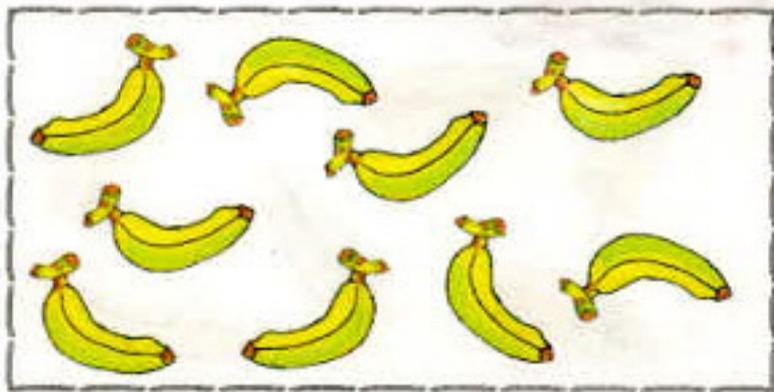
8						

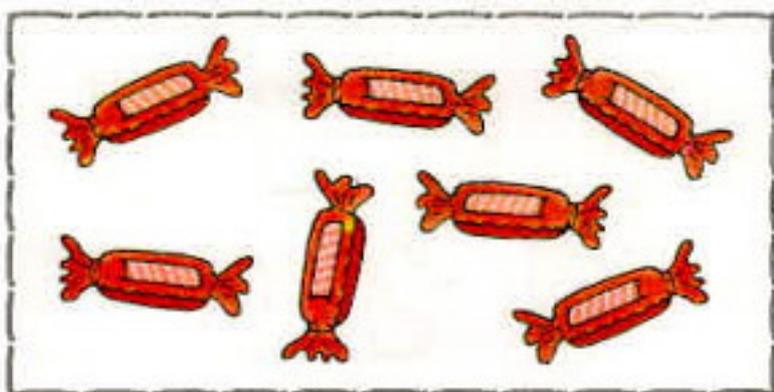

क						

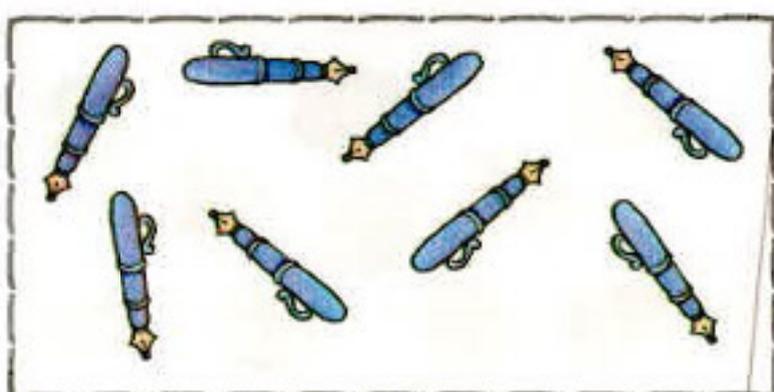
ਗਿਣੋ ਅਤੇ ਮਿਲਾਓ

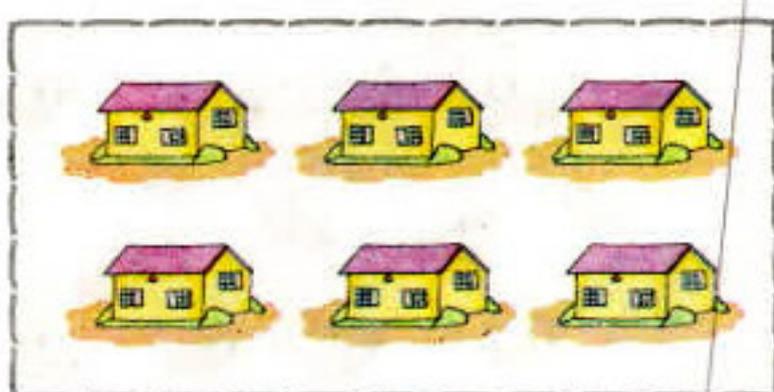
6

8

9

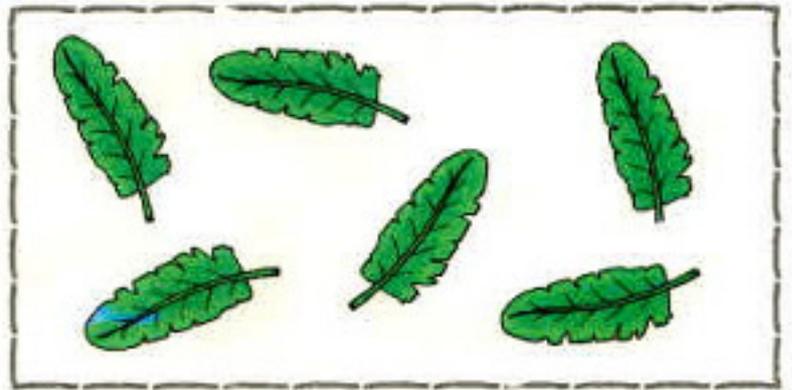

7

ਸਮੂਹ ਬਣਾਓ ।

6 ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ

7 ਗਲਾਸਾਂ ਦਾ

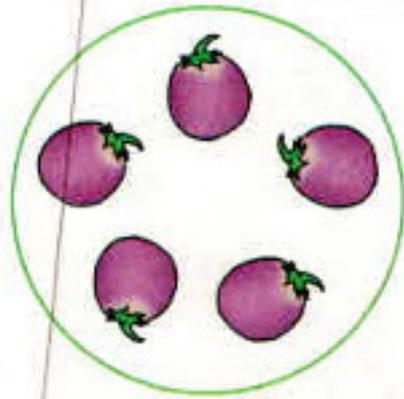
8 ਆਲੂਆਂ ਦਾ

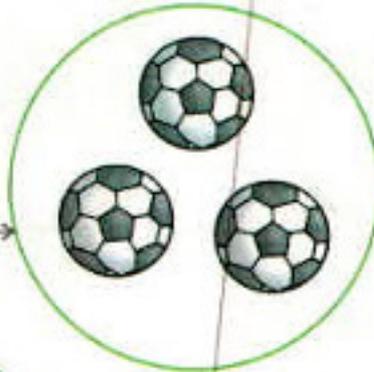
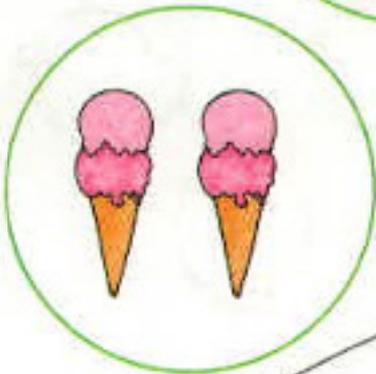
9 ਕੀੜੀਆਂ ਦਾ

ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਓ

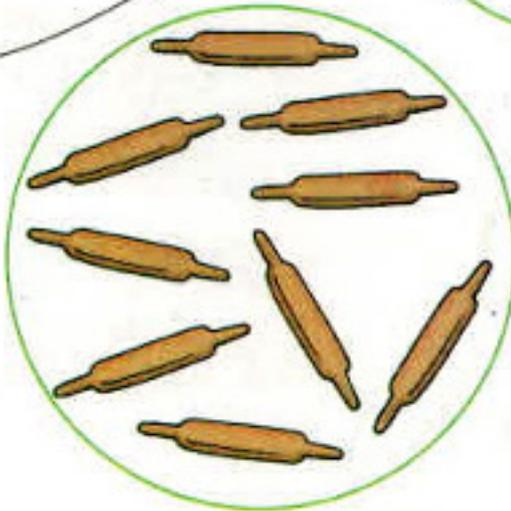
1

6

2

3

7

4

8

5

9

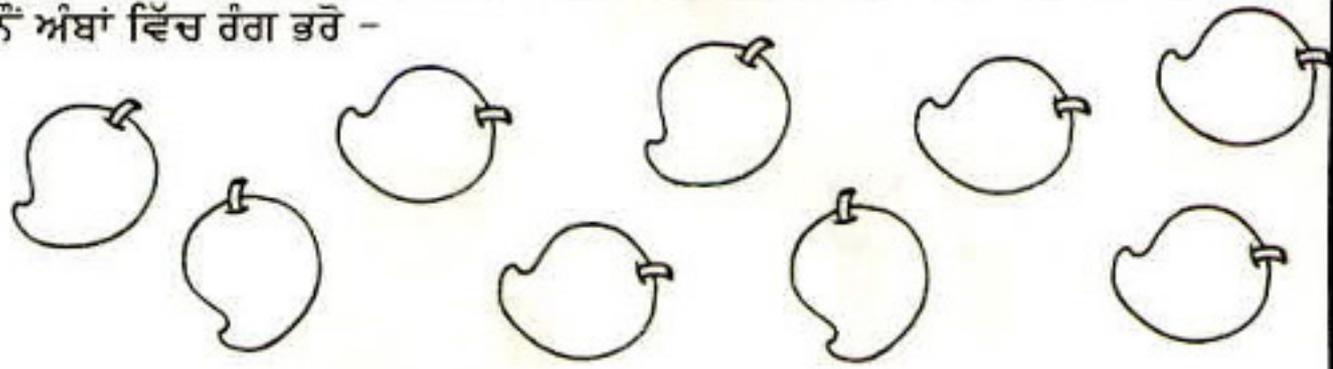

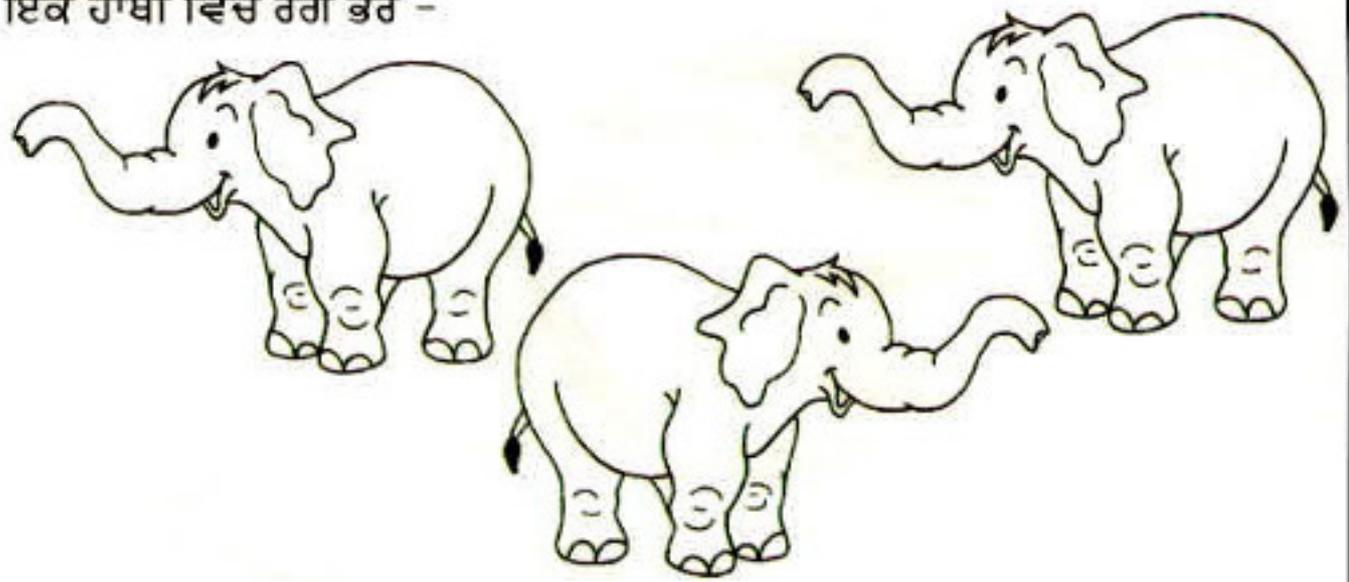
ਛੇ ਪੰਛੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ -

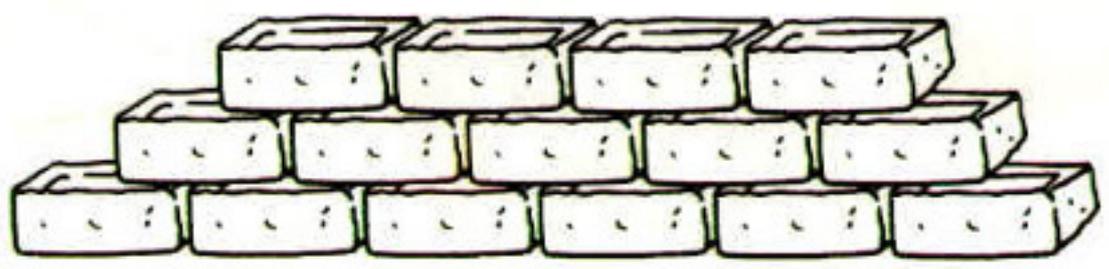
ਨੌਂ ਅੰਬਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ -

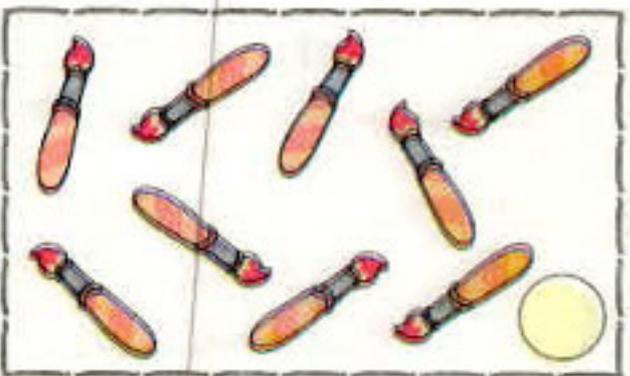
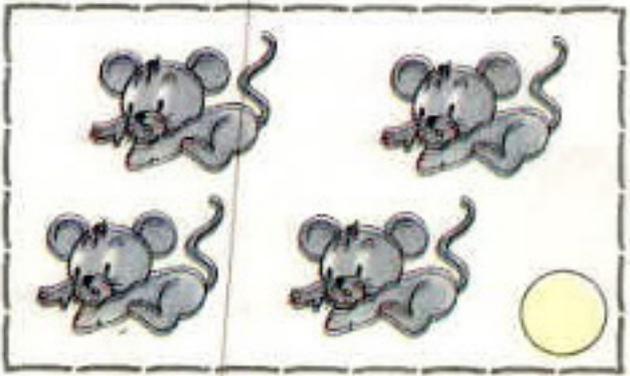
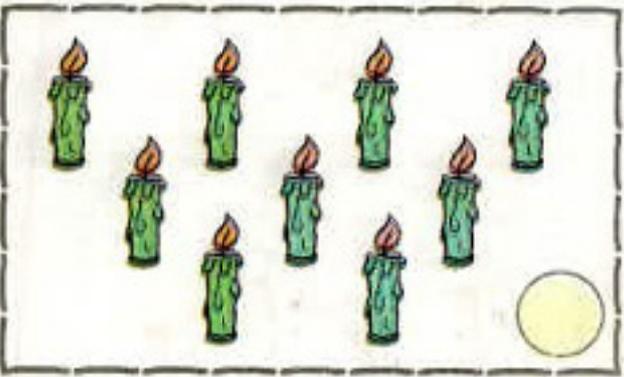
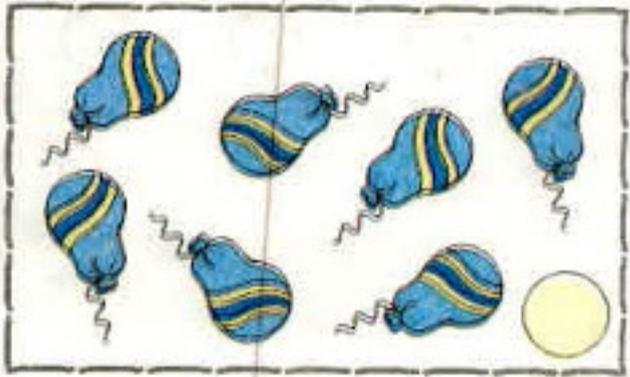
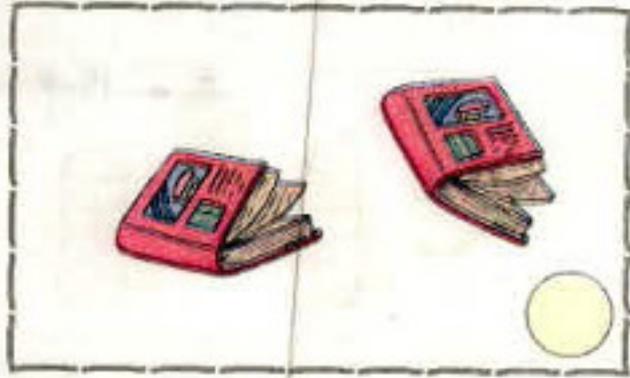
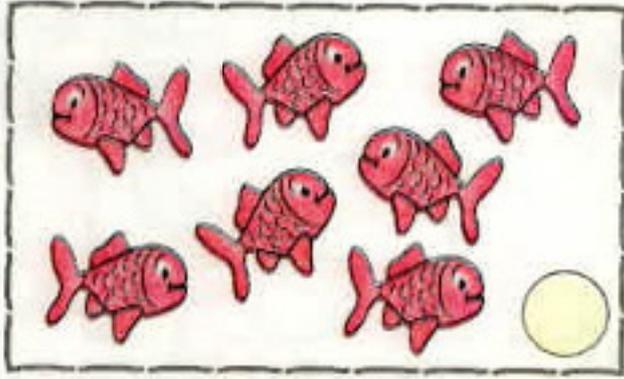
ਇੱਕ ਹਾਥੀ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ -

ਸੱਤ ਇੱਟਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ -

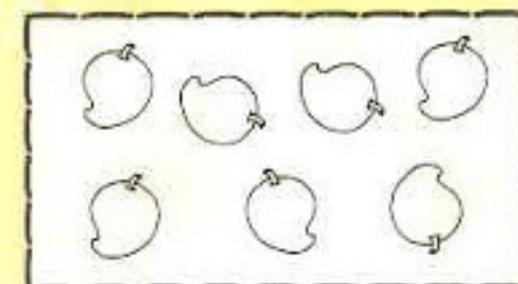
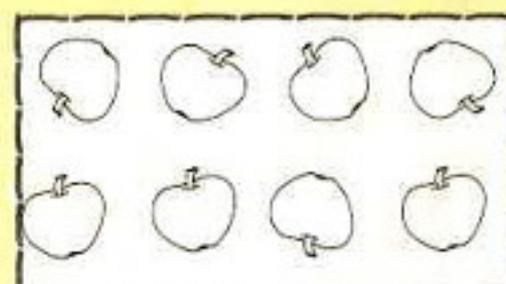
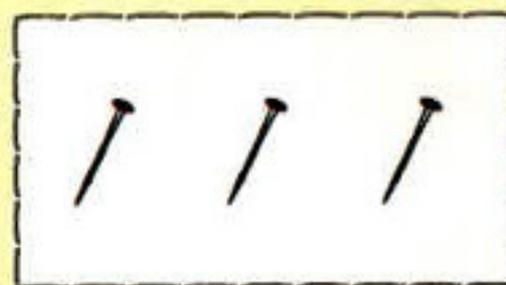
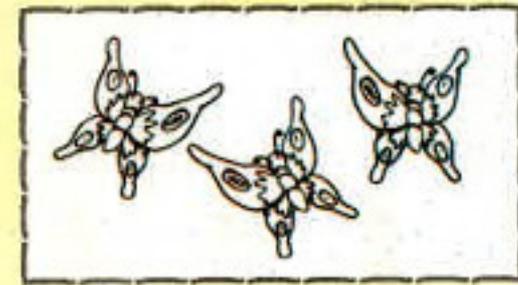
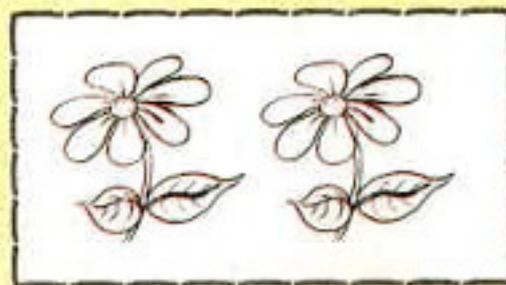
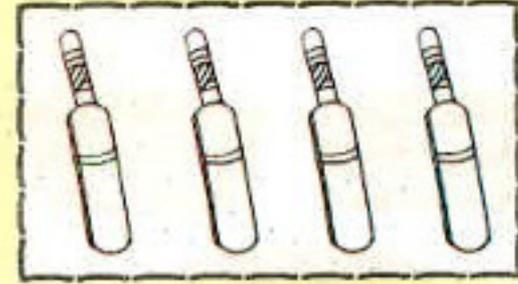
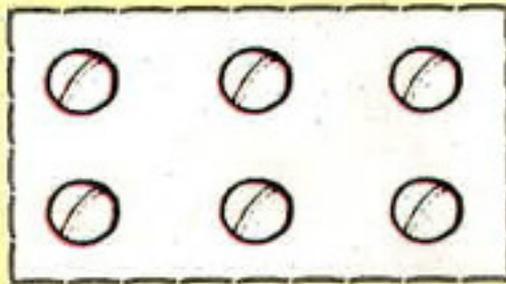
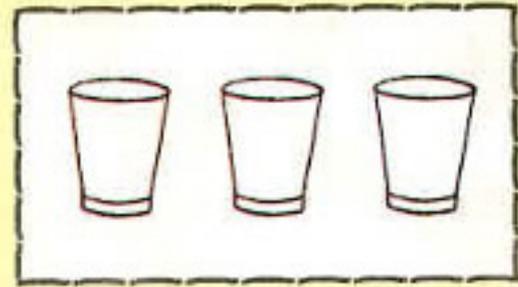

ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਗੋਲੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ -

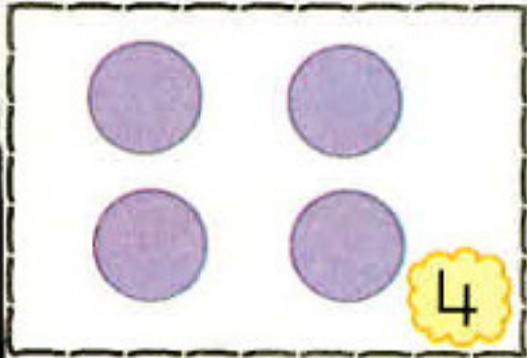

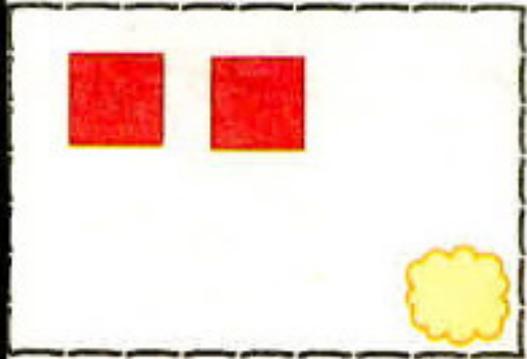
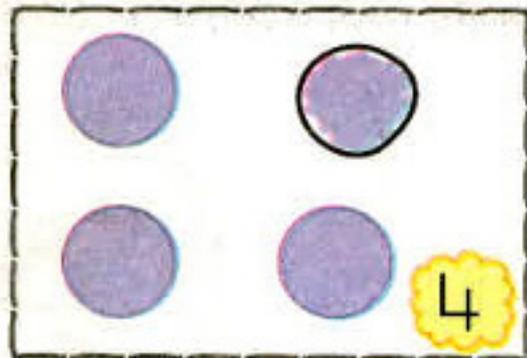
ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਸਤੂਆਂ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ -

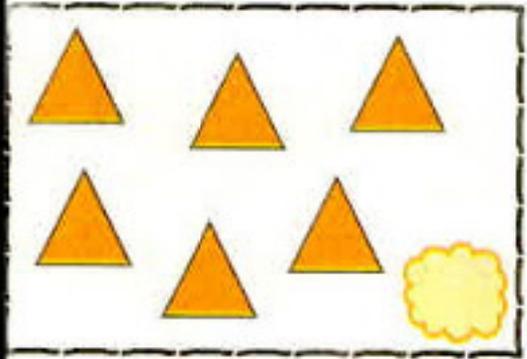
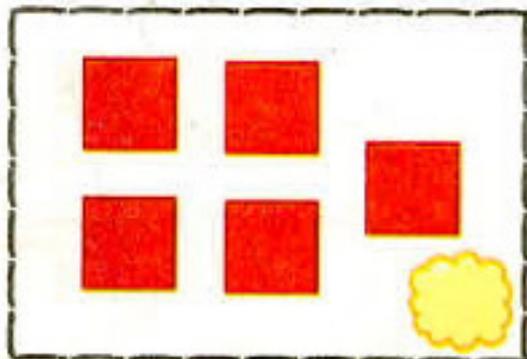
ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਬਣਾਓ ।

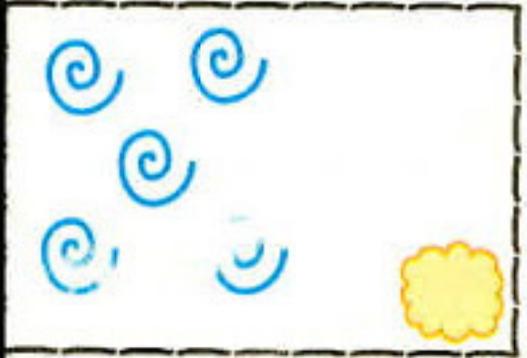
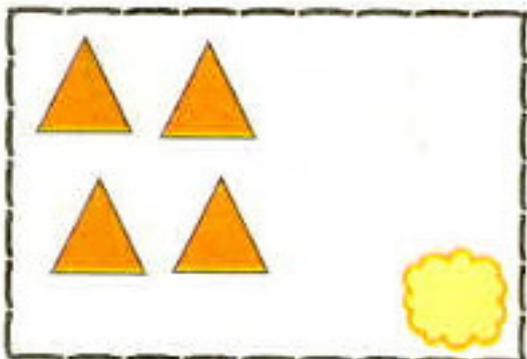
=

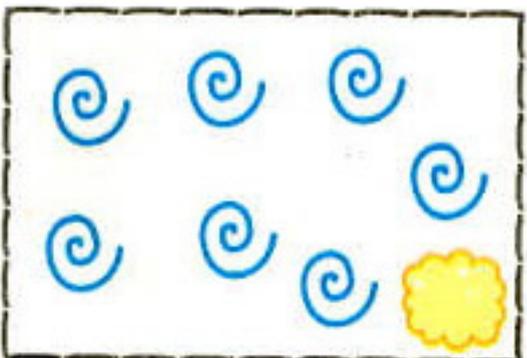
=

=

=

ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਓ -

ਛੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ ।

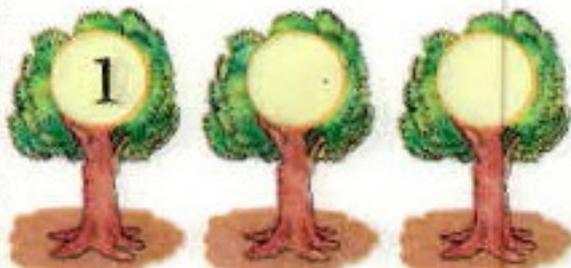
5 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ?

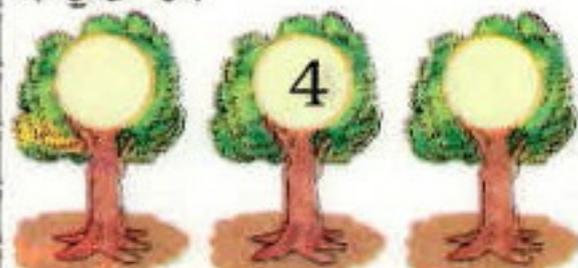
6 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ?

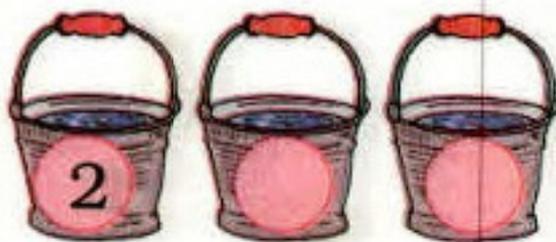
1 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ?

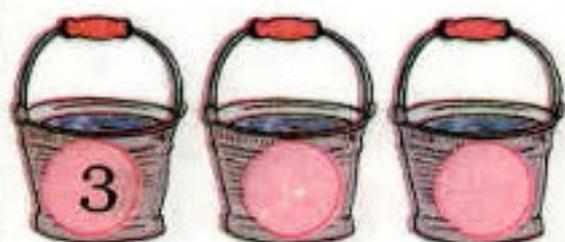
4 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ?

ਅਗਲੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ ?

ਅਗਲੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ ?

 ਸਿਫਰ (ਜ਼ੀਰੋ)

ਪੰਜ ਰਸੀਲੇ ਅੰਬ
ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ ਸੀ ਰੱਖੇ
ਮਾਲਾ ਨੇ ਖਾਧਾ ਇੱਕ
ਕਿੰਨੇ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ?

ਚਾਰ ਰਸੀਲੇ ਅੰਬ
ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ ਸੀ ਰੱਖੇ
ਮਾਲਾ ਨੇ ਖਾਧਾ ਇੱਕ
ਕਿੰਨੇ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ?

ਤਿੰਨ ਰਸੀਲੇ ਅੰਬ
ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ ਸੀ ਰੱਖੇ
ਮਾਲਾ ਨੇ ਖਾਧਾ ਇੱਕ
ਕਿੰਨੇ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ?

ਦੋ ਰਸੀਲੇ ਅੰਬ
ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ ਸੀ ਰੱਖੇ
ਮਾਲਾ ਨੇ ਖਾਧਾ ਇੱਕ
ਕਿੰਨੇ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ?

ਇੱਕ ਰਸੀਲੇ ਅੰਬ
ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ ਸੀ ਰੱਖੇ
ਮਾਲਾ ਨੇ ਖਾਧਾ ਇੱਕ
ਕਿੰਨੇ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ?

ਸਿਫਰ

ਬੁੱਖ ਦੀ ਟਹਿਣੀ 'ਤੇ ਬੈਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚਿੜੀਆਂ ਨੂੰ ਗਿਣੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ।

ਪਿੱਛੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਚੂਹੇ ਹਨ ?

3 ਚੂਹੇ

ਚੂਹੇ

ਚੂਹੇ

ਚੂਹੇ

ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਗੁਬਾਰੇ ਹਨ ?

3 ਗੁਬਾਰੇ

ਗੁਬਾਰੇ

ਗੁਬਾਰੇ

ਗੁਬਾਰੇ

ਜੋੜ

ਇੱਕ ਜ਼ਿਆਦਾ (ਹੋਰ)

ਇੱਕ ਹਰਾ ਤੋਤਾ,
ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਹ,
ਇੱਕ ਹੋਰ ਆ ਗਿਆ,
ਹੋ ਗਏ ਹੁਣ ਦੋ।

ਦੋ ਛੋਟੇ ਤੋਤੇ,
ਸੋ ਰਹੇ ਵਿੱਚ ਦਿਨ
ਇੱਕ ਹੋਰ ਆ ਗਿਆ,
ਹੋ ਗਏ ਹੁਣ ਤਿੰਨ

ਤਿੰਨ ਛੋਟੇ ਤੋਤੇ,
ਉੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ,
ਇੱਕ ਹੋਰ ਆ ਗਿਆ,
ਹੋ ਗਏ ਹੁਣ ਚਾਰ।

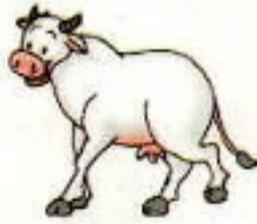
ਚਾਰ ਛੋਟੇ ਤੋਤੇ,
ਨੱਚ ਰਹੇ ਵਿੱਚ ਜੰਝ
ਇੱਕ ਹੋਰ ਆ ਗਿਆ,
ਹੋ ਗਏ ਹੁਣ ਪੰਜ

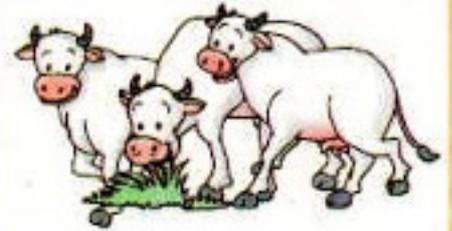
ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਿੰਨੇ ?

2 ਗਾਵਾਂ

ਅਤੇ 1 ਗਾਂ

ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ 3 ਗਾਵਾਂ

3 ਬੱਚੇ

ਅਤੇ 2 ਬੱਚੇ

ਹੁੰਦੇ ਹਨ 5 ਬੱਚੇ

ਫੁੱਲ

ਅਤੇ ਫੁੱਲ

ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਫੁੱਲ

ਪੰਛੀ

ਅਤੇ ਪੰਛੀ

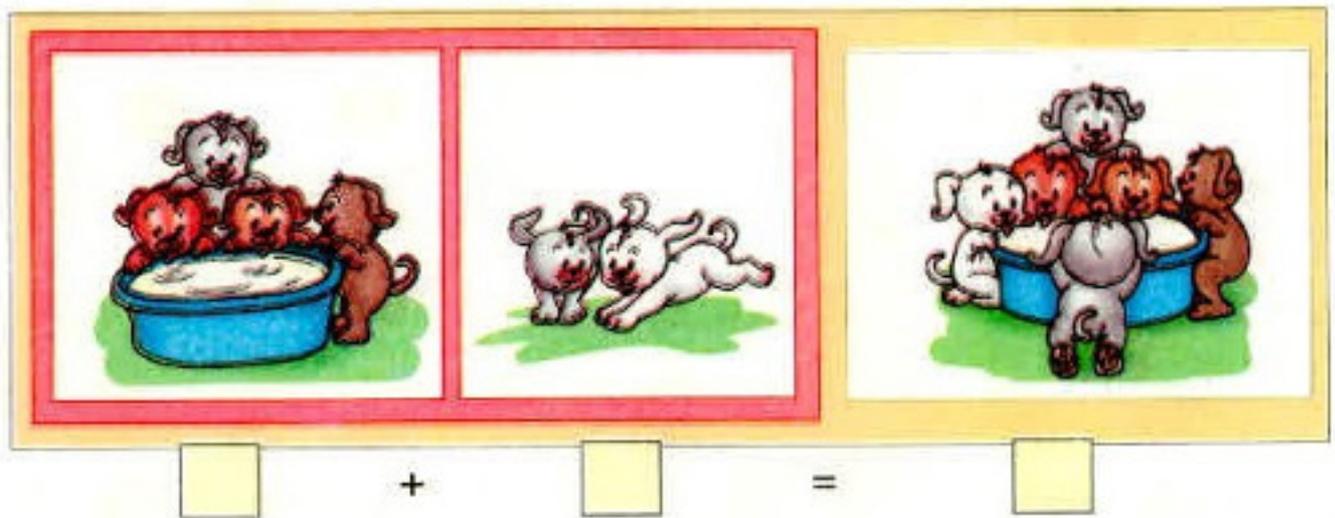
ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪੰਛੀ

ਵੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਿੰਨੇ ?

4 + 3 = 7

+ =

+ =

ਜੋੜ

$$2 + 3 = 5$$

$$\begin{array}{r} 2 \\ + 3 \\ \hline 5 \end{array}$$

 $4 + 2 =$

$5 + 1 =$

 $3 + 6 =$

$7 + 0 =$

 $0 + 9 =$

$$\begin{array}{r} 4 \\ + 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 5 \\ + 1 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3 \\ + 6 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 7 \\ + 0 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 0 \\ + 9 \\ \hline \end{array}$$

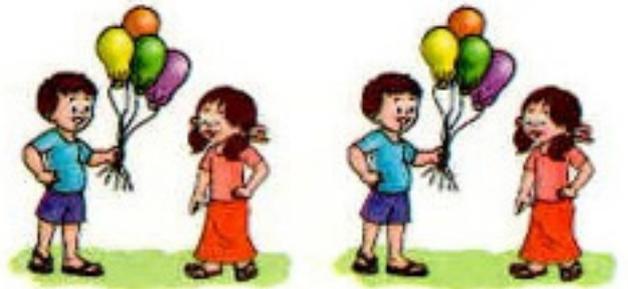

$3 + 2 = 5$ गुघारे

$3 + 0 = 3$ गुघारे

$0 + 2 = \square$

$4 + 0 = \square$

$5 + 0 = \square$

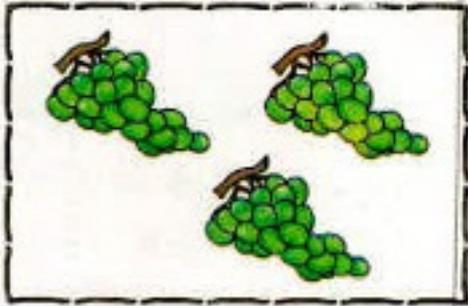

$3 + 4 = \square$

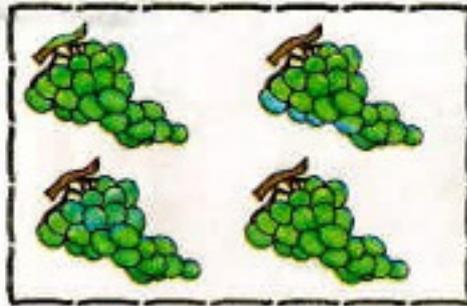

गैज

3

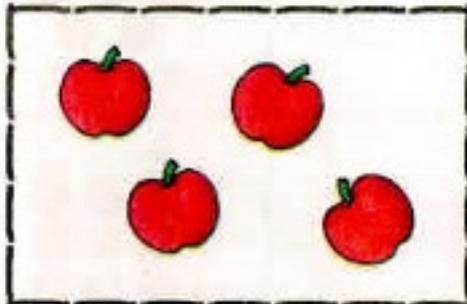
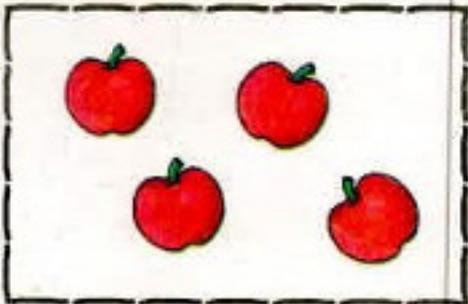

4

+

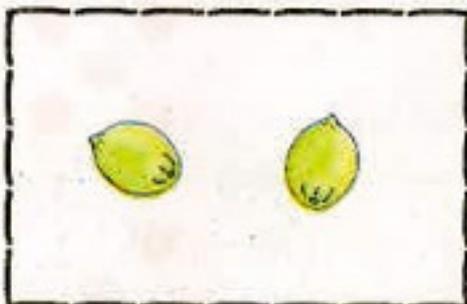
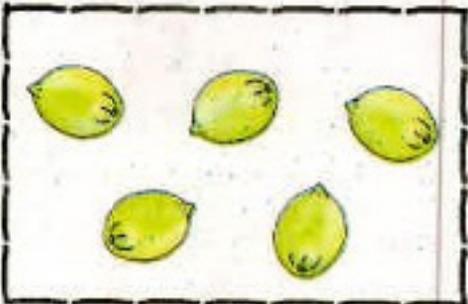
=

7

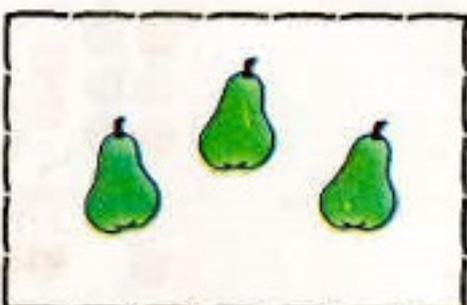
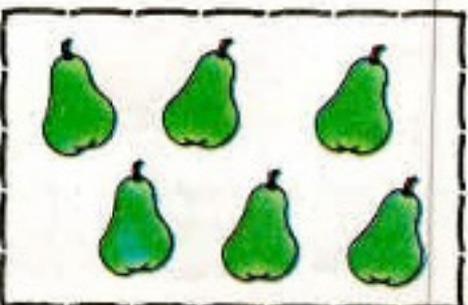
+

=

+

=

+

=

ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਮਿਲਾਓ

$3 + 2$		$3 + 3$
$4 + 2$		$2 + 3$
$3 + 4$		$0 + 8$
$8 + 0$		$3 + 6$
$6 + 3$		$5 + 2$
$2 + 1$		$1 + 2$
$1 + 3$		$3 + 1$

Arrows indicate connections: from the top row's box to the second row's left box, from the top row's box to the third row's right box, and from the third row's box to the fourth row's right box.

$2 + 7 = \square$

$3 + 5 = \square$

$4 + 0 = \square$

$2 + 2 = \square$

$1 + 3 = \square$

$4 + 1 = \square$

$0 + 2 = \square$

$3 + 4 = \square$

$$\begin{array}{r} 3 \\ + 6 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 0 \\ + 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 2 \\ + 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 5 \\ + 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 6 \\ + 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 5 \\ + 0 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3 \\ + 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 1 \\ + 7 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3 \\ + 4 \\ \hline \end{array}$$

ਛੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ।

$$\square + \square = 5$$

$$\square + \square = 6$$

$$\square + \square = 7$$

$$\square + \square = 3$$

$$\square + \square = 4$$

$$\square + \square = 9$$

$$\square + \square = 8$$

$$\square + \square = 1$$

ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ 'ਤੇ

5

ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢੀਏ

2

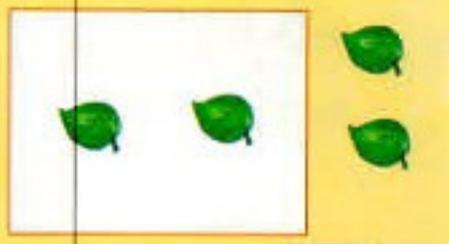

ਤਾਂ ਬਚੇ

3

4

ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢੀਏ

2

ਤਾਂ ਬਚੇ

ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢੀਏ

ਤਾਂ ਬਚੇ

ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢੀਏ

ਤਾਂ ਬਚੇ

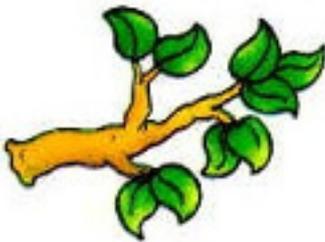
ਘਟਾਓ

$$6 - 4 = 2$$

$$5 - 2 = \square$$

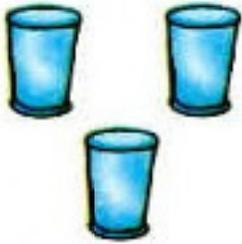
$$9 - 4 = \square$$

$$5 - 1 = \square$$

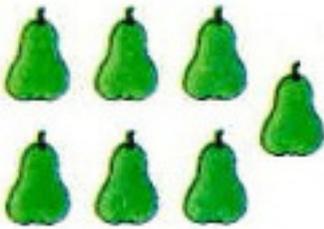

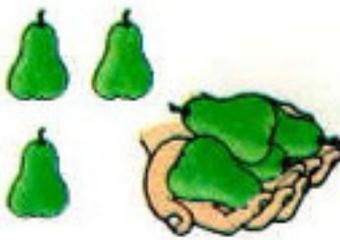
ਘਟਾਓ

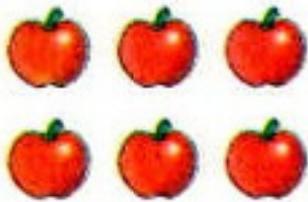

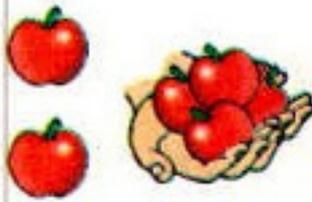

=

=

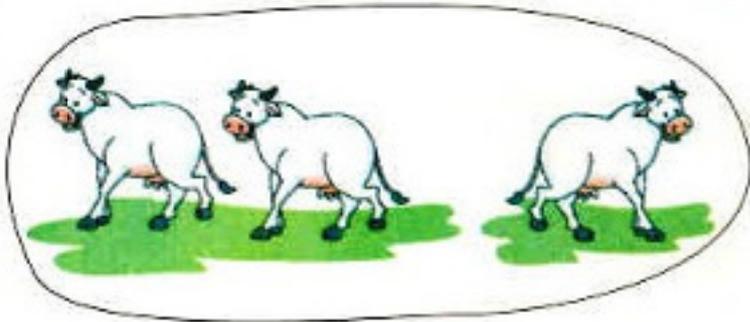

=

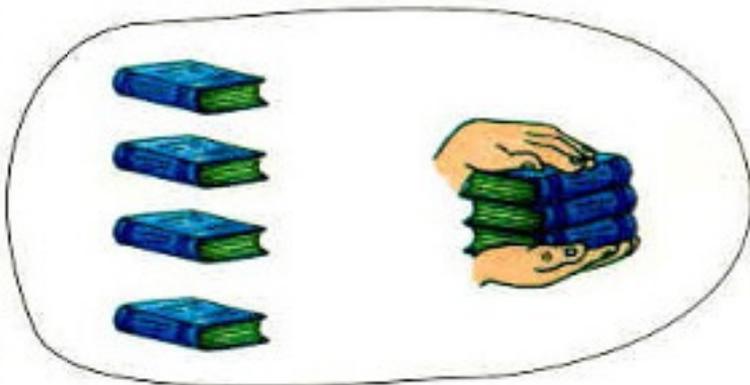

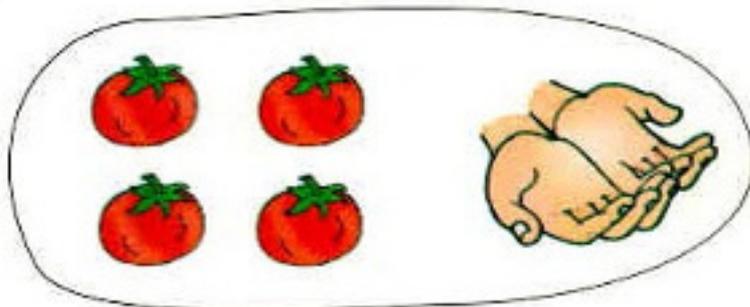

=

 ਘਟਾਓ

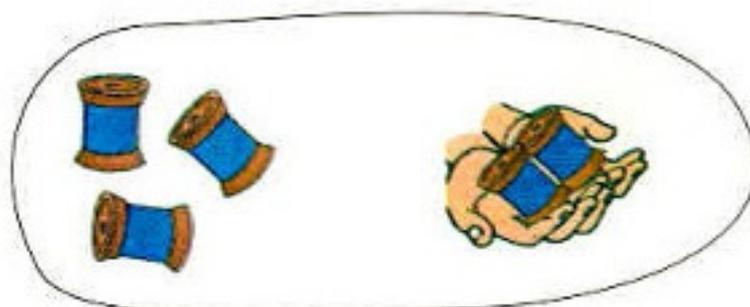
$$3 - 1 = 2$$

$$\square - \square = \square$$

$$\square - \square = \square$$

$$\square - \square = \square$$

 ਘਟਾਓ

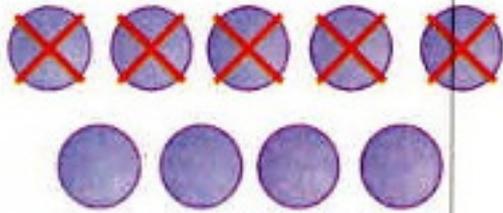
$$5 - 4 = \boxed{1}$$

$$\begin{array}{r} 5 \\ - 4 \\ \hline 1 \end{array}$$

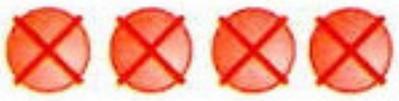
$$6 - 2 = \boxed{}$$

$$\begin{array}{r} 6 \\ - 2 \\ \hline \end{array}$$

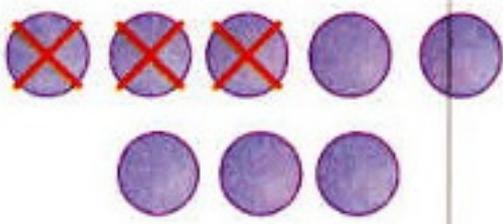
$$9 - 5 = \boxed{}$$

$$\begin{array}{r} 9 \\ - 5 \\ \hline \end{array}$$

$$4 - 4 = \boxed{}$$

$$\begin{array}{r} 4 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

$$8 - 3 = \boxed{}$$

$$\begin{array}{r} 8 \\ - 3 \\ \hline \end{array}$$

ਘਟਾਓ ਅਤੇ ਮਿਲਾਓ

$4 - 2$

$7 - 2$

$9 - 1$

$5 - 1$

$6 - 3$

$7 - 1$

$5 - 0$

$9 - 5$

$8 - 2$

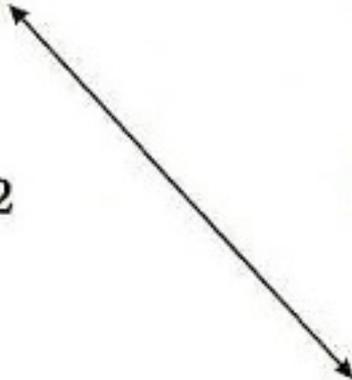
$7 - 4$

$8 - 0$

$5 - 3$

$8 - 3$

$7 - 7$

ਘਟਾਓ

$4 - 2 = \boxed{2}$

$4 - 0 = \boxed{}$

$5 - 2 = \boxed{}$

$6 - 5 = \boxed{}$

$7 - 7 = \boxed{}$

$8 - 4 = \boxed{}$

$3 - 1 = \boxed{}$

$$\begin{array}{r} 2 \\ - 0 \\ \hline \boxed{2} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 9 \\ - 7 \\ \hline \boxed{} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3 \\ - 0 \\ \hline \boxed{} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 8 \\ - 8 \\ \hline \boxed{} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 6 \\ - 4 \\ \hline \boxed{} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 4 \\ - 2 \\ \hline \boxed{} \end{array}$$

ਛੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ

$$8 - \square = 7$$

$$\square - 2 = 3$$

$$5 - \square = 1$$

$$\square - 3 = 5$$

$$3 - \square = 3$$

$$\square - 2 = 0$$

$$9 - 2 = \square$$

$$\square - 2 = 7$$

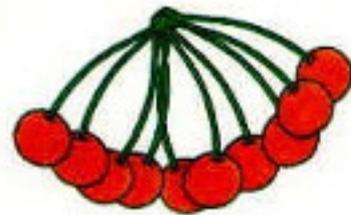
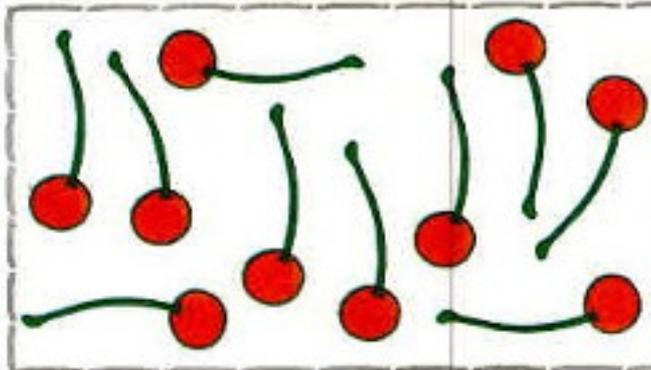

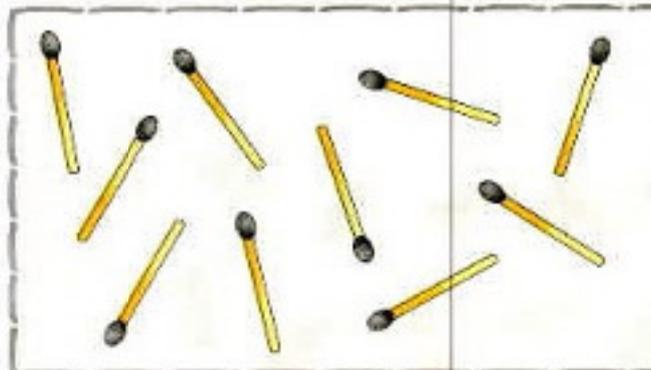
ਦਸ ਤੋਂ ਵੀਹ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

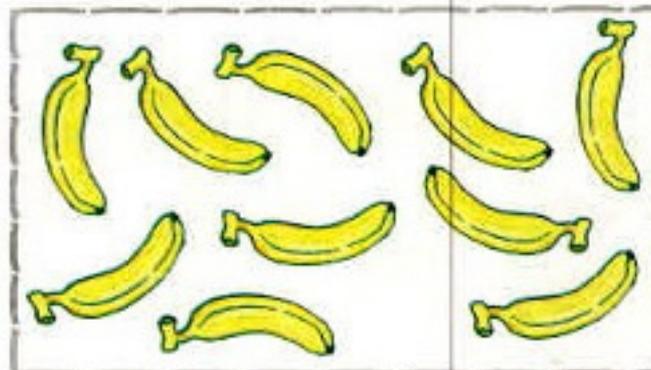
ਦਸ ਦਾ ਇੱਕ ਬੰਡਲ

ਦਸ ਦਾ ਇੱਕ ਬੰਡਲ

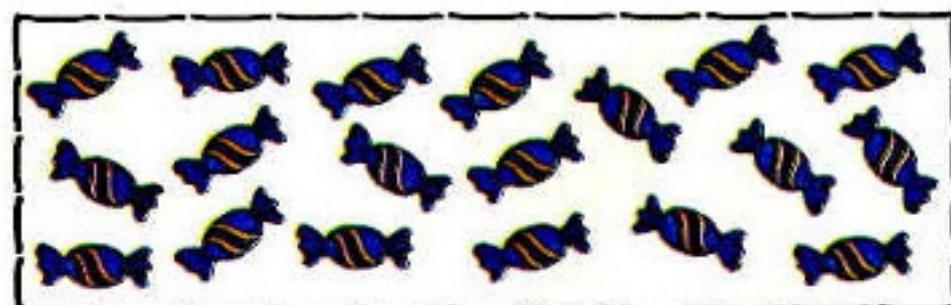
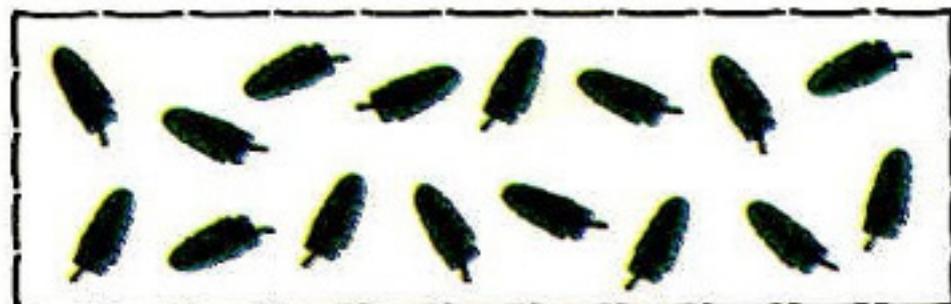
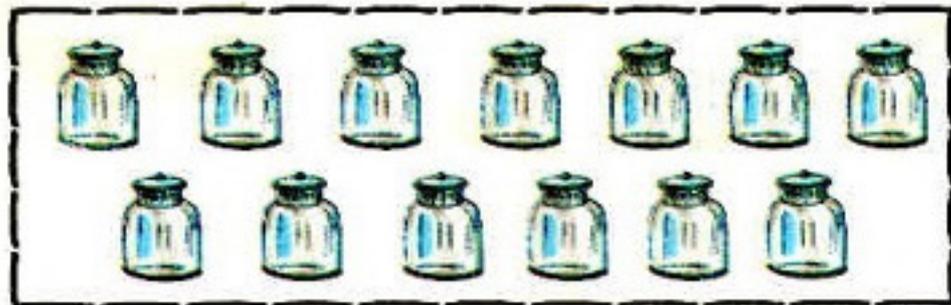
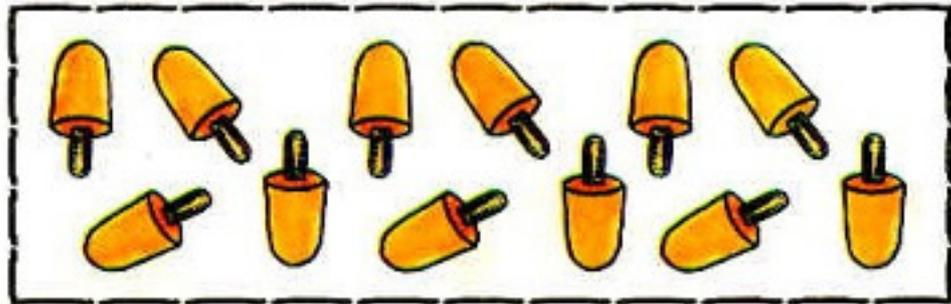
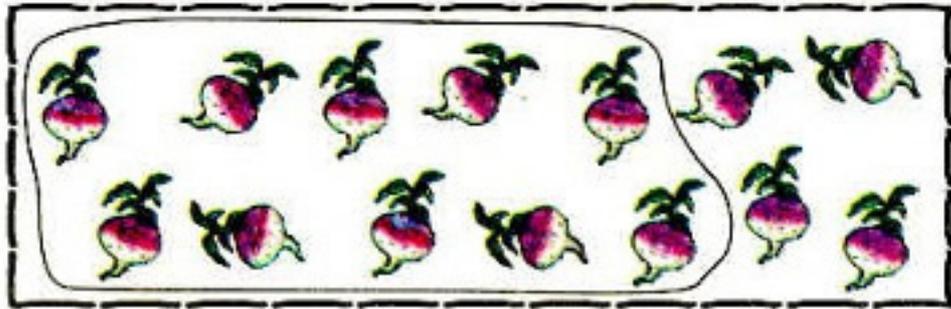
ਦਸ ਦਾ ਇੱਕ ਬੰਡਲ

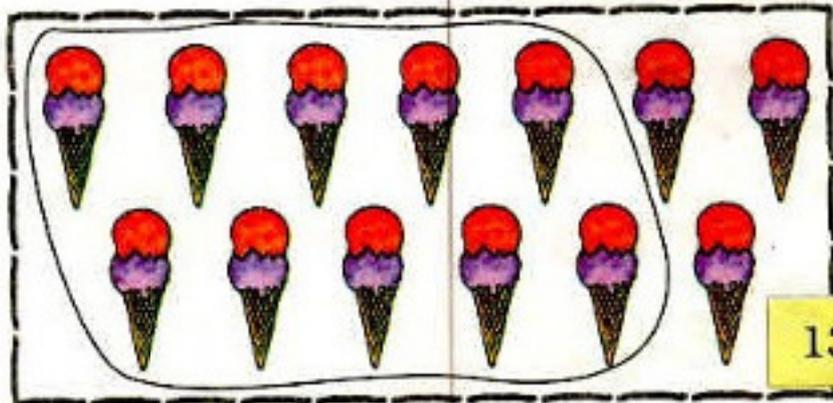
ਦਸ ਦਾ ਇੱਕ ਬੰਡਲ

10 ਦਾ ਸਮੂਹ ਬਣਾਓ -

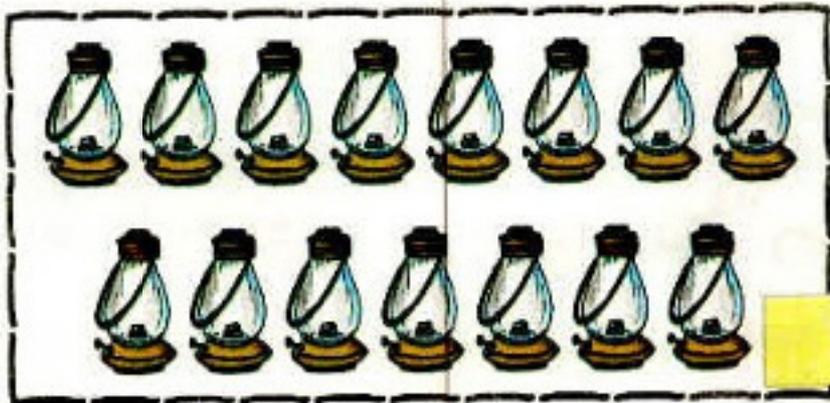

10 ਦਾ ਸਮੂਹ ਬਣਾਓ ਅਤੇ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ

13

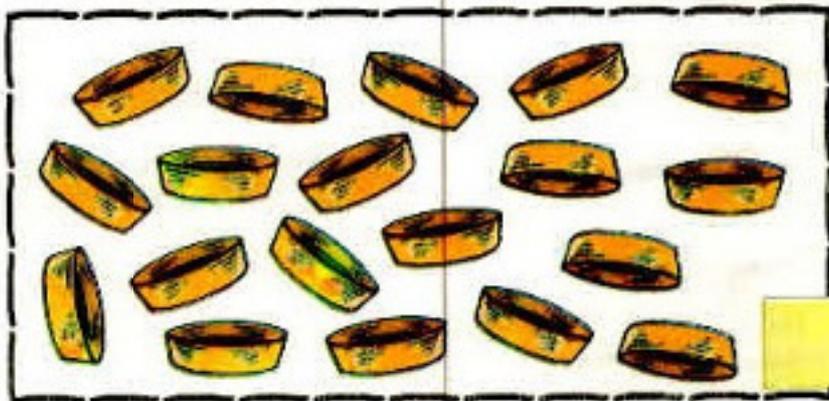
ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈਆਂ
1	3

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈਆਂ

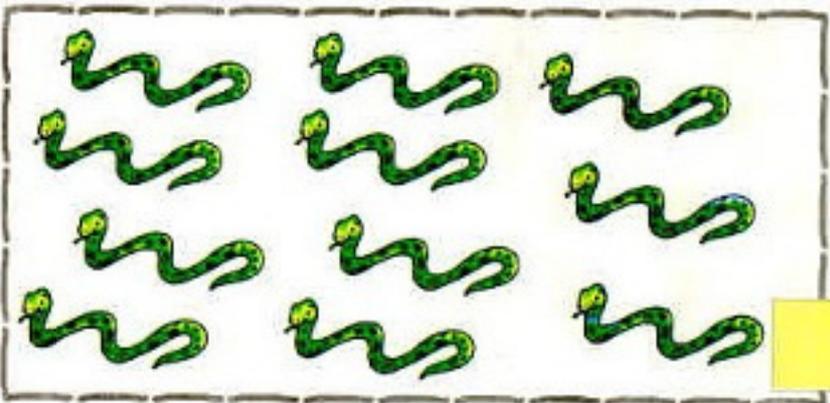
ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈਆਂ

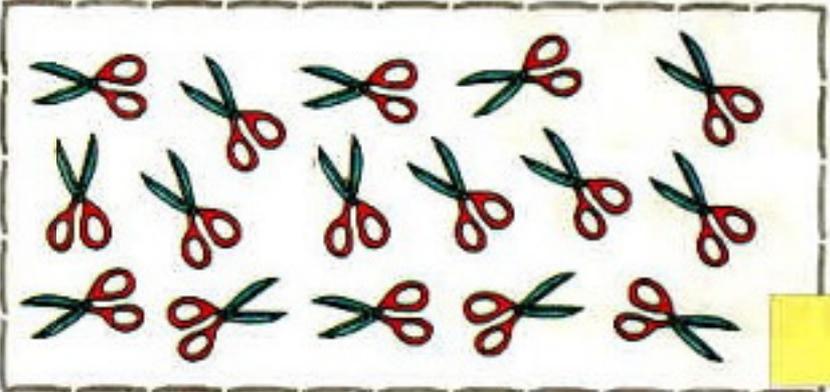
ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈਆਂ

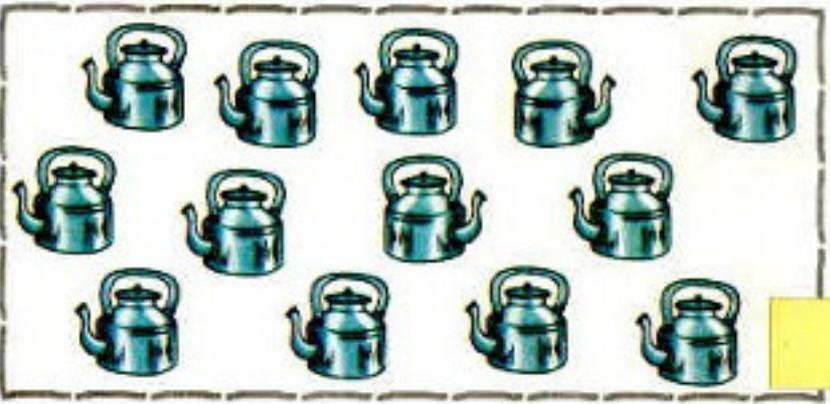
10 ਦਾ ਸਮੂਹ ਬਣਾਓ -

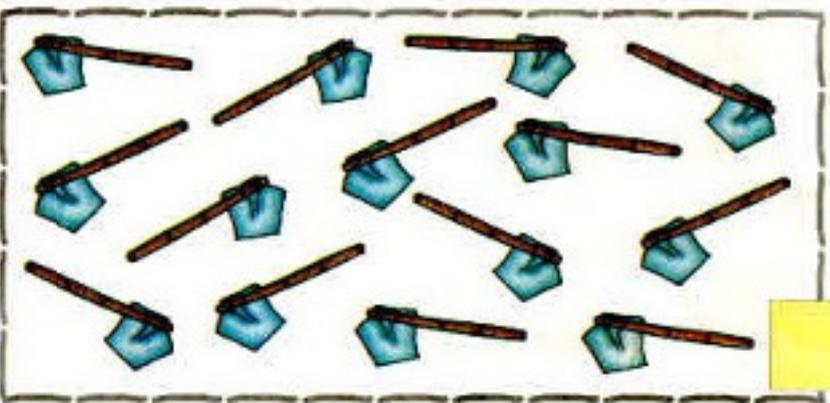
ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈਆਂ

10 ਤੋਂ 20 ਤੱਕ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ-

9 + 1 = 10

10 + 1 =

10 + 2 = 12

10 + 3 =

10 + 4 = 14

ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ-

10

+

5

=

15

10

+

6

=

10

+

7

=

17

10

+

8

=

10

+

9

=

19

10

+

10

=

20

 * ਸਾਰਣੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ।

1 ਦਹਾਈ

= 10

ਦਸ

10	10			

1 ਦਹਾਈ

1 ਇਕਾਈ

= 11

ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ

11	11			

1 ਦਹਾਈ

2 ਇਕਾਈਆਂ

= 12

ਬਾਰਾਂ

12	12			

 * ਸਾਰਣੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ

1 ਦਹਾਈ

3 ਇਕਾਈਆਂ

= 13

ਤੇਰਾਂ

13	13			

1 ਦਹਾਈ

4 ਇਕਾਈਆਂ

= 14

ਚੌਦਾਂ

14	14			

1 ਦਹਾਈ

5 ਇਕਾਈਆਂ

= 15

ਪੰਦਰਾਂ

15	15			

* ਸਾਰਣੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ

1 ਦਹਾਈ

= 16

6 ਇਕਾਈਆਂ ਸੋਲਾਂ

16	16		

1 ਦਹਾਈ

= 17

7 ਇਕਾਈਆਂ ਸਤਾਰਾਂ

17	17		

1 ਦਹਾਈ

= 18

8 ਇਕਾਈਆਂ ਅਠਾਰਾਂ

18	18		

 * ਸਾਰਣੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ

1 ਦਹਾਈ

9 ਇਕਾਈਆਂ

= 19

ਉੱਨੀ

19	19		

1 ਦਹਾਈ

1 ਦਹਾਈ

= 20

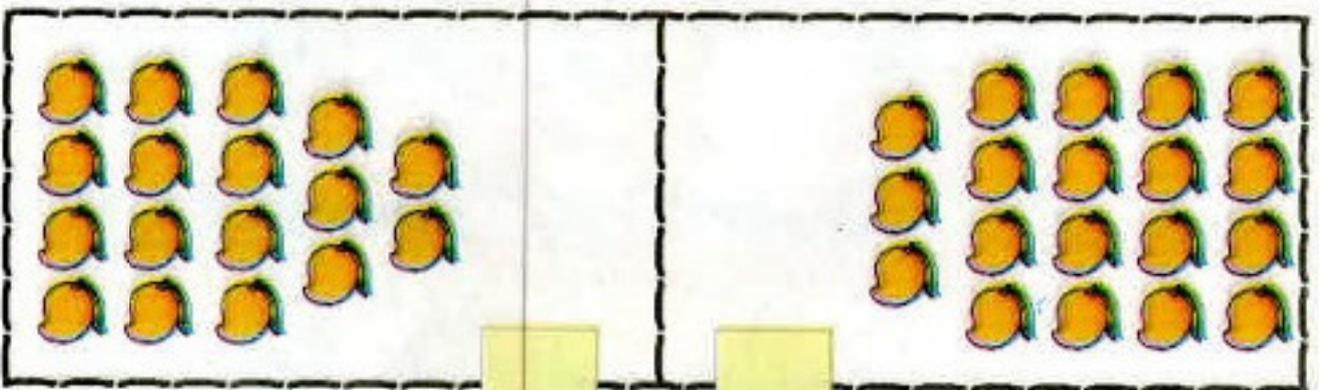
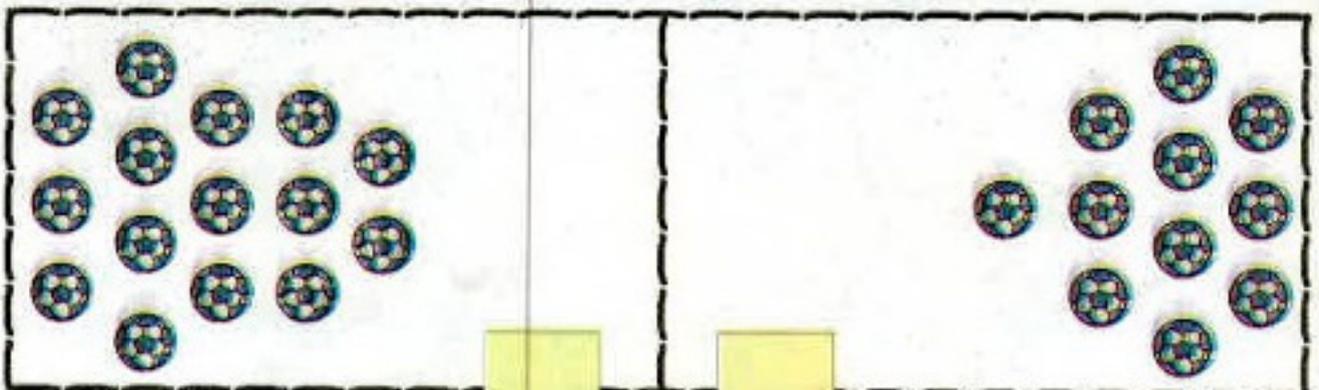
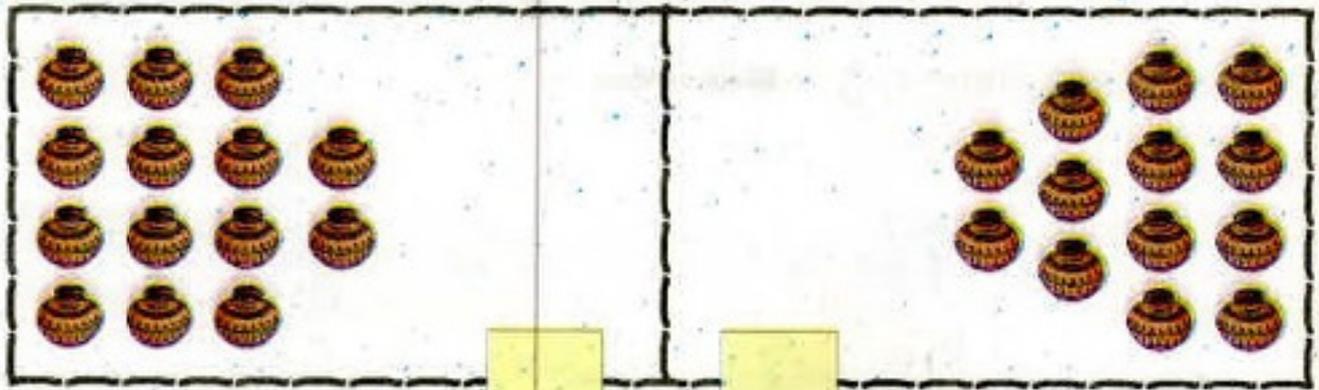
2 ਦਹਾਈਆਂ ਜਾਂ ਵੀਹ

20	20		

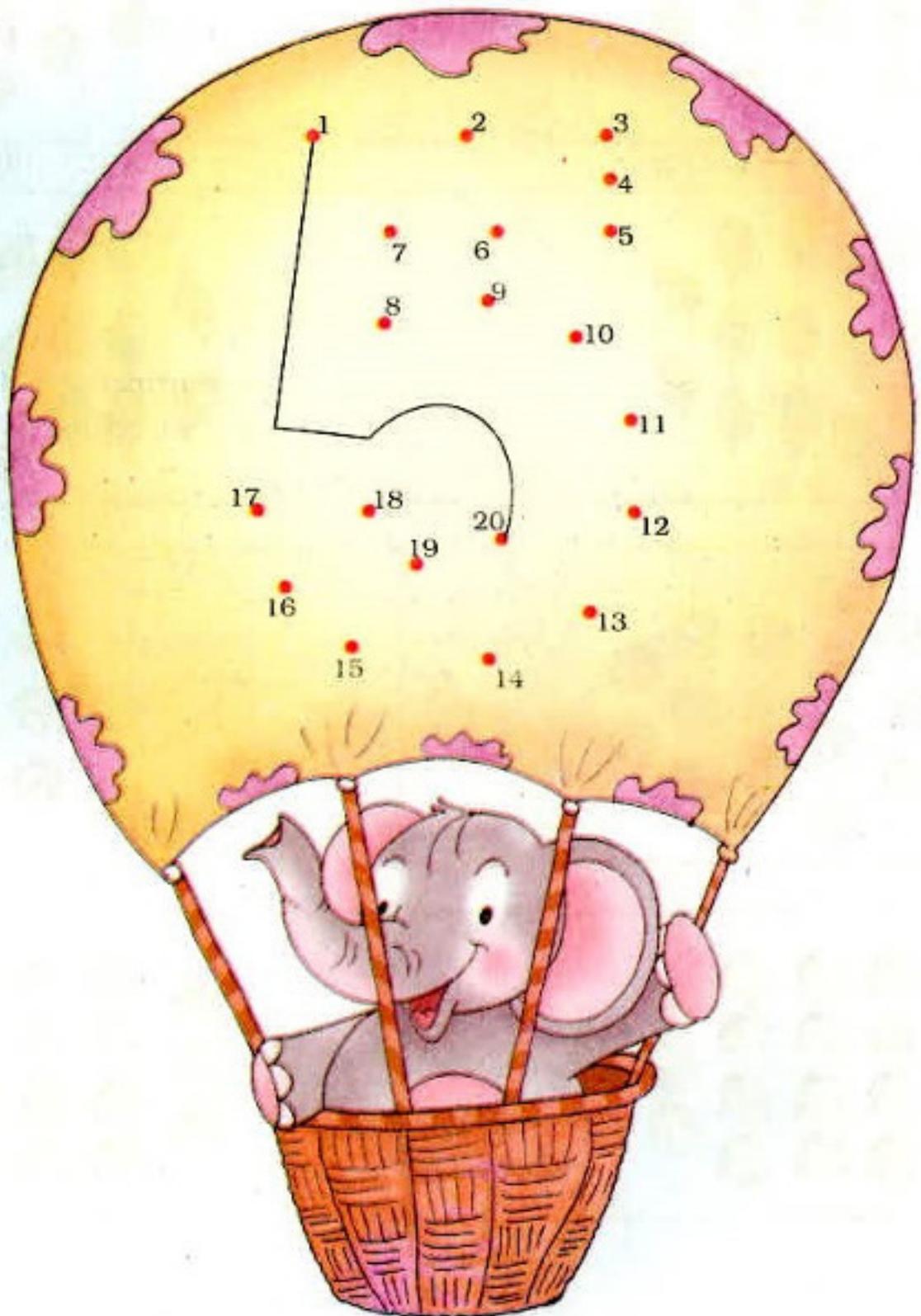
* ਆਉ ਸਿੱਖੀਏ

ਦਸ ਇੱਕ ਗਿਆਰਾਂ, ਸਾਡਾ ਸਕੂਲ ਨਿਆਰਾ
 ਦਸ ਦੋ ਬਾਰਾਂ, ਸਕੂਲ ਲਗੇ ਬੜਾ ਪਿਆਰਾ
 ਦਸ ਤਿੰਨ ਤੇਰਾਂ, ਸਕੂਲੇ ਜੀਅ ਲੱਗਦਾ ਮੇਰਾ
 ਦਸ ਚਾਰ ਚੌਦਾਂ, ਬੱਚਿਓ ਲਗਾਓ ਪੌਦਾ
 ਦਸ ਪੰਜ ਪੰਦਰਾਂ, ਮਿਲਕੇ ਖਾਓ ਸੰਤਰਾ
 ਦਸ ਛੇ ਸੌਲ੍ਹਾਂ, ਠੰਡਾ ਬਰਫ ਦਾ ਗੌਲਾ
 ਦਸ ਸੱਤ ਸਤਾਰਾਂ, ਚੱਲੋ ਵਿੱਚ ਕਤਾਰਾਂ
 ਦਸ ਅੱਠ ਅਠਾਰਾਂ, ਬਿੱਲੀ ਖਾ ਗਈ ਚੂਹੇ ਬਾਰਾਂ
 ਦਸ ਨੌ ਉੱਨੀ, ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਫੜ ਲਏ ਚੌਰ ਉੱਨੀ
 ਦਸ ਅਤੇ ਦਸ ਵੀਹ, ਜ਼ੋਰੋ-ਜ਼ੋਰ ਪੌਦਾ ਮੀਂਹ

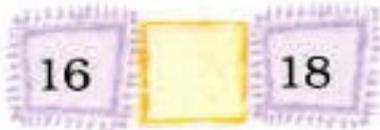
ਵੱਧ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ।

ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਓ ।

ਛੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ -

18 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ?

16 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ?

18 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ।

14 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ?

9 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ।

10 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ।

ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਦੁਆਲੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਓ ।

11

13

13

15

18

8

12

8

17

7

11

10

16

6

1

11

9

19

ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਦੁਆਲੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਓ ।

20

10

6

4

10

12

11

9

5

15

12

2

16

17

9

10

15

13

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਦੁਆਲੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਓ ।

13

3

9

12

15

20

10

5

12

11

12

13

19

18

17

13

16

14

ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਦੁਆਲੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਓ ।

7

2

4

14

16

12

15

7

20

19

8

9

1

10

20

16

15

14

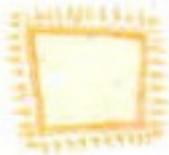

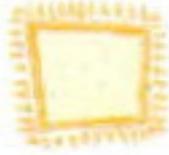
ਜੇੜ ਕਰੋ।

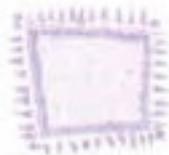
$4 + 5 =$

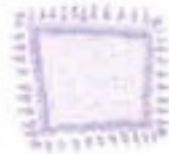
$0 + 3 =$

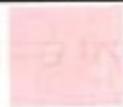
$5 + 2 =$

$6 + 2 =$

$$\begin{array}{r} 6 \\ + 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 0 \\ + 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 1 \\ + 7 \\ \hline \end{array}$$

$\begin{array}{r} 8 \\ + 6 \\ \hline 14 \end{array}$	
$\begin{array}{r} 12 \\ + 5 \\ \hline 17 \end{array}$	

$8 + 7 =$

$9 + 9 =$

$8 + 5 =$

$6 + 7 =$

$$\begin{array}{r} 5 \\ + 9 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 7 \\ + 8 \\ \hline \end{array}$$

$11 + 5 =$

$4 + 12 =$

$13 + 5 =$

$0 + 14 =$

$$\begin{array}{r} 5 \\ + 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 12 \\ + 7 \\ \hline \end{array}$$

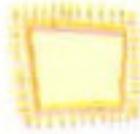
1. ਰਾਹੁਲ ਕੋਲ 8 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ। ਸੋਨੂੰ ਕੋਲ 7 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਕੋਲ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ ?
2. ਫਰੀਦਾ ਨੇ 4 ਸੇਬ ਤੋੜੇ। ਸੀਤਾ ਨੇ 6 ਸੇਬ ਤੋੜੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਸੇਬ ਇੱਕਠੇ ਰੱਖ ਲਏ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਸੇਬ ਹਨ ?

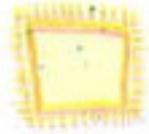

ਘਟਾਓ

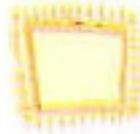
$7 - 4 =$

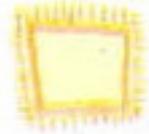
$9 - 8 =$

$2 - 2 =$

$6 - 2 =$

$$\begin{array}{r} 8 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

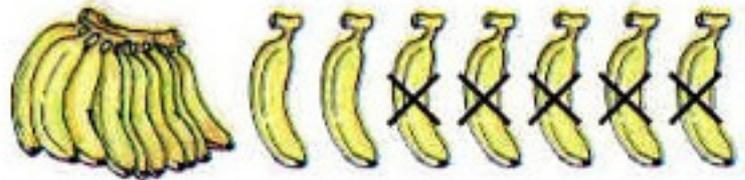
$$\begin{array}{r} 6 \\ - 5 \\ \hline \end{array}$$

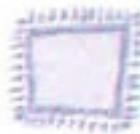
$$\begin{array}{r} 4 \\ - 0 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 17 \\ - 5 \\ \hline 12 \end{array}$$

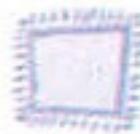
$15 - 4 =$

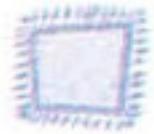
$17 - 2 =$

$19 - 7 =$

$12 - 1 =$

$18 - 8 = \square$

$14 - 3 = \square$

$17 - 5 = \square$

$12 - 4 = \square$

$11 - 1 = \square$

$13 - 0 = \square$

$$\begin{array}{r} 17 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 18 \\ - 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 15 \\ - 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 19 \\ - 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 14 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 13 \\ - 6 \\ \hline \end{array}$$

1. ਸੋਹਨ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚੋਂ 9 ਕੇਲੇ ਲਿਆਂਦੇ। ਉਸਨੇ 4 ਕੇਲੇ ਸੋਹਨ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਸੋਹਨ ਦੀ ਮਾਂ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਕੇਲੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ?

2. ਰਹੀਮ ਕੋਲ 8 ਫੁੱਲ ਸਨ। ਉਸਨੇ 3 ਫੁੱਲ ਫੁੱਲਦਾਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ। ਰਹੀਮ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਫੁੱਲ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ?

ਜੋੜ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ

$$3 + 7 = \square$$

$$7 + 6 = \square$$

$$5 + 8 = \square$$

$$9 + 2 = \square$$

$$6 + 8 = \square$$

$$8 + 7 = \square$$

$$9 + 9 = \square$$

$$4 + 8 = \square$$

ਘਟਾਓ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ

$$13 - 7 = \square$$

$$16 - 6 = \square$$

$$15 - 3 = \square$$

$$12 - 0 = \square$$

$$19 - 6 = \square$$

$$14 - 3 = \square$$

$$17 - 4 = \square$$

$$18 - 7 = \square$$

ਸਮਾਂ

ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਨਿੱਤ ਕਰਮ

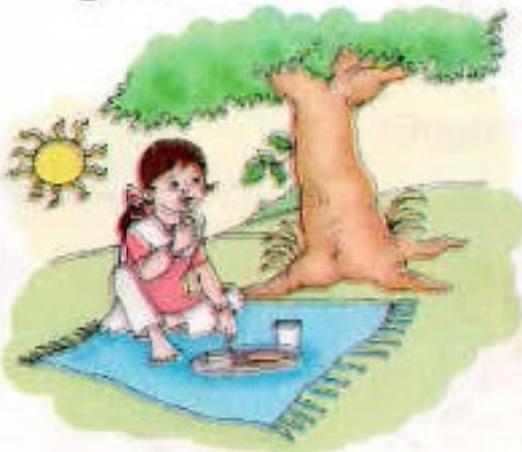
1. ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਲਈ ਉੱਠਣਾ

2. ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰਨਾ

3. ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨਾ

4. ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਭੋਜਨ

5. ਖੇਡਣਾ

6. ਪੜ੍ਹਨਾ

7. ਸੌਣਾ

ਆਪਣੀਆਂ ਸਵੇਰ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ ।

ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ ।

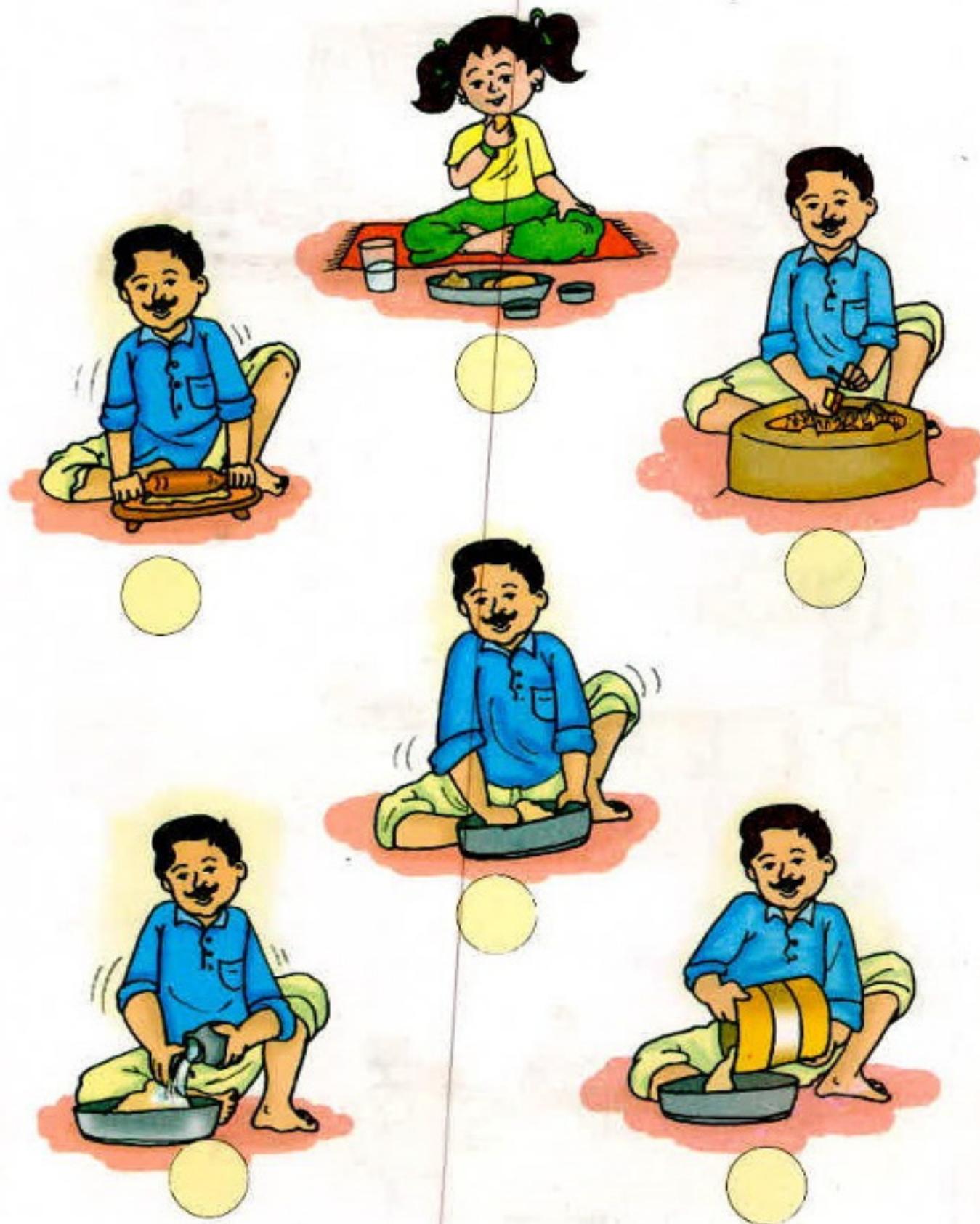
ਆਪਣੀਆਂ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ ।

ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਤ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ -

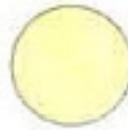
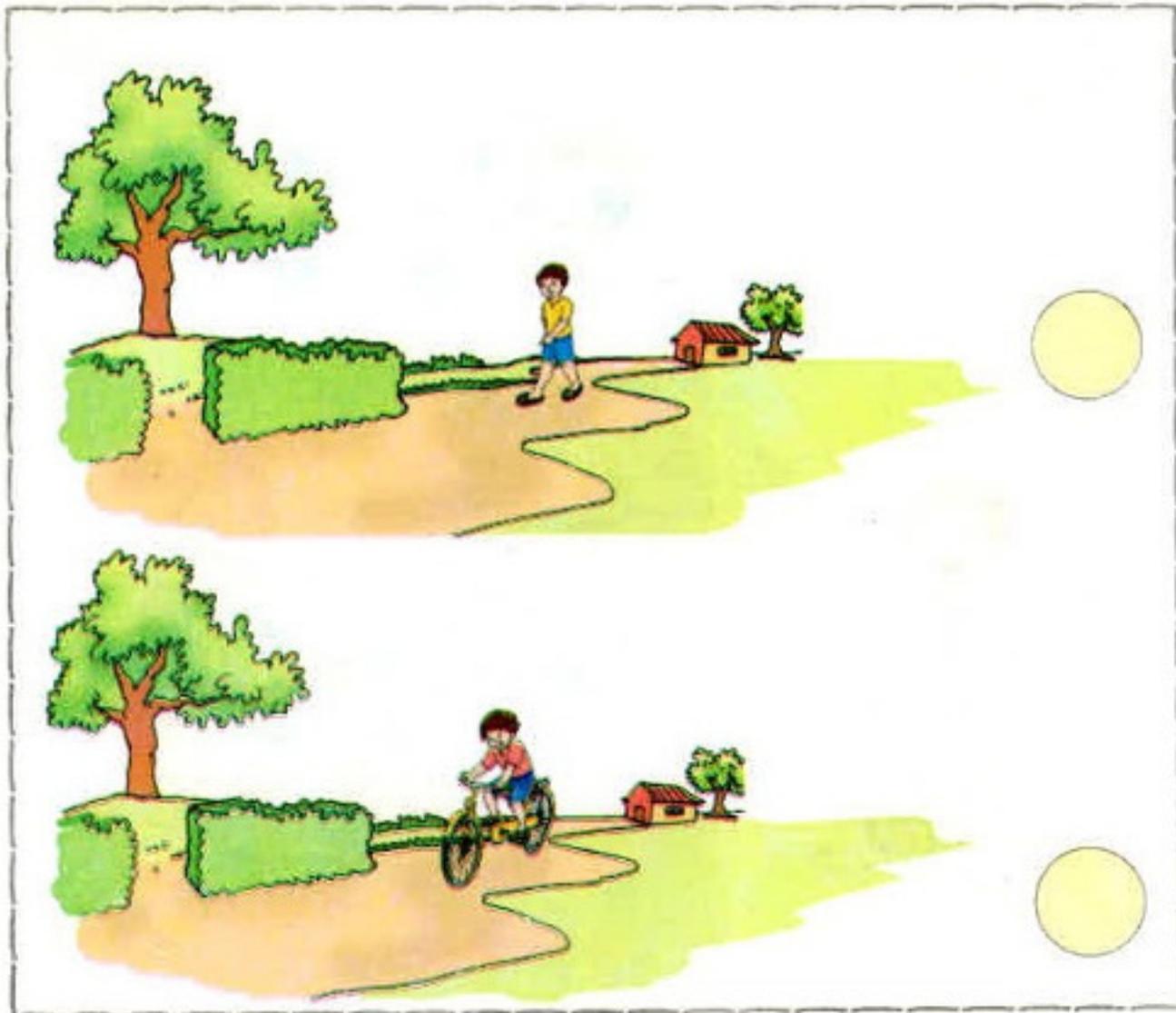
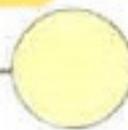
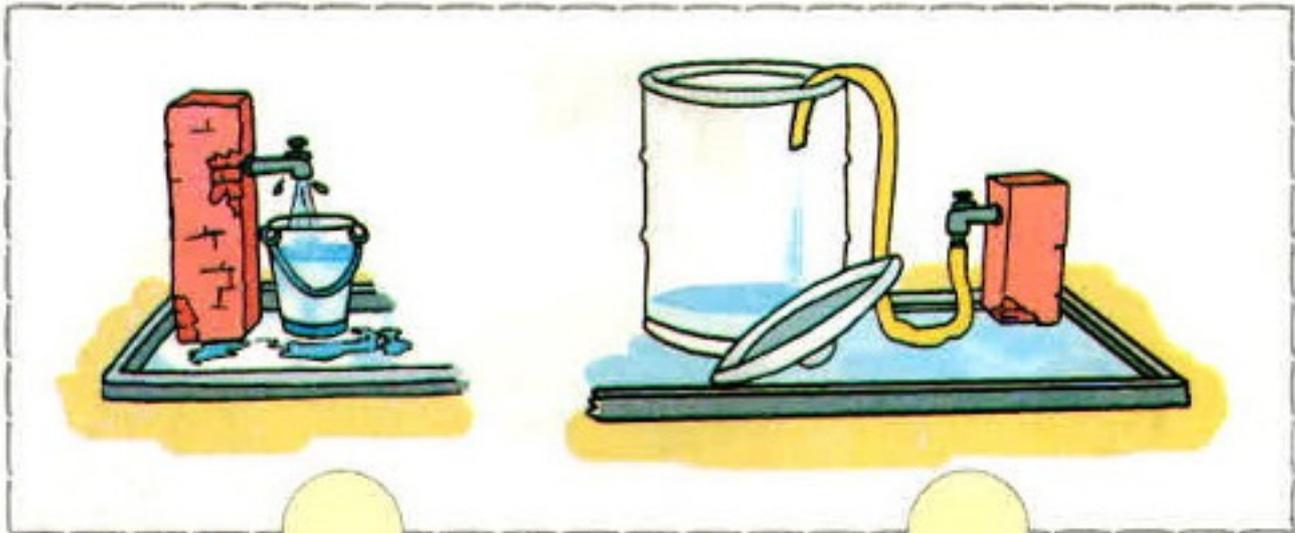

ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਨੰਬਰ ਲਗਾਓ -

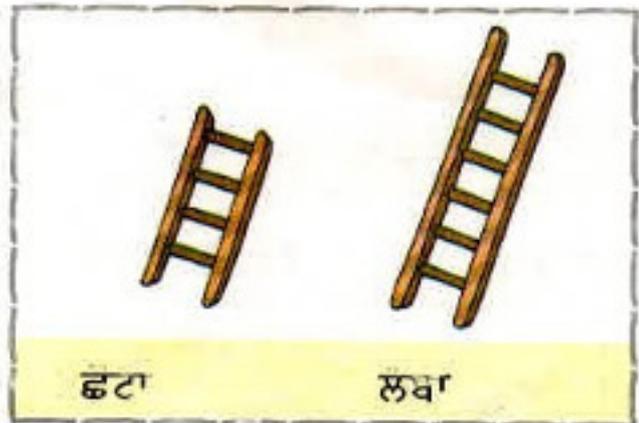
ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕਿਰਿਆ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਗਾਓ ।

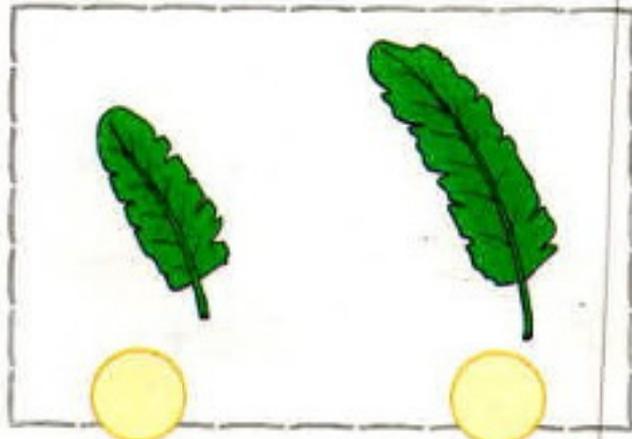

ਮਾਪ

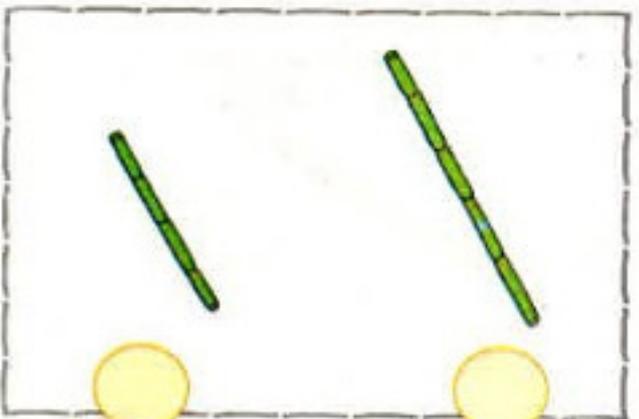
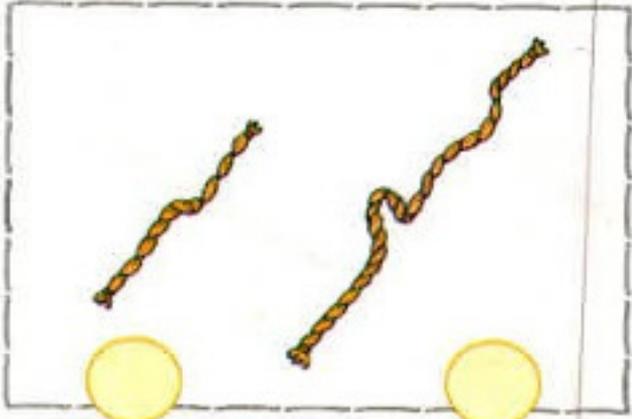
ਲੰਬਾ - ਛੋਟਾ

ਲੰਬੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

ਛੋਟੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

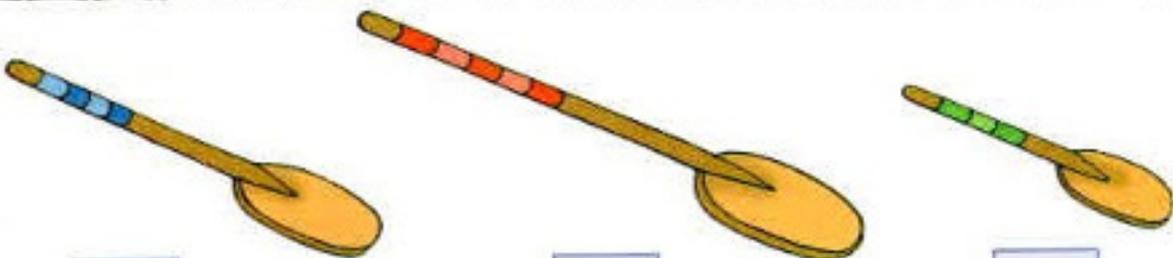

ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ

ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ   ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ

ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

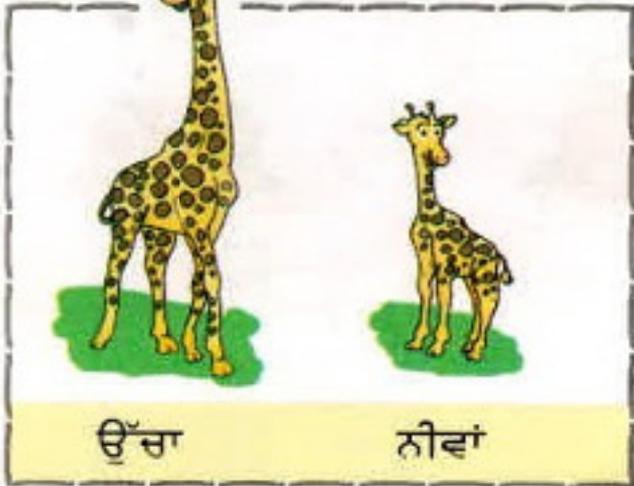

ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

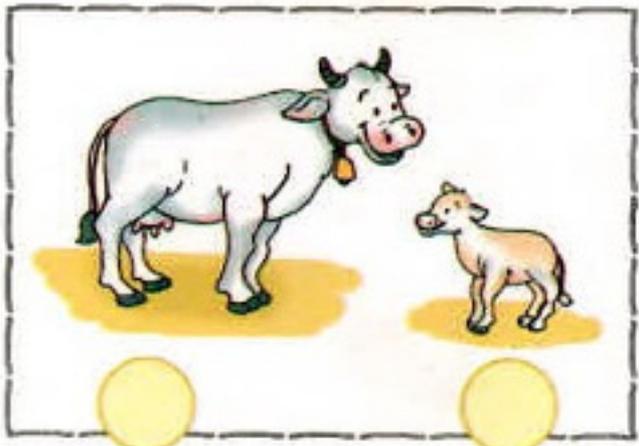
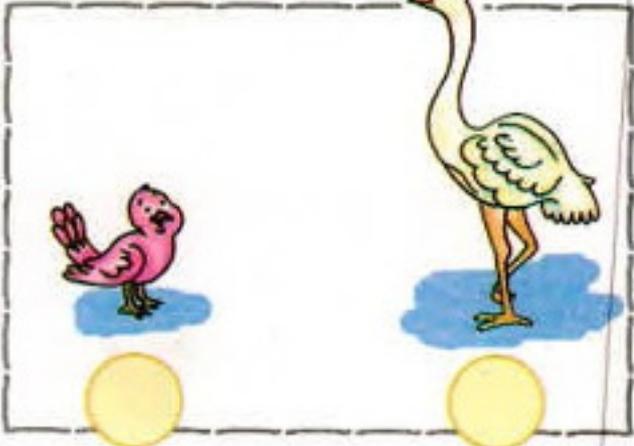

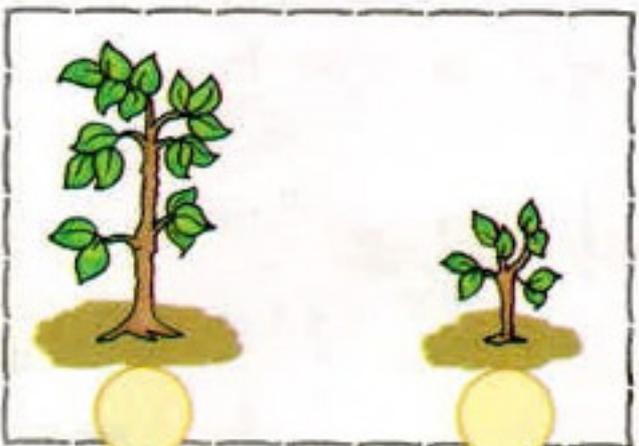
ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਨੀਵਾਂ

ਉੱਚੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

ਨੀਵੇਂ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ

ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ

ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ

ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ

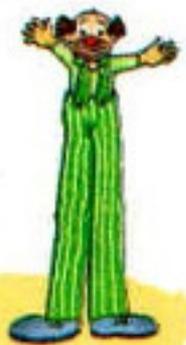

ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ

ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

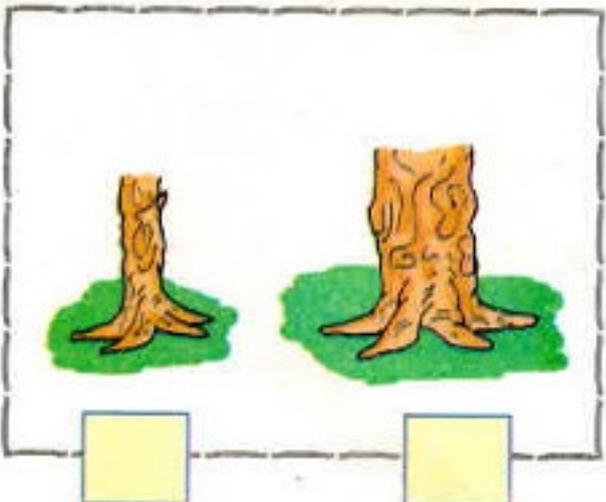
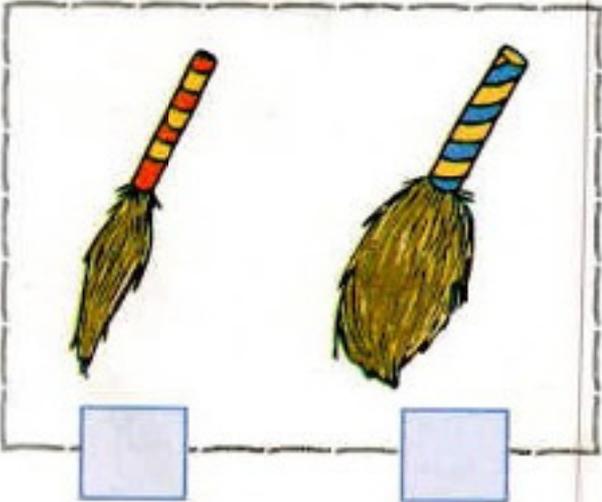

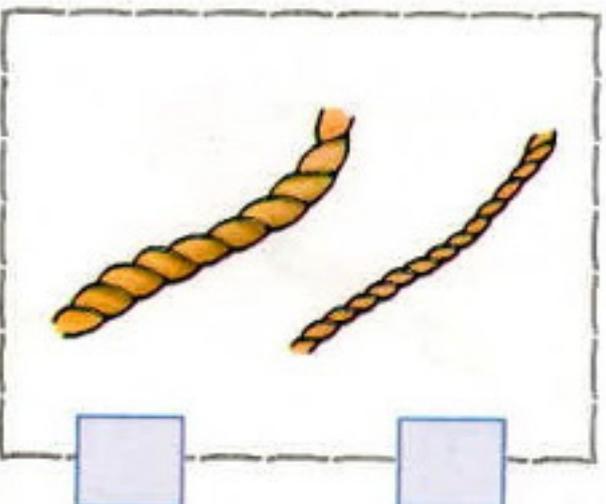
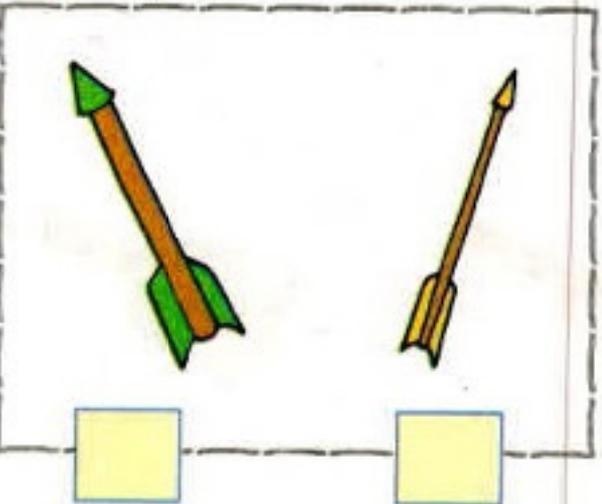
ਮੋਟਾ ਅਤੇ ਪਤਲਾ

ਮੋਟੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

ਪਤਲੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਟਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਤਲਾ

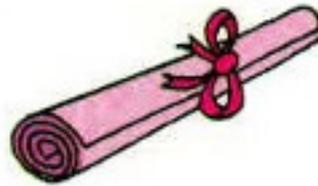
ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਟਾ

ਸਭ ਤੋਂ ਪਤਲਾ

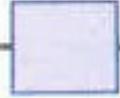

ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਟਾ

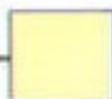

ਸਭ ਤੋਂ ਪਤਲਾ

ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਟੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

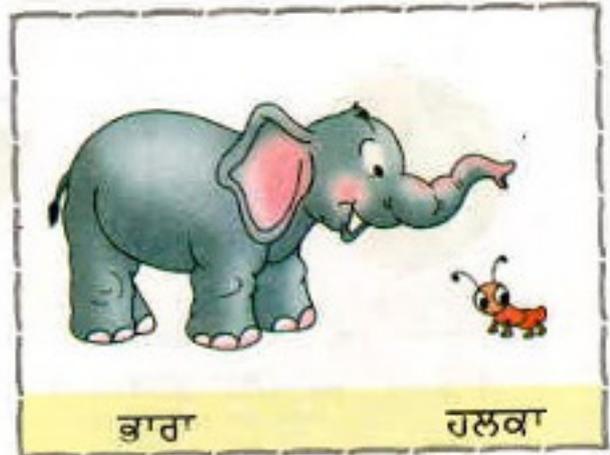
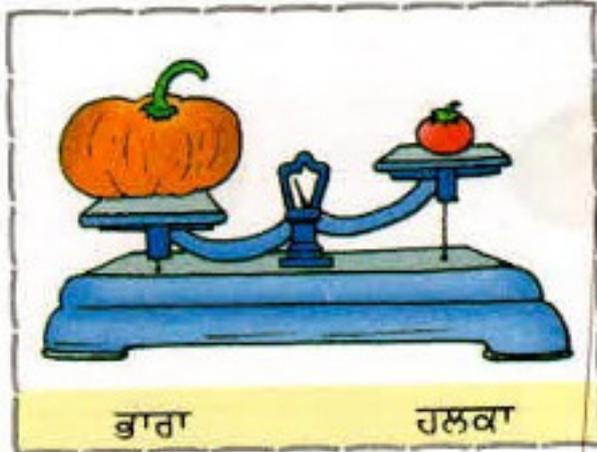

ਸਭ ਤੋਂ ਪਤਲੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

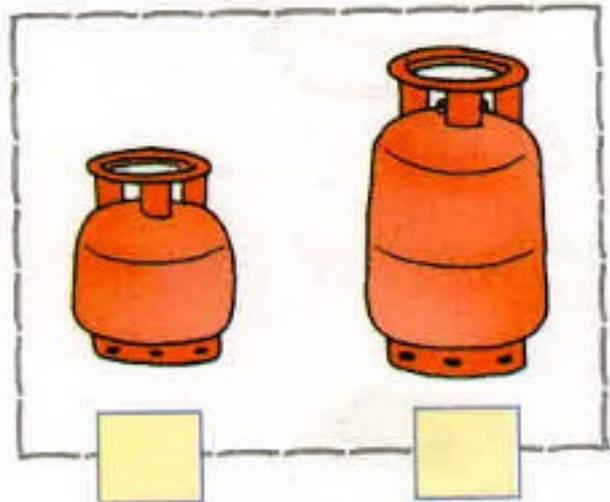
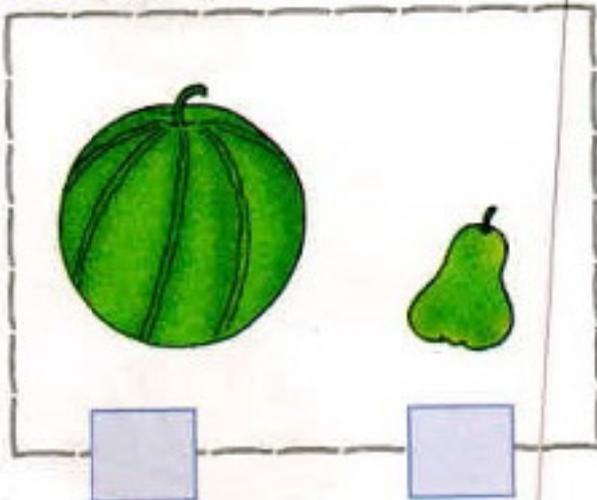

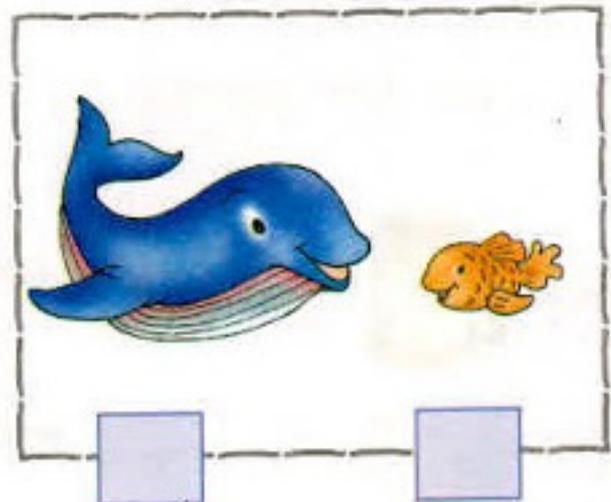
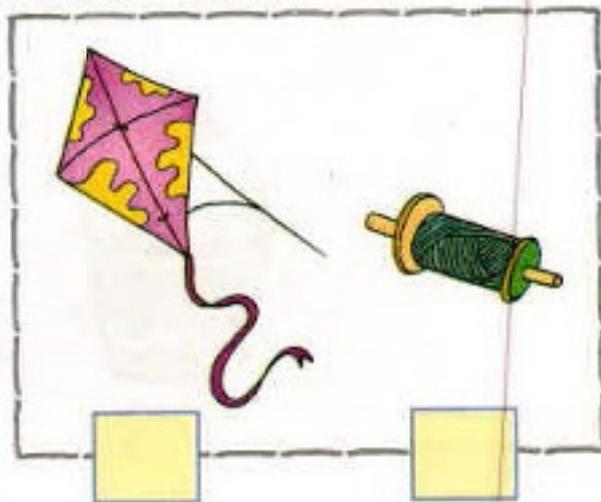
ਭਾਰਾ ਅਤੇ ਹਲਕਾ

ਹਲਕੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

ਭਾਰੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

ਸਭ ਤੋਂ ਭਾਰਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਹਲਕਾ

ਸਭ ਤੋਂ ਭਾਰਾ

ਸਭ ਤੋਂ ਹਲਕਾ

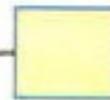
ਸਭ ਤੋਂ ਭਾਰੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

ਸਭ ਤੋਂ ਹਲਕੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

ਸਭ ਤੋਂ ਭਾਰੇ 'ਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

ਮਾਪ

ਇਹ ਕਿਤਾਬ 3 ਗਿੱਠਾਂ ਲੰਬੀ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਹੱਥ ਦੀ ਗਿੱਠ ਛਾਪੋ

ਇਹ ਮੇਜ਼ _____ ਗਿੱਠਾਂ ਲੰਬੀ ਹੈ।

Large empty rectangular box for drawing or writing.

ਮਾਪ

ਮੇਰਾ ਮੇਜ਼ ਗਿੱਠਾਂ ਲੰਬਾ ਹੈ।

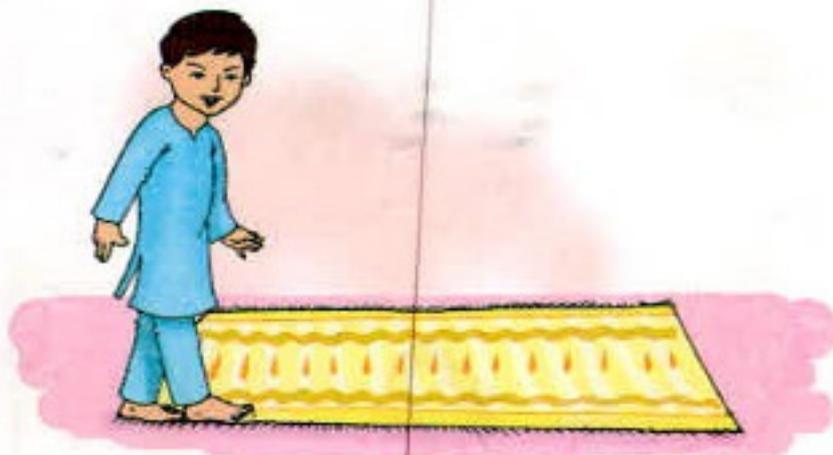

ਮੇਰੀ ਪੈਨਸਿਲ ਗਿੱਠਾਂ ਲੰਬੀ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਜਮਾਤ ਦਾ ਬਲੈਕਬੋਰਡ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਲੰਬਾ ਹੈ।

ਇਹ ਗਲੀਚਾ 10 ਪੈਰ ਲੰਬਾ ਹੈ।

ਇਹ ਚਟਾਈ 6 ਪੈਰ ਲੰਬੀ ਹੈ।

ਦੂਰੀ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਓ।

21 ਤੋਂ 50 ਤੱਕ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ -

18

10

8

ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ -

ਬੰਡਲ ਅਤੇ ਇਕਾਈਆਂ ਬਣਾਓ।

ਦਹਾਈ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈਆਂ	14
1	4	

ਦਹਾਈ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈਆਂ	15
1	5	

ਦਹਾਈ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈਆਂ	●

ਦਹਾਈ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈਆਂ	20
2	0	

ਦਹਾਈ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈਆਂ	●

ਦਹਾਈ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈਆਂ	22
2	2	

ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ

ਦਹਾਈਆਂ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	25
2	5	

ਦਹਾਈਆਂ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	33
3	3	

ਦਹਾਈਆਂ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	○
2	3	

ਦਹਾਈਆਂ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	○
4	2	

ਦਹਾਈਆਂ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	○

ਦਹਾਈਆਂ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	○

ਦਹਾਈਆਂ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	○

ਦਹਾਈਆਂ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	○

ਦਹਾਈਆਂ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	○

ਦਹਾਈਆਂ   ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	○

21 ਤੋਂ 40 ਤੱਕ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ -

  21

---

2 ਦਹਾਈਆਂ   1 ਇਕਾਈ

  31

---

3 ਦਹਾਈਆਂ   1 ਇਕਾਈ

  22

---

2 ਦਹਾਈਆਂ   2 ਇਕਾਈਆਂ

  32

---

3 ਦਹਾਈਆਂ   2 ਇਕਾਈਆਂ

  23

---

2 ਦਹਾਈਆਂ   3 ਇਕਾਈਆਂ

  33

---

3 ਦਹਾਈਆਂ   3 ਇਕਾਈਆਂ

  24

---

2 ਦਹਾਈਆਂ   4 ਇਕਾਈਆਂ

  34

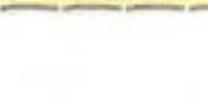
---

3 ਦਹਾਈਆਂ   4 ਇਕਾਈਆਂ

  25

---

2 ਦਹਾਈਆਂ   5 ਇਕਾਈਆਂ

  35

---

3 ਦਹਾਈਆਂ   5 ਇਕਾਈਆਂ

  26

---

2 ਦਹਾਈਆਂ   6 ਇਕਾਈਆਂ

  36

---

3 ਦਹਾਈਆਂ   6 ਇਕਾਈਆਂ

  27

---

2 ਦਹਾਈਆਂ   7 ਇਕਾਈਆਂ

  37

---

3 ਦਹਾਈਆਂ   7 ਇਕਾਈਆਂ

  28

---

2 ਦਹਾਈਆਂ   8 ਇਕਾਈਆਂ

  38

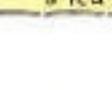
---

3 ਦਹਾਈਆਂ   8 ਇਕਾਈਆਂ

  29

---

2 ਦਹਾਈਆਂ   9 ਇਕਾਈਆਂ

  39

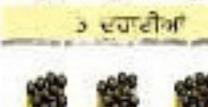
---

3 ਦਹਾਈਆਂ   9 ਇਕਾਈਆਂ

  30

---

2 ਦਹਾਈਆਂ   1 ਦਹਾਈ

  40

---

3 ਦਹਾਈਆਂ   1 ਦਹਾਈ

41 ਤੋਂ 50 ਤੱਕ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ -

4 ਦਹਾਈਆਂ

1 ਇਕਾਈ

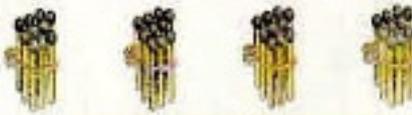
41

4 ਦਹਾਈਆਂ

2 ਇਕਾਈਆਂ

42

4 ਦਹਾਈਆਂ

3 ਇਕਾਈਆਂ

43

4 ਇਕਾਈਆਂ

44

4 ਦਹਾਈਆਂ

5 ਇਕਾਈਆਂ

45

4 ਦਹਾਈਆਂ

6 ਇਕਾਈਆਂ

46

4 ਦਹਾਈਆਂ

7 ਇਕਾਈਆਂ

47

4 ਦਹਾਈਆਂ

8 ਇਕਾਈਆਂ

48

9 ਇਕਾਈਆਂ

49

4 ਦਹਾਈਆਂ

1 ਦਹਾਈ

50

ਛੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ

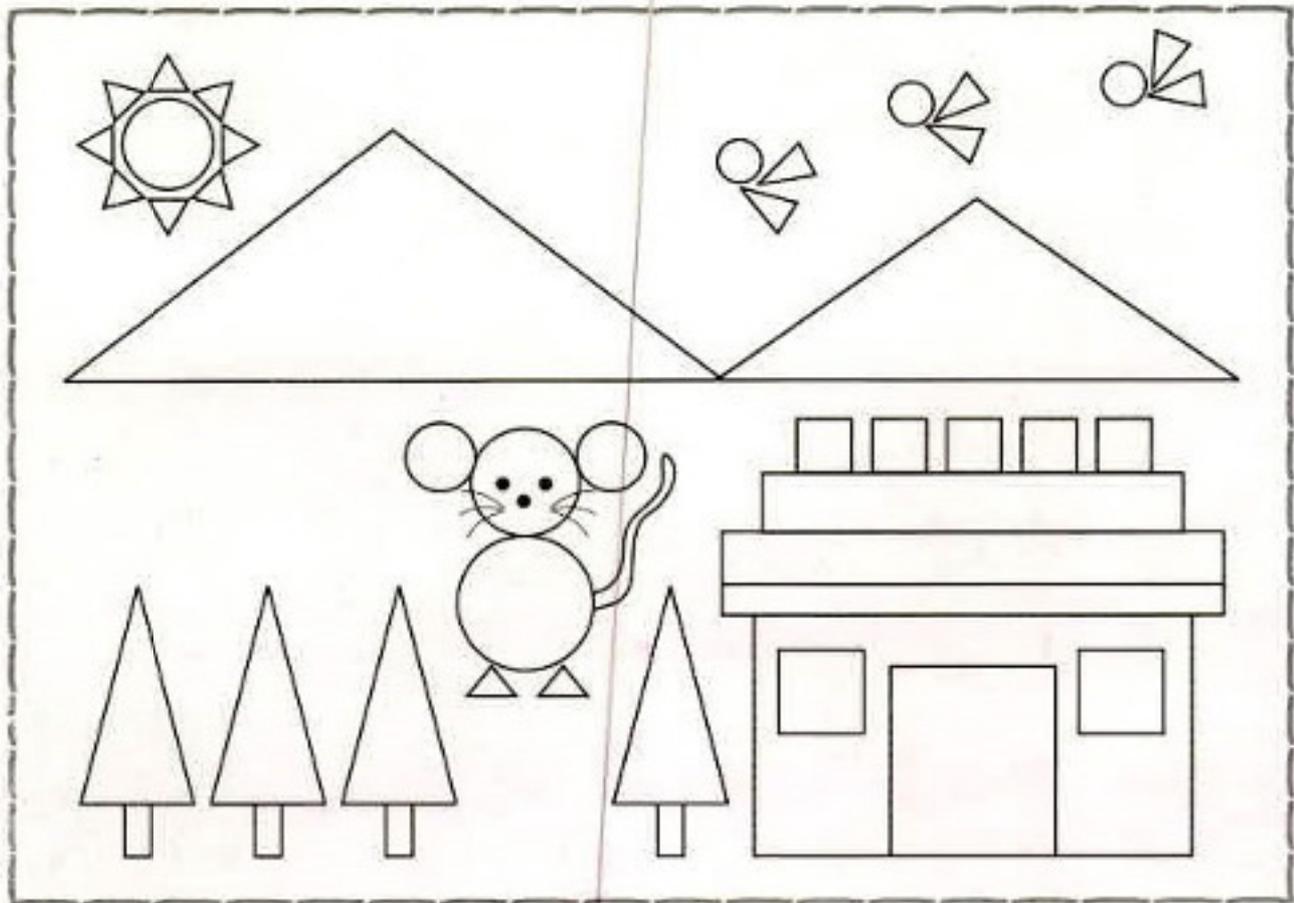
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11		13			16				
	22					27			
							38		
		43						49	

* ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

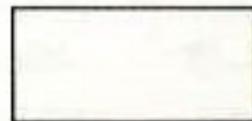
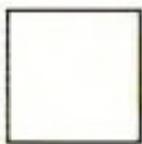
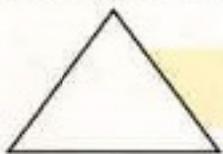
1. ਇੱਕ	11. ਗਿਆਰਾਂ	21. ਇੱਕੀ	31. ਇੱਕੱਤੀ	41. ਇਕਤਾਲੀ
2. ਦੋ	12. ਬਾਰਾਂ	22. ਬਾਈ	32. ਬੱਤੀ	42. ਬਤਾਲੀ
3. ਤਿੰਨ	13. ਤੇਰਾਂ	23. ਤੇਈ	33. ਤੇਤੀ	43. ਤਰਤਾਲੀ
4. ਚਾਰ	14. ਚੌਦਾਂ	24. ਚੌਵੀ	34. ਚੌਤੀ	44. ਚੁਤਾਲੀ
5. ਪੰਜ	15. ਪੰਦਰਾਂ	25. ਪੱਚੀ	35. ਪੇਂਤੀ	45. ਪੰਤਾਲੀ
6. ਛੇ	16. ਸੋਲਾਂ	26. ਛੱਬੀ	36. ਛੱਤੀ	46. ਛਿਆਲੀ
7. ਸੱਤ	17. ਸਤਾਰਾਂ	27. ਸਤਾਈ	37. ਸੈਂਤੀ	47. ਸੇਤਾਲੀ
8. ਅੱਠ	18. ਅਠਾਰਾਂ	28. ਅਠਾਈ	38. ਅਠੱਤੀ	48. ਅਠਤਾਲੀ
9. ਨੌਂ	19. ਉੱਨੀ	29. ਉੱਣਤੀ	39. ਉੱਣਤਾਲੀ	49. ਉੱਣਜਾ
10. ਦਸ	20. ਵੀਹ	30. ਤੀਹ	40. ਚਾਲੀ	50. ਪੰਜਾਹ

ਅੰਕੜੇ ਬਣਾਉਣਾ

ਉੱਪਰੋਕਤ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗਿਣੋ।

ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ -

ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਾਰ ਆਈਆਂ ਹਨ।

ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਾਰ ਆਈਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਹਨ।
ਹਰੇਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਏ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ।

ਨਾਂ

ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ

ਸ਼	ਬ	ਨ	ਮ				
ਸ਼	ਨੀ	ਤਾ					
ਯ	ਸ਼	ਪਾ	ਲ				
ਅ	ਰੁ	ਣ					
ਅ	ਮ	ਰੀ	ਤਾ				
ਅ	ਮ	ਰ	ਪਾ	ਲ			
ਸਿ	ਮ	ਰ	ਜੀ	ਤ			
ਅ	ਮ	ਰ					
ਅ	ਹਿ	ਮ	ਦ				

ਤਿੰਨ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕਿੰਨੇ ਨਾਮ ਹਨ ?

ਚਾਰ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕਿੰਨੇ ਨਾਮ ਹਨ ?

ਪੰਜ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕਿੰਨੇ ਨਾਮ ਹਨ ?

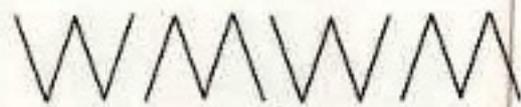
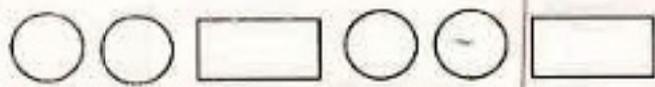
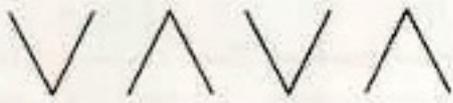
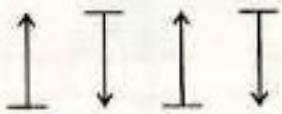
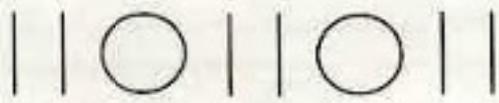
ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਸਾਰੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਆਇਆ ਹੈ ?

ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਸਾਰੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਆਇਆ ਹੈ ?

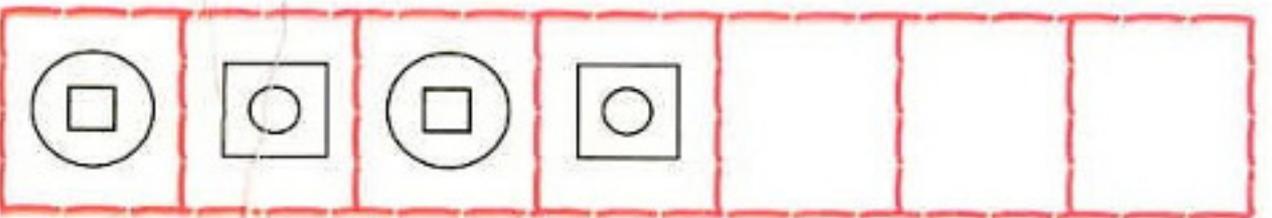
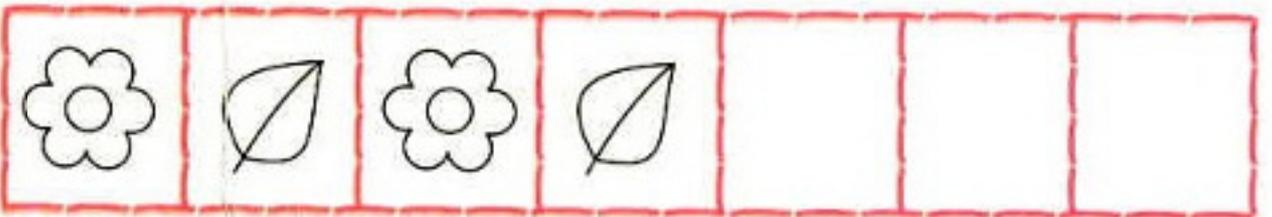
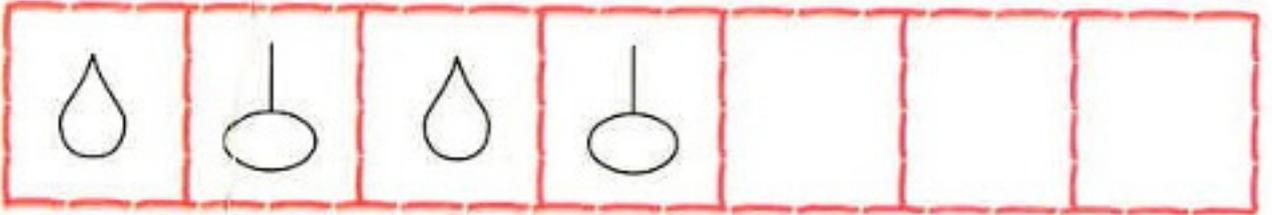
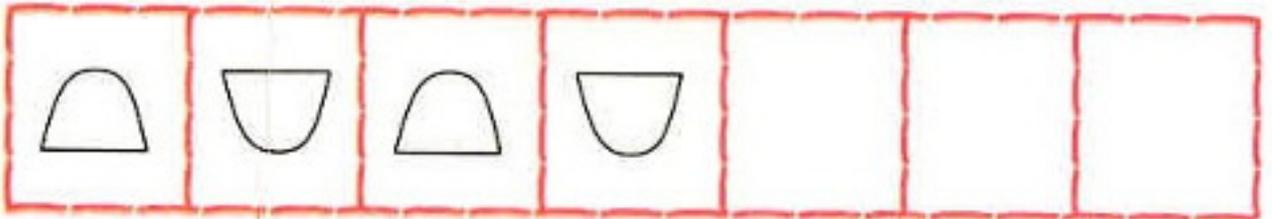
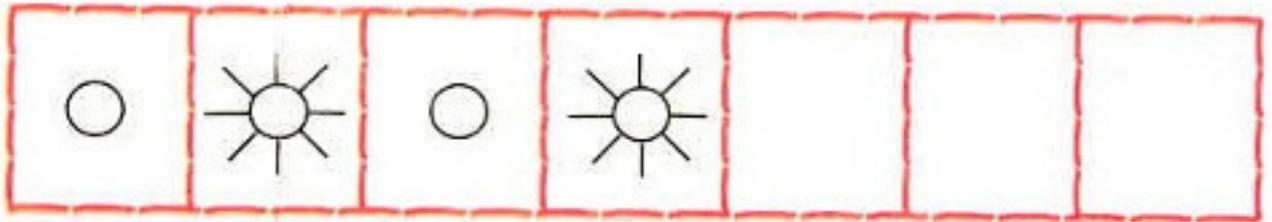

ਨਮੂਨੇ

ਇਸੇ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਗੇ ਬਣਾਓ

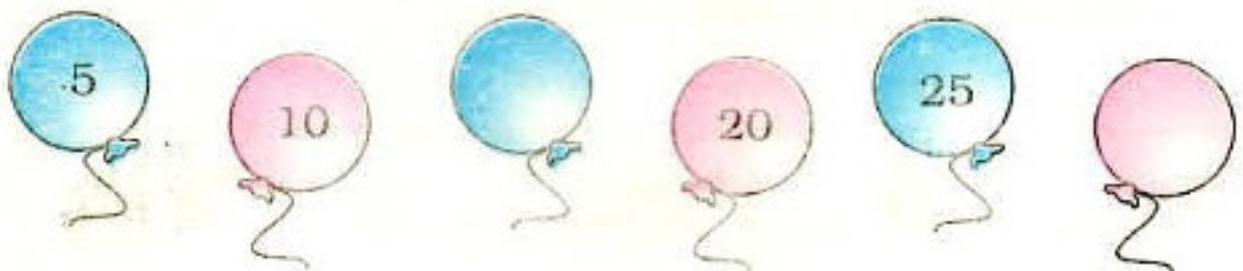
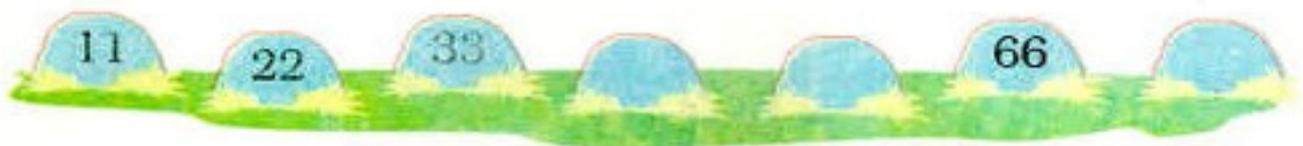
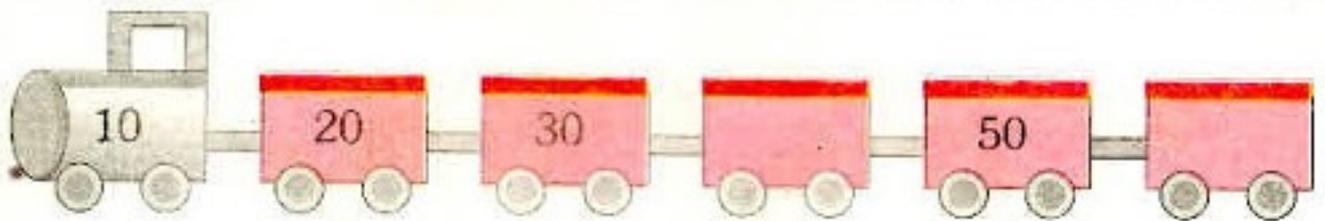

ਇਸੇ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਗੇ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਨਮੂਨਿਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਛੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋ।

ਨਮੂਨੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ।

ਨਮੂਨੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ।

ਸੰਖਿਆਵਾਂ

45

ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ -

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
3	4

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਬੰਡਲ ਅਤੇ ਇਕਾਈਆਂ ਬਣਾਓ

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
	43

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
	22

ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ।

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
<input type="text"/>	<input type="text"/>

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
<input type="text"/>	<input type="text"/>

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
<input type="text"/>	<input type="text"/>

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
<input type="text"/>	<input type="text"/>

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
<input type="text"/>	<input type="text"/>

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
<input type="text"/>	<input type="text"/>

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
<input type="text"/>	<input type="text"/>

ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
<input type="text"/>	<input type="text"/>

51 ਤੋਂ 70 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ

		51
5 ਦਹਾਈਆਂ	1 ਇਕਾਈ	

		52
5 ਦਹਾਈਆਂ	2 ਇਕਾਈਆਂ	

		53
5 ਦਹਾਈਆਂ	3 ਇਕਾਈਆਂ	

		54
5 ਦਹਾਈਆਂ	4 ਇਕਾਈਆਂ	

5 ਦਹਾਈਆਂ	5 ਇਕਾਈਆਂ	

5 ਦਹਾਈਆਂ	6 ਇਕਾਈਆਂ	

5 ਦਹਾਈਆਂ	7 ਇਕਾਈਆਂ	

		58
5 ਦਹਾਈਆਂ	8 ਇਕਾਈਆਂ	

		59
5 ਦਹਾਈਆਂ	9 ਇਕਾਈਆਂ	

		60
5 ਦਹਾਈਆਂ	1 ਦਹਾਈ	

		61
6 ਦਹਾਈਆਂ	1 ਇਕਾਈ	

6 ਦਹਾਈਆਂ	2 ਇਕਾਈਆਂ	

		63
6 ਦਹਾਈਆਂ	3 ਇਕਾਈਆਂ	

6 ਦਹਾਈਆਂ	4 ਇਕਾਈਆਂ	

		65
6 ਦਹਾਈਆਂ	5 ਇਕਾਈਆਂ	

6 ਦਹਾਈਆਂ	6 ਇਕਾਈਆਂ	

		67
6 ਦਹਾਈਆਂ	7 ਇਕਾਈਆਂ	

		68
6 ਦਹਾਈਆਂ	8 ਇਕਾਈਆਂ	

6 ਦਹਾਈਆਂ	9 ਇਕਾਈਆਂ	

		70
6 ਦਹਾਈਆਂ	1 ਦਹਾਈ	

71 ਤੋਂ 90 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ -

		71
--	--	----

7 ਦਹਾਈਆਂ

1 ਇਕਾਈ

		81
--	--	----

8 ਦਹਾਈਆਂ

1 ਇਕਾਈ

--	--	--

7 ਦਹਾਈਆਂ

2 ਇਕਾਈਆਂ

		82
--	--	----

8 ਦਹਾਈਆਂ

2 ਇਕਾਈਆਂ

		73
--	--	----

7 ਦਹਾਈਆਂ

3 ਇਕਾਈਆਂ

--	--	--

8 ਦਹਾਈਆਂ

3 ਇਕਾਈਆਂ

		74
--	--	----

7 ਦਹਾਈਆਂ

4 ਇਕਾਈਆਂ

--	--	--

8 ਦਹਾਈਆਂ

4 ਇਕਾਈਆਂ

--	--	--

7 ਦਹਾਈਆਂ

5 ਇਕਾਈਆਂ

		85
--	--	----

8 ਦਹਾਈਆਂ

5 ਇਕਾਈਆਂ

		76
--	--	----

7 ਦਹਾਈਆਂ

6 ਇਕਾਈਆਂ

		86
--	--	----

8 ਦਹਾਈਆਂ

6 ਇਕਾਈਆਂ

--	--	--

7 ਦਹਾਈਆਂ

7 ਇਕਾਈਆਂ

--	--	--

8 ਦਹਾਈਆਂ

7 ਇਕਾਈਆਂ

--	--	--

7 ਦਹਾਈਆਂ

8 ਇਕਾਈਆਂ

		88
--	--	----

8 ਦਹਾਈਆਂ

8 ਇਕਾਈਆਂ

		79
--	--	----

7 ਦਹਾਈਆਂ

9 ਇਕਾਈਆਂ

		89
--	--	----

8 ਦਹਾਈਆਂ

9 ਇਕਾਈਆਂ

		80
--	--	----

7 ਦਹਾਈਆਂ

1 ਦਹਾਈ

		90
--	--	----

8 ਦਹਾਈਆਂ

1 ਦਹਾਈ

91 ਤੋਂ 100 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ -

			91
9 ਦਹਾਈਆਂ		1 ਇਕਾਈ	
			92
9 ਦਹਾਈਆਂ		2 ਇਕਾਈਆਂ	
			93
9 ਦਹਾਈਆਂ		3 ਇਕਾਈਆਂ	
			94
9 ਦਹਾਈਆਂ		4 ਇਕਾਈਆਂ	
			95
9 ਦਹਾਈਆਂ		5 ਇਕਾਈਆਂ	
			96
9 ਦਹਾਈਆਂ		6 ਇਕਾਈਆਂ	
9 ਦਹਾਈਆਂ		7 ਇਕਾਈਆਂ	
9 ਦਹਾਈਆਂ		8 ਇਕਾਈਆਂ	
9 ਦਹਾਈਆਂ		9 ਇਕਾਈਆਂ	
			100
9 ਦਹਾਈਆਂ		1 ਦਹਾਈ	

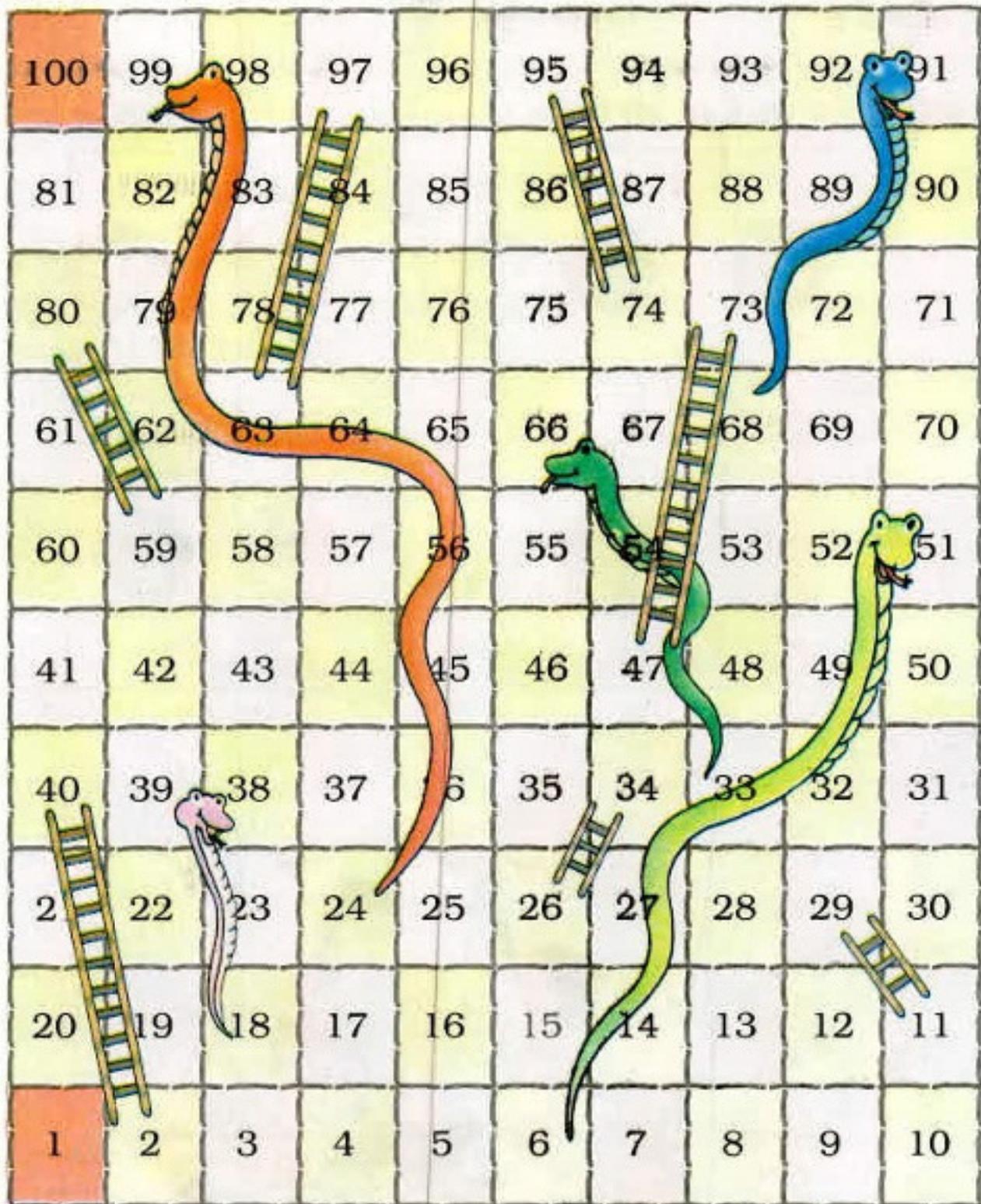
ਛੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ ।

51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
	62			65				69	
		73							80
			84				88		
		93		95				99	

* ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

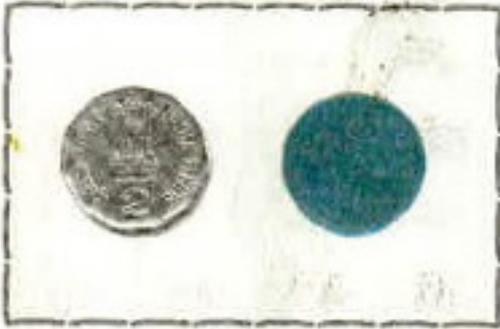
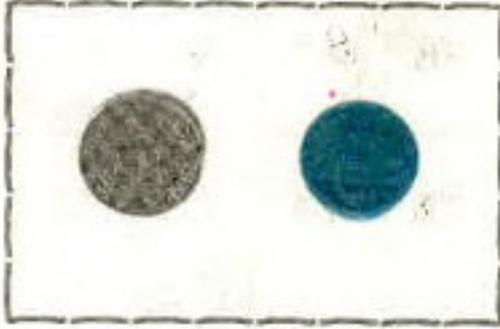
51. ਇਕਵੰਜਾ	61. ਇਕਾਹਠ	71. ਇਕੱਤਰ	81. ਇਕਾਸੀ	91. ਇਕਾਨਵੇਂ
52. ਬਵੰਜਾ	62. ਬਾਹਠ	72. ਬਹੱਤਰ	82. ਬਿਆਸੀ	92. ਬਾਨਵੇਂ
53. ਤਰਵੰਜਾ	63. ਤ੍ਰੇਹਠ	73. ਤਿਹੱਤਰ	83. ਤਰਾਸੀ	93. ਤਰਾਨਵੇਂ
54. ਚੁਰੰਜਾ	64. ਚੌਹਠ	74. ਚੁਹੱਤਰ	84. ਚੁਰਾਸੀ	94. ਚੁਰਾਨਵੇਂ
55. ਪਚਵੰਜਾ	65. ਪੈਂਹਠ	75. ਪੰਝੱਤਰ	85. ਪੰਜਾਸੀ	95. ਪਚਾਨਵੇਂ
56. ਛਪੰਜਾ	66. ਛਿਆਹਠ	76. ਛਿਹੱਤਰ	86. ਛਿਆਸੀ	96. ਛਿਆਨਵੇਂ
57. ਸਤਵੰਜਾ	67. ਸਤਾਹਠ	77. ਸੱਤਤਰ	87. ਸਤਾਸੀ	97. ਸਤਾਨਵੇਂ
58. ਅਠਵੰਜਾ	68. ਅਠਾਹਠ	78. ਅਠੱਤਰ	88. ਅਠਾਸੀ	98. ਅਠਾਨਵੇਂ
59. ਉਣਾਹਠ	69. ਉਣ੍ਹੱਤਰ	79. ਉਣਾਸੀ	89. ਉਣਾਨਵੇਂ	99. ਨੜ੍ਹਿਨਵੇਂ
60. ਸੱਠ	70. ਸੱਤਰ	80. ਅੱਸੀ	90. ਨੱਬੇ	100. ਸੌ

ਆਓ ਸੱਪ - ਪੋੜੀ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਖੇਡੀਏ ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਿੱਕੇ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੋਟ

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਕਿਆਂ ਦੇ ਜੋੜ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੀ ਰਾਸ਼ੀ ਬਣਾਓ।

1 ਰੁਪਇਆ

Blank dashed box for drawing 1 Rupee coins.

2 ਰੁਪਏ

Blank dashed box for drawing 2 Rupee coins.

2 ਰੁਪਏ

Blank dashed box for drawing 2 Rupee coins.

3 ਰੁਪਏ

Blank dashed box for drawing 3 Rupee coins.

3 ਰੁਪਏ

Blank dashed box for drawing 3 Rupee coins.

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਕਿਆਂ ਦੇ ਜੋੜ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ
ਲਿਖੀ ਰਾਸ਼ੀ ਬਣਾਓ।

4 ਰੁਪਏ	
4 ਰੁਪਏ	
4 ਰੁਪਏ	

5 ਰੁਪਏ	

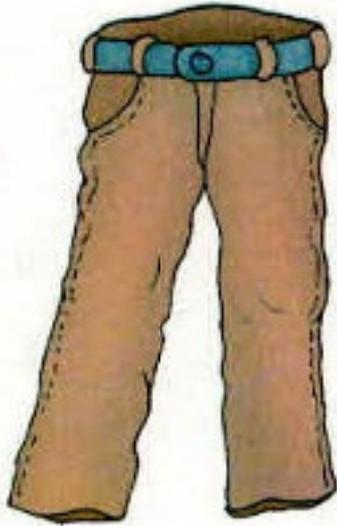

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਕਿਆਂ ਦੇ ਜੋੜ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ
ਲਿਖੀ ਰਾਸ਼ੀ ਬਣਾਓ।

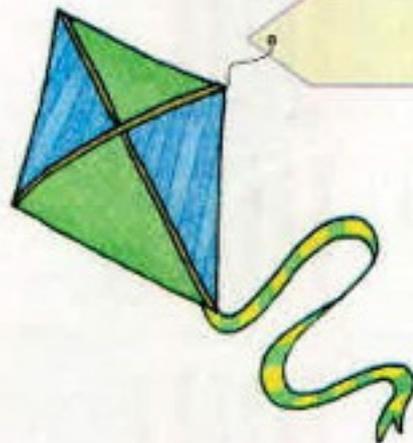
6 ਰੁਪਏ	

ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਓ ।

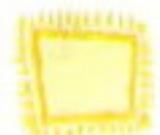
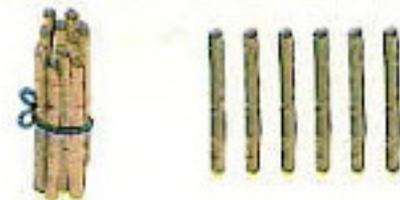
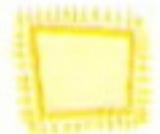
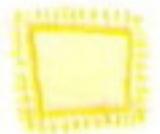
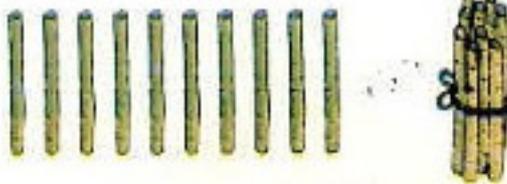
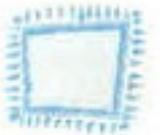
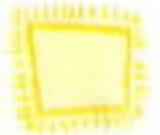
20 ਰੁਪਏ

ਦੱਸੋ ਕਿੰਨੇ

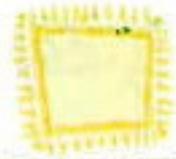
ਤੀਲੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ।

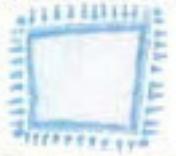
ਦੱਸੋ ਕਿੰਨੇ ਮਣਕੇ ਹਨ ?

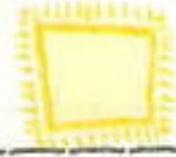
3

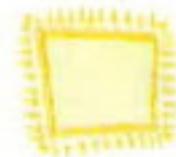
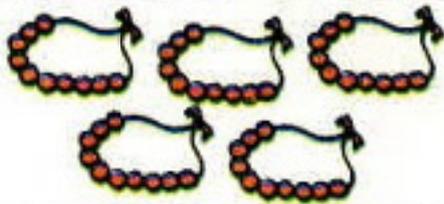
9

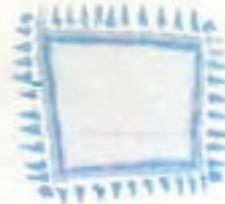
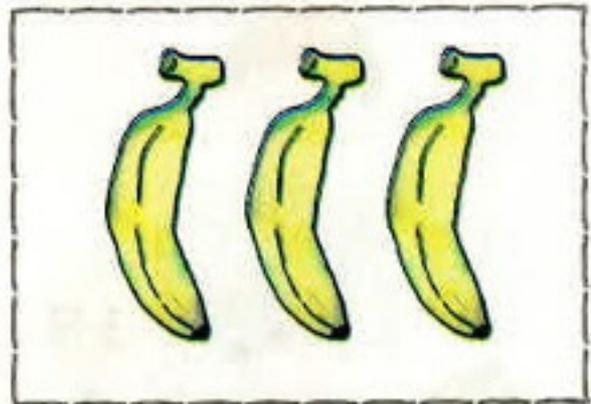
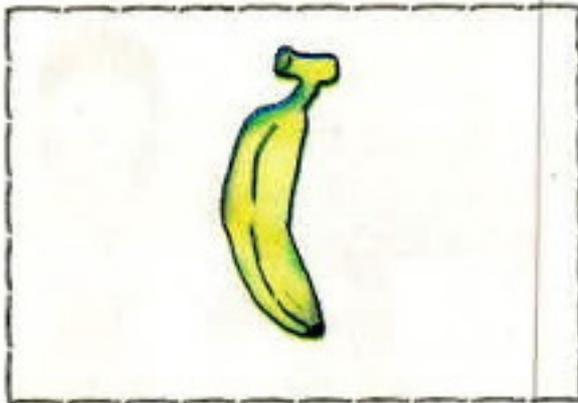
4

6

ਕੇਲਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕਿੰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ?

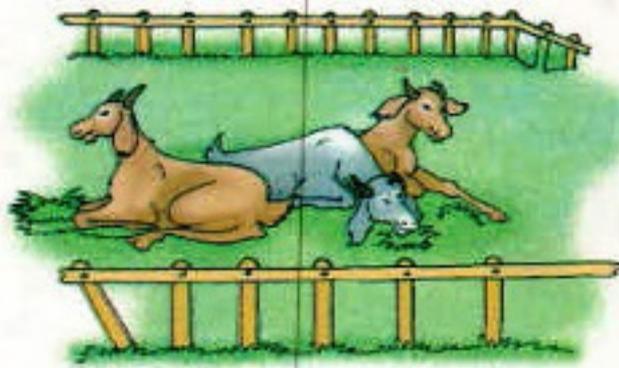
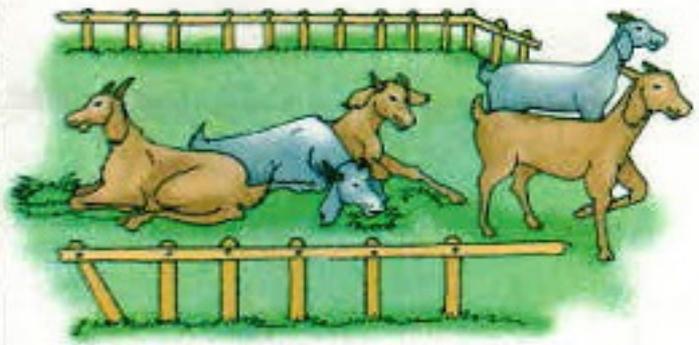
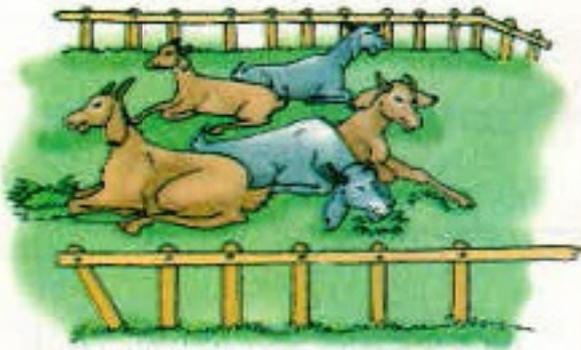
ਸੰਖਿਆਂ ਨੂੰ ਸਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਕਿੰਨੀਆਂ ਦਹਾਈਆਂ ?

ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ?

ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ ਬਣਾਓ ਅਤੇ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਓ।

ਬਿੱਲੂ

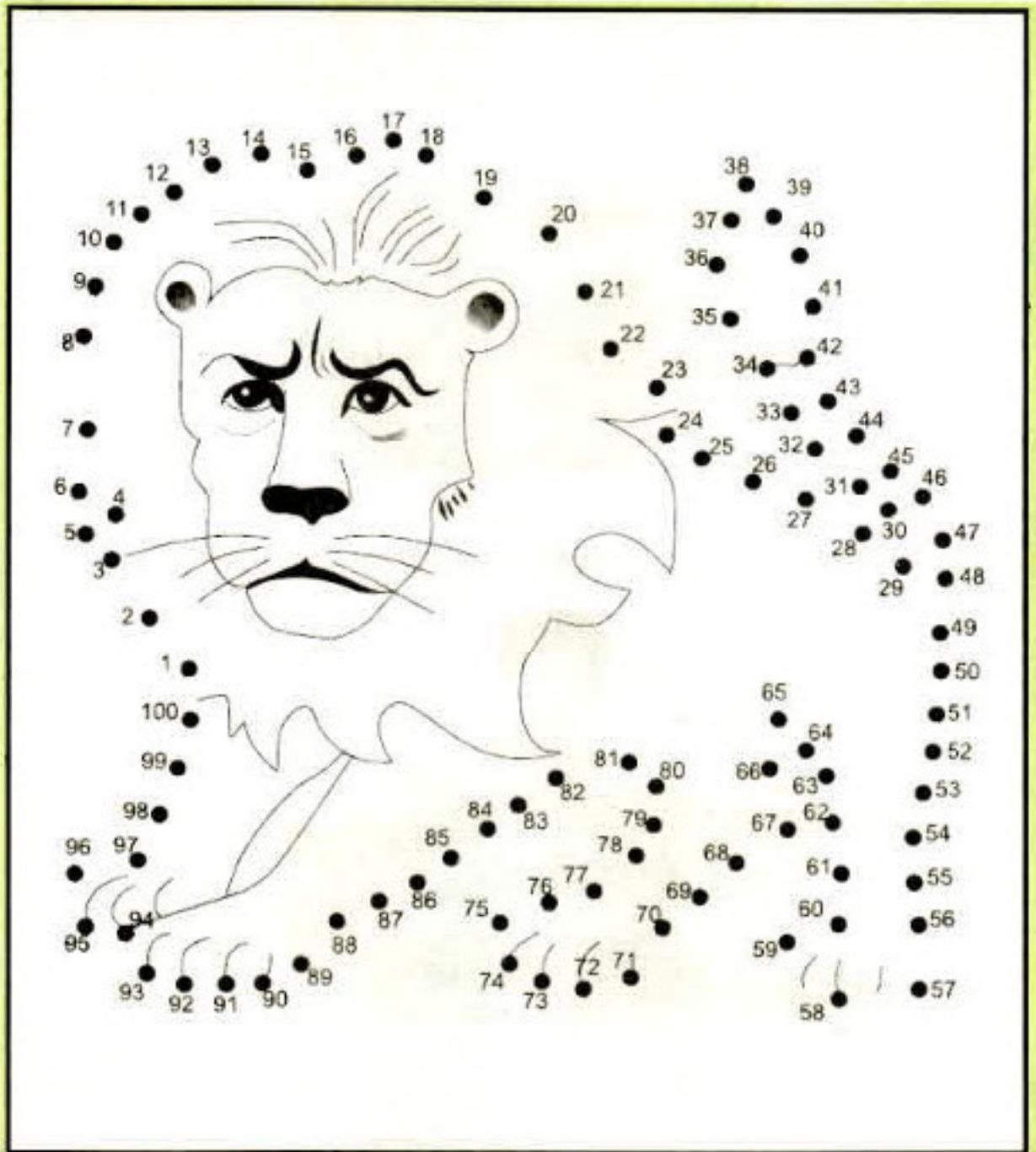
_____

_____

_____

* ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਓ ਅਤੇ ਰੰਗ ਭਰੋ

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਲਿਖੀ

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਟਿੱਪਣੀ

ਭੂਮਿਕਾ -

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ (2005) ਵਿੱਚ ਮਾਧਿਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਆਯੋਗ (1952) ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ-

“ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੌਧਿਕ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ”

ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਕੋਲ ਸੱਚ ਨੂੰ ਝੂਠ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰਨ, ਤੱਤਾਂ ਅਤੇ ਗਲਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕੋਟਕ੍ਰਪਨ ਤੇ ਪੱਖਪਾਤ ਦੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਤਾਂ ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਨਕਾਰੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਨਵੇਂ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੇ, ਸਗੋਂ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋ ਕੇ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੇ ਅਤੇ ਹਿਮਤ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਜਿਹੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਸਕੇ.....”। ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਂਝੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਚਨਬੱਧਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਦੀ ਦੁਹਰਾਈ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਸਕਣ ਅਤੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਝੂਠ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲਿਆ ਸਕਣ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਕਈ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਅਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਗਣਿਤ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ, ਸੋਚ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਣਿਤ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਅੰਕਾਂ, ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਤਰਕਪੂਰਣ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਬਿਨਾਂ ਗਣਿਤ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਇਕਸਾਰਤਾ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹਾਂ, ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਲੈਅ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਲਗਦੇ ਹਾਂ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਜਾਂ ਵੱਧ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗਣਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਉਤਾਵਲੇ ਬਣਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਜੋ ਸ਼ਾਖਾ ਜਾਂ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਬਣਦੀ ਹੈ - ਸਥਾਨਕ ਰੂਪ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ, ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤਰਕਪੂਰਣ ਸੰਬੰਧ, ਉਸਨੂੰ ਗਣਿਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗਣਿਤ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਬਣੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਟੀਕ ਇਸਤੇਮਾਲ, ਸੰਕੇਤ ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਤਰਕ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਜਿਹੀਆਂ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਅਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਚਾਰਕ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿੱਸਾ ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪਾਠ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਅਲੱਗ-2 ਤਰੀਕਾ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਣਿਤ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ, ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਤਰਕ ਸੰਗਤ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ਾ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਮਝ, ਉਸਦੀ ਭੌਤਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਸੰਕੇਤਾਂ ਜਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੇ ਅਲੱਗ-2 ਖੇਤਰ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ-2 ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੂਝ ਨਾਲ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਗਣਿਤ ਪੂਰੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਬੱਚੇ ਹੌਲੀ-2 ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵਾਂ, ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੋਚਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਸਾਰੇ ਇੱਕ ਸੰਗਠਿਤ ਅਤੇ ਪੂਰਨ

* ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨ, ਸਜਾਵਟ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਆਦਿ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣਾ

ਇਕਾਈ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪੂਰਨ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸੋਚ, ਮਨ ਦੇ ਭਾਵ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਰੀਰਿਕ ਕਿਰਿਆ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਅਤੇ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਗਣਿਤ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਗ (ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨ) ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਠੀਕ ਅਤੇ ਗਲਤ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਇਕ ਸਾਂਝੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨਾਲ - 2 ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਤਲਬ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਜਾਨਣਾ ਕੇਵਲ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਖੱਚੇ ਦੇ ਲਈ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਦੂਜਿਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਸਾਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਅਤੇ ਸੋਚ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਗਣਿਤ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਵਧੀਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਬੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਣਿਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰੇ। ਜੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਤਭੇਦਾਂ ਅਤੇ ਉਲਝਣਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਹ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿੱਖਣਗੇ। ਸਿਰਫ ਅੰਕਾਂ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਦੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂਚਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਇਹਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਅਨੁਭਵ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ, ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਆਸਾਨ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੱਚਾ ਉਸ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕੇ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਗਣਿਤ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ। ਜੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੋਸ਼ਣੀ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੋਫ਼ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸੋ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਬਾਰ - ਬਾਰ ਦੇਖੋਗੇ ਕਿ ਹਰੇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਵੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਫਿਰ ਇੱਕਠੀਆਂ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਹੋ ਕੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੂਪ ਲੈ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਦੋਂ ਇਹ ਗਣਿਤ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉੱਪਰ ਲਿਖਿਆ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ -

- (ੳ) ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਕੀ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ - ਨਾਲ ਗਣਿਤ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਚਾਰਕ ਬਣਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨਾ।
- (ਅ) ਗਣਿਤ ਕੇਵਲ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਸੋਚਣ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।
- (ੲ) ਇਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਪੂਰੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
- (ਸ) ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ, ਚਰਚਾਵਾਂ ਅਤੇ ਛਾਣਬੀਨ ਗਣਿਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਤਰ੍ਹਾਂ - ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੌਕੇ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
- (ਹ) ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਗਲਤੀਆਂ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੋਚਣ ਦੇ ਢੰਗ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਮਦਦ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮੋਸਿਆਵਾਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- (ਕ) ਗਣਿਤ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (ਜੇ ਦੇਣੀ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ) ਜਦੋਂ ਪਾਠ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮੋਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਗਣਿਤ ਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਸੁਝਾਅ: -

- (ੳ) ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਬੱਚੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ, ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਰਿਆ/ਖੇਡ/ਕਹਾਣੀ ਚਰਚਾ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

(ਅ) ਧਾਰਨਾਵਾਂ/ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਪੂਰੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ।

(ੲ) ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਜਿਸ ਪੰਨੇ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ, ਹੈ, ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ, ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰੋ, ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਸ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ਆਦਿ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਿਓ।

(ਸ) ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਓ।

(ਹ) ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਰੋਜ਼ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ।

(ਕ) ਜੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਕੁੱਝ ਗਲਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਉਸ ਉੱਤਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ।

(ਖ) ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਅਭਿਆਸ/ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਉਸ ਗਣਿਤ ਦੀ ਸਮਝ ਦੇ ਵੱਲ ਵੱਧਣ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ।

ਅਧਿਆਇ 1-7, 9-10 ਅਤੇ 12 ਦੇ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ -ਟਿੱਪਣੀ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਅਧਿਆਇ 8, 11 ਅਤੇ 13 ਦੇ ਲਈ ਵਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਅਧਿਆਇਆਂ ਦੇ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ

ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਿਰੰਤਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਧੁੰਦਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਾ ਚਲੀਏ। ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਅਸੀਂ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਲੱਗ-2 ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਸਮਝ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਬੱਚੇ ਇਹਨਾਂ ਸਥਾਨਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸਮਝ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ, ਮਾਪਣ ਨੂੰ, ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਮਕ ਗਣਿਤ ਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵੀ ਹੈ।

ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਅਧਿਆਪਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਕੱਢ ਹੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁਝਾਅ ਆਮ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਆਉਣਗੇ। ਇਹਨਾਂ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਅਧਿਆਇਆਂ ਵਿੱਚ ਟਿੱਪਣੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨਾ

ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਿਆਰੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਆਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

1. ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾ ਲਉ। ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਆ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ, ਵਿਚਾਰ, ਨਿਪੁੰਨਤਾ, ਸਿਧਾਂਤ ਆਦਿ। ਅਧਿਆਇ ਇੱਕ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

2. ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਜਾਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਜਿੱਥੇ ਬੱਚੇ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਤਿੰਨ ਪਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਜੋ ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ - ਵਸਤੂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੁੱਝ ਮੰਗਣ (ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੋਦ ਫੜਾ ਦਿਓ) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਾਂ ਆਮ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਭਿਜਕ ਅਤੇ ਸਮਝ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖ ਜਾਣ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਲਈ ਵਿਸ਼ਾ - ਵਸਤੂ

- ਧਾਰਨਾਵਾਂ : ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ, ਵੱਡਾ-ਛੋਟਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ - ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ, ਉੱਪਰ-ਹੇਠਾਂ, ਨੇੜੇ-ਦੂਰ, ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜੇ-ਸਭ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਤੋਂ ਉੱਪਰ-ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ, ਦੇ ਉੱਪਰ- ਦੇ ਹੇਠਾਂ।
- ਤਿੰਨ ਪਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ : ਗੱਲਾਕਾਰ, ਬੇਲਨਾਕਾਰ, ਘਣਾਵ ਅਤੇ ਸ਼ੰਕੂ ਦੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪਛਾਣਨਾ। ਰਿੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਫਿਸਲਨਾ ਦੀ ਸਮਝ
- ਦੋ ਪਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ : ਚੱਕਰ, ਵਰਗ, ਆਇਤ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਭੁਜ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪਛਾਣਨਾ।

3. ਆਧਿਆਇ ਇੱਕ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅਰਥ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਉੱਠ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਹੋ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੋਵੋ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਸਮਝਣ। ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੋ, ਪਰ ਬੱਚੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨਗੇ। ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰੋ। ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵੀ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਜਿੱਥੇ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ।

4. ਪੰਨਾ 3 ਤੋਂ 7 ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਦਰਭ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ - ਜੁਲਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬਲੇਕ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਬੱਚੇ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

5. ਪੰਨਾ 8 ਅਤੇ 9 ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਨਾ 8 ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਕਹੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੱਲ ਦੇਣ ਲਈ ਕਹੋ। ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਬੱਚੇ ਹਨ? ਮੇਜ਼ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਕਿੰਨੇ ਹਨ? ਕੀ ਸਟੂਲ 'ਤੇ ਕੋਈ ਹੈ? ਆਦਿ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੋਚਿਕ ਅਨੁਭਵ ਰਹੇਗਾ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੱਧੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੰਨਾ 8 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਚਿੱਤਰ ਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਬਣਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰੋ।

6. ਜਦੋਂ ਤਿੰਨ ਪਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਉਪਲੱਬਧ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ; ਜਿਵੇਂ - ਮਾਰਚ ਦੀਆਂ ਤੀਲੀਆਂ, ਮਟਕੇ, ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੇ ਟੁੱਕੜੇ, ਬੋਤਲਾਂ, ਢੱਕਣ, ਬਟਨ, ਖਾਲੀ ਮਾਰਚ ਦੀਆਂ ਡੱਬੀਆਂ, ਕੀਪ, ਚੂੜੀਆਂ ਆਦਿ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਚਾਹੁਣ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂਟਣ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਹ ਸਮਝਾ ਸਕਣ। ਕੁੱਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

- ਇਹ ਵਸਤੂਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ?
  - ਇਹ ਵਸਤੂ ਇਸ ਸਮੂਹ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕਿਉਂ ਹੈ ?
  - ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਛਾਣ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਆਇ
7. ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੱਦ ਜਾਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੇ ਟੁੱਕੜੇ ਨੂੰ ਤਿਰਛੀ ਸਤ੍ਹਾ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਿਰਛੇ ਤਲ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਫਿਸਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਿਰਛੇ ਤਲ ਦੇ ਫਿਸਲਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਛਾਣੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਸਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਹੋ।
8. ਕਿਸੇ ਵੀ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ ਦਿਓ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਇੱਕ ਵਸਤੂ ਪਕੜਾ ਦਿਓ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਉਸ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਛੁਹਣ ਅਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕੇ ਕਿ ਇਹ ਰਿੜ੍ਹੇਗੀ ਜਾਂ ਫਿਸਲੇਗੀ।
9. ਪੰਨਾ 13 ਅਤੇ 14 'ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਹਾਣੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਿਓ। ਤੁਸੀਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜਿਵੇਂ, ਇਸ ਬੱਚੇ ਵਿੱਚ ਕੀ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ? ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੈ ਰਿਹਾ ? ਇਹ ਪੁਸ਼ਨ ਵੀ ਪੁੱਛੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਢਲ ਕਿਵੇਂ ਰਿੜ੍ਹਿਆ ਚਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ? ਉਸ ਨੂੰ ਮੋਮਣੇ ਦੀ ਝਪੜੀ ਤੱਕ ਜਾਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਸੀ ? ਕੀ ਮੋਮਣਾ ਅੰਦਰ ਰਿੜ੍ਹਿਆ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ? ਇਹ ਪੁਸ਼ਨ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਚਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ।
10. ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਕੁੱਝ ਪੰਨੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਇੱਕ ਆਕ੍ਰਿਤੀ -ਕਿੱਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੋ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਬਣਾਉਣ ਨੂੰ ਕਹੋ।
11. ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਕ੍ਰਿਤੀ -ਕਿੱਟ ਵਿੱਚ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਛਾਟਣ ਲਈ ਕਹੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ।

ਇੱਕ ਤੋਂ ਨੌਂ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਕਾਂ ਅਤੇ ਮੱਥਿਕ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਕੁੱਝ ਅਨੁਭਵ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਡਰੋਸਾ, ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਸਮੇਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦਿਓ ਕਿ ਇਹ ਕ੍ਰਮ -ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੋ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅੱਕ - ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਮਝ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰੇ। ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੂਹ ਦਾ ਇੱਕ -ਨਾਲ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਮੇਲ, ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਰੋਜ਼ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਨ ਕਰਨ। ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛਾਟਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਲੱਗ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਕਰਨ। ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਮਿਲਾਨ ਕਰਨਾ, ਛਾਟਣਾ, ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਪਯੋਗੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਠ ਦੇ ਸਦੇਰਭ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਬੱਚੀ, ਜਾਂ ਬੱਚਾ ਗਿਣਨਾ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ :

- ਉ. ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਬੋਲ ਸਕੇ।
  - ਅ. ਕਿਸੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਸੰਖਿਆ ਦੱਸ ਸਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ ?
  - ੲ. ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ, ਦੱਸੀ ਗਈ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚੁੱਕ ਸਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ "ਮੈਨੂੰ 7 ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੇ ਟੁੱਕੜੇ ਦਿਉ।"
- ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਿਣਨਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬੱਚਾ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ - ਨਾਲ :
- ਗਿਣਦੇ ਸਮੇਂ ਹਰੇਕ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇਵੇ
  - ਸਮਝੇ ਕਿ ਗਿਣਦੇ ਸਮੇਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ।
  - ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝੇ ਕਿ ਗਿਣਦੇ ਸਮੇਂ ਥੋਲੀ ਗਈ ਅਖੀਰਲੀ ਸੰਖਿਆ, ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਨ :

1. ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਸਮੂਹ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਸਮੂਹ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ (ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਨ ਹੋਵੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਗੁਣ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਵੇ)। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛੋ ਜਿਵੇਂ ਕਿ - “ਕਿਸ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ” “ ਕਿਸ ਵਿੱਚ ਘੱਟ” ? “ਕਿਹੜੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਦੂਸਰੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

2. ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਬੋਤਲਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਬੋਤਲਾਂ ਦੇ ਢੱਕਣਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦਿਓ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਬੋਤਲ 'ਤੇ ਢੱਕਣ ਲਗਾਉਣ ਨੂੰ ਕਹੋ। ਇਹ ਗਤੀਵਿਧੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਥਾਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ -

- ਉ. ਹਰੇਕ ਪਲੇਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੱਪ ਰੱਖੋ।
- ਅ. ਹਰੇਕ ਪੱਤੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਰੋੜਾ ਰੱਖੋ।
- ੲ. ਹਰੇਕ ਕਾਪੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪੈਨਸਿਲ ਰੱਖੋ ਆਦਿ।

ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ:

ਜ਼ਿਆਦਾ, ਘੱਟ, ਉਨੇ ਹੀ ਜਿਨੇ ਕਿ, ਬਰਾਬਰ ਮੇਖਿਆ ਵਾਲੇ

3. ਕੁੱਝ ਮਣਕੇ, ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੇ ਟੁੱਕੜੇ, ਚਾਕ ਲਵੋ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਗਿਣੋ। ਇੱਕ, ਦੋ, ਤਿੰਨ, ਚਾਰ,..... ਨੌਂ।

ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਗਿਣੋ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਵਸਤੂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਗਿਣੋ।

ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦਿਖਾਓ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨ ਨੂੰ ਕਹੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨੀ ਵਾਰ ਹੀ ਤਾੜੀ ਮਾਰਨ, ਛਾਲ ਮਾਰਨ ਲਈ ਕਹੋ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ ਜਿੰਨੀ ਵਾਰ ਤੁਸੀਂ ਤਾੜੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਛੋਟੇ -2 ਪੱਥਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਜੋ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਣ, ਇਕਠਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਹੋ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਗਿਣਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਣ “ਇਹ ਕਿੰਨੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਪੰਜ ਬੋਤਲਾਂ ਦੇ ਢੱਕਣ ਦਿਓ” ਆਦਿ।

4. ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ - ਅੱਖ, ਨੱਕ ਉਂਗਲੀਆਂ, ਕੰਨ ਆਦਿ ਜਾਂ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਆਲੇ - ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨ ਲਈ ਕਹੋ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ - ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਵਸਤੂਆਂ, ਘਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰੁੱਖ ਆਦਿ।

5. ਕੁੱਝ ਚਾਕ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਪਕੜੋ; ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ - ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨ ਲਈ ਕਹੋ: “ਇੱਕ; ਦੋ; ਤਿੰਨ; ਚਾਰ; ਪੰਜ; ਛੇ; ਸੱਤ; ਅੱਠ; ਨੌਂ।

ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਬੱਚੇ 1 ਤੋਂ 9 ਤੱਕ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 9 ਤੱਕ ਗਿਣਨ ਦਾ ਆਤਮ - ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

6. ਪੰਨਾ 22 ਅਤੇ 23 'ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੁਕਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਬੱਚੇ ਕਵਿਤਾ ਗਾਉਣ ਜਾਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਅਭਿਨੈ ਕਰਨ।

7. ਪੰਨਾ 7 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣ - ਪਛਾਣ ਦੇਣ ਲਈ ਅੰਕ - ਕਾਰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਚਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ 9 ਕਾਰਡਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੈੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕਾਰਡ ਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ 1 ਤੋਂ 9 ਤੱਕ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਕ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਉਨੇ ਹੀ ਬਿੰਦੂ ਲੱਗੇ ਹੋਣ। ਕਿਉਂਕਿ ਬੱਚੇ ਗਿਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਕਾਰਡ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖੇ ਬਿੰਦੂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਖੇ ਅੰਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਅੰਕ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਹਿਣ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਿੰਦੂ ਗਿਣ ਕੇ ਉਸਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ, ਇਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ; ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ

ਉਦੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਣ ਦਾ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆ ਜਾਵੇ ਤਦ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪੰਨਾ 27 ਤੋਂ 33 ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕਰਨ ਦਿਓ।

8. ਸਿਫਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁੱਝ ਚੀਜ਼ਾਂ (ਪੰਜ ਤੱਕ) ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਇੱਕਠੀਆਂ ਕਰੋ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਕੱਢੋ ਅਤੇ ਕਹੋ "ਇੱਕ ਬਾਹਰ ਚਲੀ ਗਈ" ਜਾਂ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰੋ ਅਤੇ ਪੁੱਛੋ "ਹੁਣ ਕਿੰਨੀਆਂ ਬਚੀਆਂ ਹਨ?" ਜਦੋਂ ਅਖੀਰਲੀ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਮਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਕਹੇ "ਜ਼ੀਰੋ" ਜਾਂ "ਸਿਫਰ" ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਹਿਣਗੇ "ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ"। ਇਥੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿਫਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਇੱਕ ਅੰਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਹੋ ਕਿ "ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਸਿਫਰ ਪੌਨ"। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਤੀਵਿਧੀ ਛੋਟੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਹੋ। ਜਦੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 'ਸਿਫਰ' ਦੀ ਸਮਝ ਆਉਣ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਸੰਖਿਆ ਕਾਰਡ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਰਡ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਵੋ ਜਿਸਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸਿਫਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਾਰਡ ਖਾਲੀ ਛੱਡ ਦਿਓ।

ਜੋੜ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਭਾਵ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ 'ਮਿਲਾ ਕੇ' ਗਿਣਨ ਨਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋੜ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਨ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਅਨੁਭਵ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨ ਦੇ ਭਰਪੂਰ ਮੌਕੇ ਦੇਣ ਹੋਣਗੇ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ 'ਇੱਕ ਹੋਰ' ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿਓ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਰਹੋ।

ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਤਿੰਨ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ::

1. ਦੋਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਿਣਨਾ, ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣਾ, ਮਿਲਾਏ ਗਏ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨਾ।
2. ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਸੰਖਿਆ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਦੂਸਰੇ ਸਮੂਹ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨਾ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ।
3. ਸਮੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਸਮੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨਾ।

ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ -

1. ਕੁੱਝ ਵਸਤੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਪੱਤੇ, ਪੱਥਰ ਜਾਂ ਬੀਜ ਆਦਿ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰੋ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੋ ਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਦੋਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਹਨ।
2. ਅਲੱਗ ਸੰਖਿਆ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ (ਇੱਕ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ) ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਦੋ ਕਾਰਡ ਲਓ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਦੋਨਾਂ ਕਾਰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ?
3. ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ ਦੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਓ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਤ੍ਰਿਭੁਜ ਬਣਾਉਣ ਨੂੰ ਕਹੋ। ਦੂਸਰੇ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਦੋ ਤ੍ਰਿਭੁਜ ਚਿੱਤਰ ਬਣਵਾਓ। ਤੀਸਰੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਤ੍ਰਿਭੁਜ ਬਣੇ ਹਨ।
4. ਇੱਕ ਡੋਮੀਨੋ ਪੇਡ ਦੇ ਮੋਹਰੇ 4-3 ਲਓ। ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਕੋਲੋਂ ਇਸਦੇ ਦੋਨਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਤੇ ਬਣੇ ਛੇਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨ ਲਈ ਕਹੋ। ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਡੋਮੀਨੋ 'ਤੇ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਛੇਕ ਹਨ, ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ।
5. ਪੰਨਾ 60 ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਠੋਸ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅੰਕ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 5, ਨੂੰ ਜਿੰਨੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਣਾਓ। ਫਿਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਵੱਖ-

ਵੱਖ ਅੰਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਰੋ। ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਇਕ ਅੰਕ ਲਿਖ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 7, ਅਤੇ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਰੋ। ਫਿਰ ਦੂਸਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਰੋ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸਾਰੇ ਉੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ।

ਜੋੜ ਦਾ ਕ੍ਰਮ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਗੁਣ :

ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਵਟਾਂਦਰਾ ਦਾ ਗੁਣ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਠੋਸ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੋਮੀਨੋ ਦੀ ਮਦਦ ਲਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛੋ -

4 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਅਤੇ 2 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਦੋਨੋਂ ਮਿਲ ਕੇ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ ?

2 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਅਤੇ 4 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਗੁਣ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਉਦਾਹਰਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਜੋੜ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਟਾਂਦਰਾ ਦੇ ਗੁਣ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝ ਸਕਣ। ਕ੍ਰਮ ਵਟਾਂਦਰਾ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਫਰ ਇਹ ਸਮਝ ਦੇਣੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਪਹਿਲਾਂ 2 ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਵੇ ਤੇ ਫਿਰ 4 ਲਵੇ ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ 4 ਲਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ 2 ਲਵੇ ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜੋੜ ਵਿੱਚ ਸਿਫਰ

ਇਕ ਬਰਤਨ ਲਓ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰੱਖੋ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਗਿਣਨ ਲਈ ਕਰੋ। ਹੁਣ ਉਸ ਵਿੱਚ 3 ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ 3 ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਰ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਵਾਓ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਰਤਨ ਲਓ ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਮੰਨ ਲਓ 5 ਚੀਜ਼ਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਰੱਖੋ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦਿਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਫਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਰਤਨ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਵਾਓ।

ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਿ "ਪੰਜ ਅਤੇ ਸਿਫਰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ", ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਦੇ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕੋਈ 2 ਸੰਖਿਆਵਾਂ, ਮੰਨ ਲਓ 2 ਅਤੇ 4 ਬੋਲੋ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ ਬੋਲਣ ਨੂੰ ਕਰੋ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ 6 ਕਹਿਣ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਸਦਾ ਉੱਤਰ ਗਲਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਪਤਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ। ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕਈ ਜੋੜ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖੋ।

ਮੋਧਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਜੋੜਨਾ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਉਦੇਸ਼ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਮੋਧਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੁਥਾਨੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰੋ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਪੁੱਛਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬੱਚਾ ਇਹਨਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਜੁਥਾਨੀ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਹੋਵੇਗਾ।

ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਕੁੱਝ ਉਦਾਹਰਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੋਧਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬਣਾਓ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣ -

1. ਨਹੀਂ ਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ 6 ਲਾਲ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਅਤੇ 2 ਕਾਲੀਆਂ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ ?
2. ਇੱਕ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਅੱਥ ਦੇ 4 ਰੁੱਖ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਤਰੇ ਦੇ 3 ਰੁੱਖ ਹਨ। ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁੱਖ ਹਨ ?
3. ਅਲਮਾਰੀ ਦੀ ਇੱਕ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ 2 ਕਿਤਾਬਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਸੇ ਹੀ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ 5 ਕਿਤਾਬਾਂ ਹੋਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ ?
4. ਜੋਹਨ ਦੇ ਕੋਲ 5 ਟਾਫੀਆਂ ਹਨ, ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ 4 ਟਾਫੀਆਂ ਹੋਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਹੁਣ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਟਾਫੀਆਂ ਹਨ ?

ਘਟਾਓ

ਘਟਾਓ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੜਾਅ

ਘਟਾਓ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੜਾਅ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਗੂੜਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਪਰ ਬੱਚੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸਮਝ ਪਾਉਣਗੇ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਪੜਾਅ ਹਨ :

1. ਕੱਚ ਲੈਣਾ : ਗੌਰਵ ਦੇ ਕੋਲ ਪੰਜ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ। ਉਸਨੇ 2 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਬਾਕੀ ਬੱਚ ਜਾਣਗੀਆਂ ? ਅਰਥਾਤ $5 - 2 = ?$
2. ਤੁਲਨਾ : ਗੌਰਵ ਦੇ ਕੋਲ 5 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ। ਅੰਕੁਰ ਦੇ ਕੋਲ 2 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ। ਅੰਕੁਰ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਗੌਰਵ ਕੋਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ ? ਅਰਥਾਤ $5 - 2 = ?$
3. ਪੂਰਕ ਜੋੜ : ਗੌਰਵ ਦੇ ਕੋਲ 5 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ। ਅਕਬਰ ਦੇ ਕੋਲ 2 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ। ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹੋਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਗੌਰਵ ਦੀ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ? ਅਰਥਾਤ $5 - 2 = ?$

ਘਟਾਓ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਕੱਚਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਬਾਕੀ ਦੇ ਪੜਾਅ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਪਹਿਲੇ ਵਾਲੇ ਪੜਾਅ ਅਰਥਾਤ ਕੱਚ ਲੈਣਾ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਰਹਾਂਗੇ।

ਘਟਾਓ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਨੂੰ ਕੱਚ ਲਿਆ ਹਟਾਇਆ, ਖਤਮ ਕੀਤਾ, ਖਾ ਲਿਆ, ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ, ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ ਆਦਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ: “ਕਿੰਨੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ?” ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਮੂਹ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਕੋਈ ਗੁਣ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਦੂਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਉਸ ਗੁਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ: “ਕਿੰਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ?” ਜਾਂ ਕਿੰਨੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ? ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਕੋਲ 9 ਕੁੱਤੇ ਹਨ। 2 ਕੁੱਤੇ ਕਾਲੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਕੁੱਤੇ ਕਾਲੇ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ?”

ਘਟਾਓ ਦੀ ਜਾਣ - ਪਛਾਣ ਦੇਣ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸੁਝਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ :-

1. ਕੁੱਝ ਵਸਤੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਪੱਤੇ, ਪੱਥਰ, ਬੀਜ ਆਦਿ, ਇਕੱਠੇ ਕਰੋ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨੇ ਹਨ ? ਉਸ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਵਸਤੂਆਂ ਲੈ ਲਓ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਕਿੰਨੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਲਈਆਂ ਹਨ ? ਹੁਣ ਫਿਰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਕਿੰਨੀਆਂ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ ?
2. ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਦਾਂ, ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਲਓ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਇਹ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹਨ ? ਕਿੰਨੀਆਂ ਲਾਲ ਹਨ ?

ਕਿਨੀਆਂ ਲਾਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ?

3. ਇੱਕ ਡੇਮੀਨ ਲਓ। ਬੱਚੇ ਕੋਲ ਕਾਰਡ 'ਤੇ ਬਣੇ ਸਾਰੇ ਛੇਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨ ਲਈ ਰਹੋ। ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਲੁਕੇ ਲਓ ਅਤੇ ਪੁੱਛੋ ਲੁਕੇਏ ਹੋਏ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਛੇਕ ਹਨ ?

4. ਜਦੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਠੋਸ ਵਸਤੂ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਘਟਾਓ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਸਰੀ ਸੰਖਿਆ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ। ਅਗਲਾ ਪੜਾਅ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ 4-2- ?

ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ :

ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ “ਕੱਢ ਲੈਣ ਦੇ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅੱਖੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੱਚੇ ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਵੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਨਾ 63 ਅਤੇ 64 ਉੱਤੇ।

ਗਾਇਬ (ਲੁਪਤ) ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਨਾ 68 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰ ਵੀ 5 ਅਤੇ 6 ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਲਈ ਔਖਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੰਨੇ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਠੋਸ ਵਸਤੂਆਂ ਜਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਭਵ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ :

ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਘਟਾਓ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦਾ “ਕੱਢ ਲੈਣਾ” (ਜਾਂ ਵੱਡ ਕਰਨਾ) ਵਰਗੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਿਹੜੇ ਮੁੱਖ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ? ਉਹ ਹਨ: ‘ਕੱਢ ਲੈਣਾ’, ‘ਕਿੰਨੇ ਬਚੇ ?’ ‘ਕਿਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ?’, ‘ਕਿੰਨੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ?’

ਕੱਢ ਲੈਣਾ (ਜਾਂ ਵੱਡਣਾ) 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਬਦ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ - ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਜਬਾਨੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੋ। ਠੋਸ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਗੀਨਾ ਕੋਲ 4 ਸ਼ਬ ਹਨ। ਉਸਨੇ 2 ਸ਼ਬ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਅੰਜੂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗੀਨਾ ਕੋਲ ਹੁਣ ਕਿੰਨੇ ਸ਼ਬ ਬਚੇ ?
2. ਇੱਕ ਰੁੱਖ 'ਤੇ 3 ਚਿੜੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਚਿੜੀ ਉੱਡ ਗਈ। ਰੁੱਖ 'ਤੇ ਹੁਣ ਕਿੰਨੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ ਬਾਕੀ ਹਨ ?
3. ਇੱਕ ਦਰੱਖਤ 'ਤੇ 4 ਤੋਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਦੋ ਤੋਤੇ ਉੱਡ ਗਏ। ਦਰੱਖਤ 'ਤੇ ਹੁਣ ਕਿੰਨੇ ਤੋਤੇ ਰਹਿ ਗਏ ?
4. ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਕੋਲ 9 ਗੁਬਾਰੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 3 ਛੱਟ ਗਏ। ਲੜਕੀ ਕੋਲ ਹੁਣ ਕਿੰਨੇ ਗੁਬਾਰੇ ਹਨ ?
5. ਵੇਦਿਕਾ ਕੋਲ 18 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ 3 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਲਾਲ ਹਨ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ ਜੋ ਲਾਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ?

10 ਤੋਂ 20 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ

ਜਦ ਤੱਕ ਬਚੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਤੱਕ ਆਉਣਗੇ, ਤਦ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਣਿਤ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਅੰਕ - ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੁੱਝ ਉਪਯੋਗੀ ਗੱਲਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ:

1. ਨੌਂ ਤੱਕ ਗਿਣ ਸਕਣ।
2. ਨੌਂ ਤੱਕ ਦੇ ਅੰਕ ਪੜ੍ਹ ਅਤੇ ਲਿਖ ਸਕਣ
3. ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਖਿਆ ਕਾਰਡ ਵਰਤ ਕੇ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਵੇ।

4. ਸਿਫਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅੰਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਸਿਫਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਅਤੇ ਲਿਖ ਸਕਣ।
5. ਜੁਥਾਨੀ ਅਤੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ ਕਰ ਸਕਣ।

ਅੰਕ - ਪੁਣਾਲੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਨੂੰ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ 10 ਤੋਂ 20 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਲਿਖਣਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਬੱਚੇ ਲਈ ਇੱਕ ਆਧਾਰਭੂਤ ਵਿਕਾਸ ਹੈ। ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣਾ 10 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨੌਂ ਤੱਕ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਸਿਰਫ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। 3, 5 ਜਾਂ 8 ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ 10 ਜਾਂ 17 ਅਤੇ 10 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਿਯਮ ਹੈ ਜਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ। ਅੰਕ-ਪੁਣਾਲੀ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ 10 (ਜਿਸਦੀ ਅਸੀਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ), 10 ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਕ ਦਾ ਸਥਾਨ ਉਸ ਸਮੂਹ ਦਾ ਆਕਾਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਦੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਕ ਗਣਿਤ ਦੀ ਸਮਝ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਉਦੇਸ਼ ਧਾਰਨਾ ਨੀਂਹ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਾ ਅੰਕ - ਪੁਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਤੋਂ 10 ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸਾਰ ਕੇ ਕਰੇ।

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਥੇ ਕੁੱਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ -

1. 20 ਤੱਕ ਗਿਣਨਾ : ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ, ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਅਤੇ ਠੋਸ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 20 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਸਿਖਾਓ। ਬੱਚੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਕਰ ਸਕਣ :

ੳ. 20 ਤੱਕ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਾ ਬੋਲ ਸਕਣ।

ਅ. ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ 20 ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ 'x' ਘੱਟ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਸਕਣ।

ੲ. ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਸੰਖਿਆ 'x' 20 ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

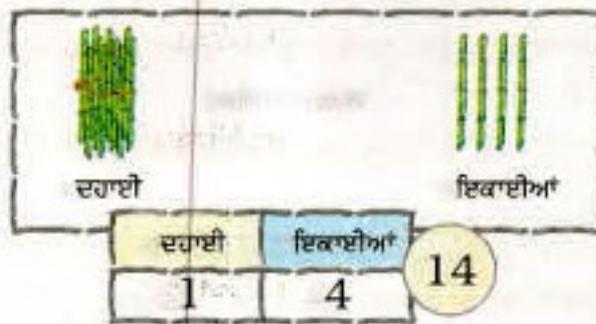
2. ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 20 ਛੋਟੀਆਂ ਤੀਲੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੋ, ਜੋ ਮਾਚਿਸ ਦੀਆਂ ਤੀਲੀਆਂ ਤੋਂ ਬੜੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਮੋਟੀਆਂ ਹੋਣ ਜਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਲੰਬਾਈ 5 ਸੈ: ਮੀ: ਅਤੇ ਪੈਨਸਿਲ ਤੋਂ ਬੜੀਆਂ ਪਤਲੀਆਂ ਹੋਣ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 10 ਤੀਲੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬੰਡਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ। ਇਸ ਬੰਡਲ ਨੂੰ ਉਹ ਰਬੜ ਜਾਂ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਬੰਨ ਲੈਣ। ਬਾਕੀ 10 ਤੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰਹਿਣ ਦਿਓ।

3. ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤੀਲੀਆਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਹੋ। ਫਿਰ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਬਿਨਾ ਬੰਡਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤੁਹਾਨੂੰ 14 ਤੀਲੀਆਂ ਦੇਣ। ਕੁੱਝ ਬੱਚੇ ਜ਼ਰੂਰ ਸਮਝ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਇਹ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤੀਲੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬੰਡਲ ਅਤੇ 4 ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਤੀਲੀਆਂ ਦਿਖਾਓ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 13, 16, 19, 10, 14 ਆਦਿ ਦੇਣ ਲਈ ਕਹੋ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਓ। ਮੰਗੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਬੰਡਲ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਤੀਲੀਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆ ਜਾਵੇਗਾ।

4. ਜਦੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ 19 ਤੱਕ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਤੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਬੰਡਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਉਦਾਹਰਣ 'ਤੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਬੰਡਲ ਅਤੇ 7 ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਤੀਲੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ ਅਤੇ ਉਸ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਖੋ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬੱਚੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਿੱਖ ਜਾਣਗੇ।

5. ਸਾਡਾ ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਬੰਡਲ ਅਤੇ ਤੀਲੀਆਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ ਅਤੇ ਉੱਪਰ 4 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਓ।

6. ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੋਚਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਣਾਓ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤੀਲੀਆਂ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਉ, ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਪੁੱਛੋ, ਅਤੇ ਉਸ ਸੰਖਿਆ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ, ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਬੰਡਲ ਅਤੇ ਤੀਲੀਆਂ ਬਣਾਓ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖਵਾਓ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਵਾਓ ਆਦਿ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਵਿੱਚ 10 ਦਿਨ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤਦ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਾ ਆਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਇਸਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖੋ।

ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ

1. ਜੇ ਅਧਿਆਪਕ/ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਇਸਤੋਂ ਵਧੀਆਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝ ਕੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਔਖ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ/ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਔਖ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਪੰਨੇ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਕੋਲੋਂ ਕੀ ਉਮੀਦ ਰੱਖਣੀ ਹੈ।
2. ਬੱਚੇ ਜਦੋਂ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦਿਓ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਲਈ ਬੰਡਲ ਅਤੇ ਤੀਲੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਿਓ।
3. ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਨਾ 70 ਉੱਤੇ 10 ਦਾ ਸਮੂਹ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅੱਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪੰਨਾ 71 ਅਤੇ 72 ਉੱਤੇ 10 ਦਾ ਸਮੂਹ ਬਣਾਉਣ, ਦਹਾਈ ਅਤੇ ਇਕਾਈਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਕਰ ਸਕਣ।
4. ਪੰਨਾ 73-74 ਉਹਨਾਂ ਅੰਕਾਂ ਅਤੇ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਲਿਖਣਾ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਅੱਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ 50 ਤੱਕ ਅਤੇ ਫਿਰ 100 ਤੱਕ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਉਪਯੋਗ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਲਈ ਦਿਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉੱਠ ਉੱਠਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿੱਤ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ -ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਵਾਈ, ਨਹਾਉਣਾ, ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰਨਾ, ਸਕੂਲ ਜਾਣਾ, ਔਧੀ ਛੱਟੀ, ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ, ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ, ਖੇਡਣਾ, ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਕੁੱਝ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨਾ, ਟੀ.ਵੀ. ਦੇਖਣਾ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣਾ। ਸੌਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਦਾ ਦਿਨ ਮਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਆਧਾਰਿਤ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਪਹਿਲਾਂ', 'ਬਾਅਦ' ਵਿੱਚ ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਨੂੰ ਕਹੋ ਅਤੇ ਜੇ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੌਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਕਾਪੀ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਖਣ।

ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਵੀ ਅਸੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ 'ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ' ਦੀ ਸਮਝ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਖੇਡ ਬਹੁਤ ਹੀ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰਹੀ ਜਦਕਿ ਇੱਕ ਨੀਰਸ ਜਮਾਤ ਬਹੁਤ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਜੇਕਰ ਬੱਚੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲਤ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਮਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਵਕਫ਼ੇ ਦੇ ਬੀਤਣ ਨੂੰ ਦੇਖਣ, ਸੁਣਨ, ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਦਿਓ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਮਾਪਣ ਦਾ ਯੰਤਰ ਬਣਾਓ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੈਂਡੁਲਮ ਇਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਧਾਗੇ ਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ

ਕਿਨਾਰੇ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪੱਥਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਭਾਰੀ ਜਿਹੀ ਵਸਤੂ ਬੰਨ ਕੇ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲਟਕਾ ਦਿਓ।

ਇਸ ਪੈਂਡੁਲਮ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1. ਜਦੋਂ ਡੱਕ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜੁੱਤੀ ਦੇ ਤਸਮੇਂ ਬੰਨਦੇ ਹੋ, ਤਦ ਡੱਕ ਗਿਣੋ ਕਿ ਇਹ ਪੈਂਡੁਲਮ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਝੁਲਦਾ ਹੈ।
2. ਪਤਾ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿਸਨੇ ਤਸਮੇਂ ਬੰਨਣ ਵਿੱਚ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧਾ ਸਮਾਂ ਲਿਆ।
3. ਗਿਣੋ ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਝੁਲਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਚੱਲ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਸੇ ਹੀ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਦੋੜ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਆਦਿ।

ੳ. ਲੰਬਾਈ

ਦੋ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ : ਦੋ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੰਬਾਈ ਦੀਆਂ ਸੋਟੀਆਂ ਲਓ। ਇਹਨਾਂ ਸੋਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਪੁੱਛੋ: ਜਿਵੇਂ - ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਸੋਟੀ ਲੰਬੀ ਜਾਂ ਛੋਟੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੋ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਲੈ ਕੇ ਅਸੀਂ ਪੁੱਛ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਪੈਨਸਿਲ ਲੰਬੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਹੜੀ ਛੋਟੀ ਹੈ ?

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਦਾਹਰਣ ਲੈ ਕੇ ਲੰਬੇ-ਛੋਟੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਬੱਚੇ ਇਹ ਸਮਝਣ ਕਿ ਜੇਕਰ ਨੀਲੀ ਪੈਨਸਿਲ ਲਾਲ ਤੋਂ ਲੰਬੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਲਾਲ ਪੈਨਸਿਲ, ਨੀਲੀ ਪੈਨਸਿਲ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਸਕਦੇ ਹੋ:

- ਇਸ ਪੈਨ ਤੋਂ ਲੰਬੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੱਸੋ।
- ਇਸ ਸੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੱਸੋ।
- ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਕੌਣ-ਕੌਣ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਲੰਬੇ ਹਨ,
- ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਹਨ ?
- ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮਾਪ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਓ
- ਲੰਬਾ-ਛੋਟਾ
- ਉੱਚਾ-ਨੀਵਾਂ
- ਪਤਲਾ-ਮੋਟਾ
- ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਮੋਟਾ

ਸਥਿਰਤਾ ਅਨੁਭਵ

ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਪਾਲਣ (ਸਥਿਰਤਾ) ਅਨੁਭਵ ਆਰਥਾਤ ਲੰਬਾਈ ਦੀ ਸਮਤੁੱਲਤਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਦਿਓ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਕਿ "ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੰਬਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਚਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੋਟਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਿ" ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਓ।

ਕਿਹੜਾ ਟੁਕੜਾ ਲੰਬਾ ਹੈ ?
ਕੀ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ?
ਕੀ ਹਰੇਕ ਛੋਟੀ ਦੂਸਰੀ ਛੋਟੀ ਜਿਨੀ ਹੀ ਲੰਬੀ ਹੈ।

ਕਿਹੜਾ ਟੁਕੜਾ ਲੰਬਾ ਹੈ ?
ਕੀ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ?

ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਣਾ।

ਜਦੋਂ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਲੰਬਾਈ, ਚੌੜਾਈ ਜਾਂ ਉੱਚਾਈ ਵਾਲੀਆਂ ਭਿੰਨ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਸਤੂਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਧੀ ਤੁਲਨਾ ਰਾਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ

ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। (ਵਸਤੂਆਂ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।) ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੰਬਾਈ ਦੇ ਸਰਵੋਤਮ ਰੂਪਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ - ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਟਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਤਲਾ, ਆਦਿ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਓ।

(ਅ) ਭਾਰ

ਦੋ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ :

ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਭਾਰ ਪਤਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ -ਹਲਕਾ, ਤੋਂ ਭਾਰੀ, ਤੋਂ ਹਲਕਾ ਆਦਿ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੋ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਲਉ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀਆਂ ਹੋਣ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਤਰਬੂਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨੀਬੂ, ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੈਨ।

ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਚੱਕ ਕੇ ਅਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾਰਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨਾ :-

ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਰਾਬਰ ਆਇਤਨ ਪਰ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਭਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਰੱਖੋ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰ ਦੀ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦਾਵਾਲੀ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਓ।

ਲਾਲ ਡੱਬਾ ਭਾਰਾ ਹੈ।

ਹਰਾ ਡੱਬਾ ਹਲਕਾ ਹੈ।

ਲਾਲ ਡੱਬਾ, ਹਰੇ ਡੱਬੇ ਤੋਂ ਭਾਰਾ ਹੈ।

ਹਰਾ ਡੱਬਾ, ਲਾਲ ਡੱਬੇ ਤੋਂ ਹਲਕਾ ਹੈ।

ਭਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮ -ਨਿਰਧਾਰਣ

ਜਦੋਂ ਅਲੱਗ ਭਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਸਤੂਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਚੱਕ ਕੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾਰਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭਾਰ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨਤਾ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰ ਦੇ ਉੱਤਮ ਰੂਪਾਂ -ਸਭ ਤੋਂ ਭਾਰਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਹਲਕਾ, ਆਦਿ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਓ।

ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ

ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਿਸੇ ਸੰਕੇਤ ਜਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ

ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭਿੰਨ -ਭਿੰਨ ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਗਜ਼ ਦੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹੋ, ਪੂਰੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿਓ

ਹਰੇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਪੱਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਬਣਾਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਬਾਂਹ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਮਾਪੇ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰੋ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਦਸ ਬਾਂਹਵਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਚੁਣੋ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ। ਪੱਟੀਆਂ ਨੂੰ ਦੀਵਾਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਓ।

ਕਿਸਦੀ ਬਾਂਹ ਸੱਭ ਤੋਂ ਲੰਬੀ ਹੈ? ਕਿਸਦੀ ਬਾਂਹ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਹੈ? ਉਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਬਰਾਬਰ ਹੈ?

ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸਮਝ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ, ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਅਤੇ ਪਰਿਣਾਮ ਕੱਢਣ, ਆਮ ਨਿਯਮ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਣ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸਮਝ ਗਣਿਤ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਬਣਨ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਮੂਨੇ ਨਾਲ ਤਾੜੀਆਂ ਵਜਾ ਕੇ ਕਰਨ। ਜਿਵੇਂ -

- 1 - 1 - 1 _____
- 2 - 2 - 1 _____
- 1 - 2 - 3 - 1 - 2 - 3 _____ ਆਦਿ

ਅਧਿਆਪਕ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਿਹਾਈ ਪੇਡ (ਸਟੈੱਪ ਪੇਡ) ਲਿਆਉਣ। ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਰਾ ਕਾਗਜ਼ ਦਿਓ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਓ ਕਿ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਅੰਗਠੇ ਦੀ ਛਾਪ ਕਿਵੇਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਠੇ ਦੀ ਛਾਪ ਲੈ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਮੂਨੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ। ਅਧਿਆਪਕ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਿਛੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਮੂਨੇ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਇਹ ਅਧਿਆਇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਕਿਆਂ ਅਤੇ ਨੋਟਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਸਮਝਣ, ਵਪਾਰਕ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ,

ਅਧਿਆਪਕ ਕੁੱਝ ਨਵੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸੁਝਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:

1. ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਕੇ, ਪੁਸ਼ਨ ਪੁੱਛ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਕਿਆਂ ਅਤੇ ਰੁਪਇਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਾਓ।
 ਓ. ਅਸੀਂ ਪੈਨਸਿਲਾਂ, ਰਬੜ, ਮਿਠਾਈਆਂ ਆਦਿ ਵਸਤੂਆਂ ਕਿੱਥੋਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?
 ਅ. ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਤੋਂ ਸਮਾਨ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ?
2. ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਅਤੇ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਦੇ ਦਿਓ ਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਸਿੱਕੇ, ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, 50 ਪੈਸੇ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੋ।
3. ਇੱਕ ਟ੍ਰੇਬਪੇਸਟ ਦਾ ਖਾਲੀ ਪੈਕ, ਸਾਬਣ ਦਾ ਰੈਪਰ ਆਦਿ ਲੈ ਕੇ ਆਓ। ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਪੈਕ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਮੁੱਲ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਹੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਿੱਕੇ ਜਾਂ ਨੋਟ ਨੂੰ, ਸਿੱਕਿਆਂ ਅਤੇ ਨੋਟਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਕਹੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਇਸ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹਨ।
4. ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਜਾਂ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁੱਝ ਸਿੱਕੇ ਜਾਂ ਨੋਟ ਦਿਓ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੁੱਲ ਮੁੱਲ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਹੋ।
5. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਅਤੇ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਰਾਸ਼ੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ।

ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਕੱਟ

